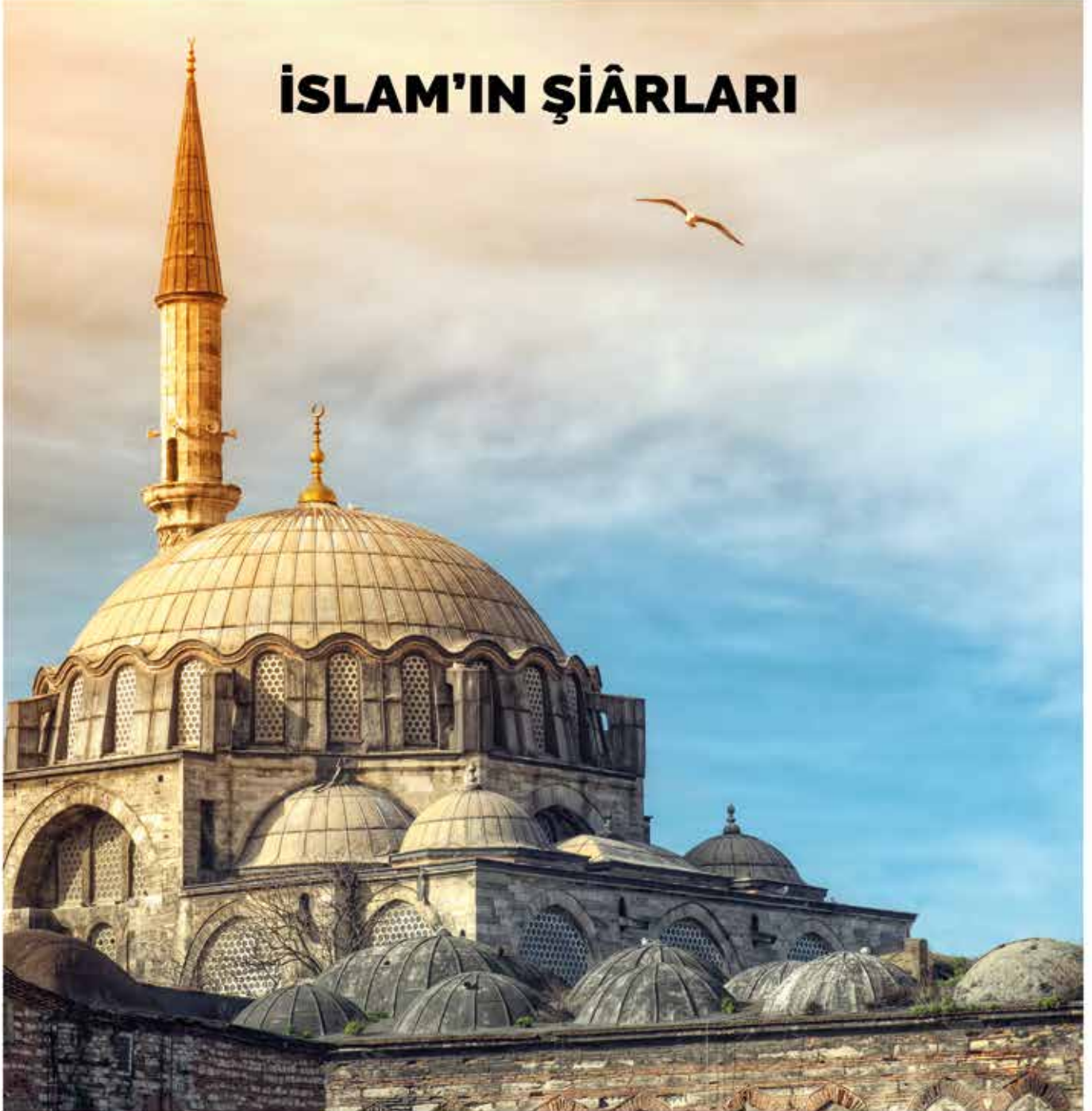

diyanet

Aylık Dergi | Şubat 2025 | Sayı: 410

İSLAM'IN ŞİÂRLARI

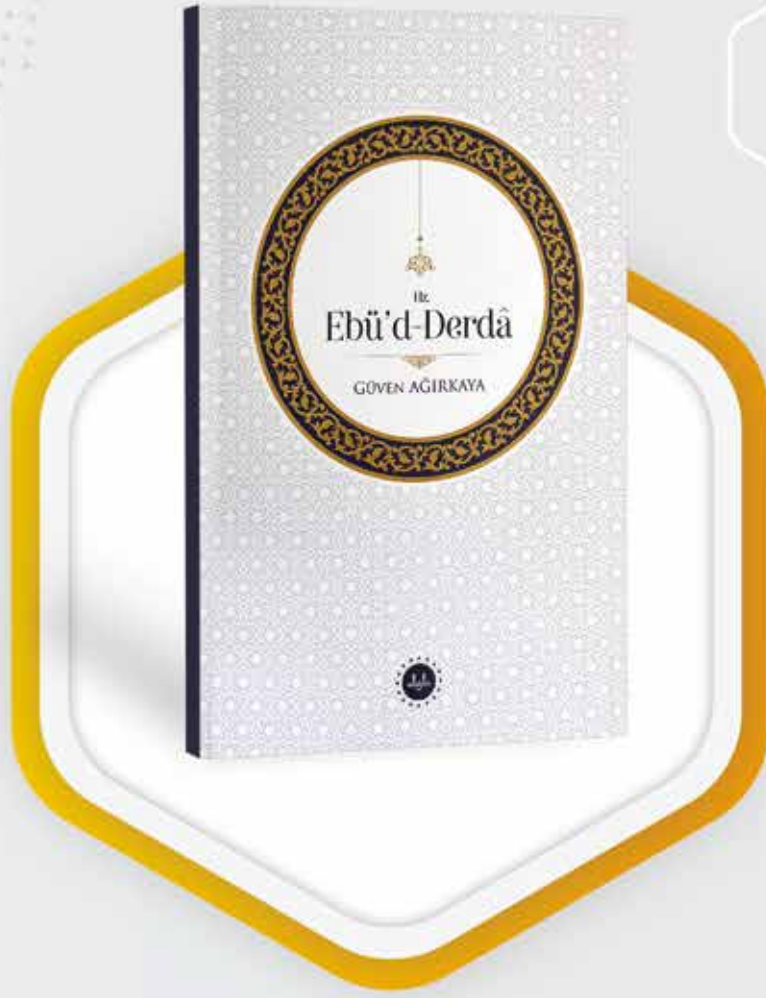
■ İslam Beldelerinin Sembolleri Olarak Şiârlar: Cami, Minare, Ezan, Mushaf

■ Sembol ve Aidiyet: Kimliğin Simgesel Tezahürü

■ Prof. Dr. Hülya Alper ile İslam'ın Şiârları Üzerine Söyleşi

■ Unutuluş ve Kayboluştan Kurtuluş: Namaz

■ Leyle-i Mübareke

Tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat sahalarında, ilim ve edepte aşabın ileri gelenlerinden olan Hz. Ebü'd-Derda (r.a.); çevresinde olup bitenlere ibret nazarıyla bakan, bildiklerini söylemekten çekinmeyen, ilme ve dini yaşamaya önem veren bir kişiliğe sahipti. Halkı iyilik etmeye, ahireti düşünmeye, yetimleri gözetmeye, köle azat etmeye, Allah'ı zikretmeye ve zulümden kaçınmaya teşvik ederdi.

www.yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Sosyal hayat içerisinde gördüğümüz pek çok nesne aslında birer semboldür ve varlığının ötesinde çeşitli anlam katmanlarına sahiptir. Semboller birer araçtır, kendileri de bir değer olmakla birlikte asolan onlara yüklenen anlamdır. Kültür ve medeniyet kendini semboller vasıtasıyla açık eder. Din de kendine has sembolleriyle medeniyet inşa etmiş, her bir sembol, o medeniyete dair anlamlar ihtiva etmiştir. Şüphesiz bu sembollerin başında mabetler gelir. Mabetler sadece mimari birer yapı değil, ait oldukları milletlerin, yaşam tarzlarından sahip oldukları değerler sistemine kadar pek çok özelliğinin okunabildiği birer semboldür.

İslam medeniyetinin mefkûresi de semboller yahut dinî literatürdeki karşılığı olan şiârlar üzerinden okunabilir. Şiârlar bir yönüyle müminlerin yaşadıkları coğrafyalarda bıraktıkları izdir, bir beldenin Müslüman olduğunun en önemli işaretleridir. Diğer bir yönüyle şuur sahibi bir varlık olan insanın İslam beldelerinin sembollerini bilmesi, hissetmesi ve idrak etmesinin tezahürüdür. Camilerimiz birer şiârdır, minarelerden yükselen ezan sesi o topraklarda mümin gönüllerinin varlığının remzidir. Şiâr, bir mümin için fânî âleme nakşedilen, ona ebedî âlemi hatırlatan, insanı tefekküre sevk eden, Allah’a kulluğun alametleridir.

Diyanet Aylık Dergi olarak şubat ayı dosyamızda “İslam’ın Şiârları” konusuna yer verdik. Prof. Dr. Ali Kumaş, “Şeâirullah” konusunu ele aldı. Allah’ın şiârlarına hürmet gösterilmesinin, mümin tavrının belirleyici bir özelliği olduğunu, Kur’an-ı Kerim’de bu davranışların kalplerin takvası olarak ifade edildiğini belirtti. Prof. Dr. Özcan Hıdır, “İslam Beldelerinin Sembolleri Olarak Şiârlar: Cami, Minare, Ezan, Mushaf” yazısıyla dosyamıza katkı sundu. Kültürlerin, medeniyetlerin hatta ideolojilerin semboller vasıtasıyla tanınıp bilindiğine dikkat çeken yazar, şiârların birer aracı olduğunu, kendileri bizatihi değerli olmakla birlikte esas değeri onlara yüklenen, içine yerleştirilen manalar ve özlerde aramamız gerektiğini vurguladı. Prof. Dr. Asım Yapıcı ise “Sembol ve Aidiyet: Kimliğin Simgesel Tezahürü” yazısıyla dosyamızda yer aldı. Müslüman kimliğe bağlılığın, o kimliğin sembolleriyle yoğun bir ilişkide olduğunu ifade eden Yapıcı, İslam’ın şiârlarına yapılacak en ufak bir saldırının hatta nezaketsizliğin bile Müslümanları huzursuz edeceğini ve tepkiye neden olacağını dile getirdi.

Bu ayki söyleşimizi Prof. Dr. Hülya Alper ile gerçekleştirdik. Alper, şiârların İslami kimlik ve aidiyet duygusunun gelişimine katkı sağladığını, aynı şiârlara bağlı insanlar arasında bir bağ kurulmasında etkili olduğunu, dinî duyarlılıkları güçlendirdiğini ifade etti.

Sizleri şubat sayımızla baş başa bırakırken bu ayın kederli bir hatırası olan asrın felaketi Maraş Depremlerini de hüznle anıyor, ahirete irtihal eden vatandaşlarımıza rahmet diliyoruz. Temennimiz başta deprem bölgemiz olmak üzere ülkemizin bir daha böylesi bir acıyı yaşamamasıdır. Yine bu ayda idrak edeceğimiz Berat Kandili’nizi tebrik ediyor, ilahi rahmetin tecelli ettiği, şifa kapılarının açıldığı, ramazan-ı şerifin müjdecisi Berat Gecesi’nde, Suriye’den Filistin’e bütün Müslüman coğrafyaların felaha çıkmasını Yüce Rabbimizden niyaz ediyoruz.

Bereketli okumalar...

Cafer Tayyar DOYMAZ

6 GÜNDEM

ŞEÂİRULLAH
Prof. Dr. Ali KUMAS

10 GÜNDEM

İSLAM BELDELERİNİN SEMBOLLERİ OLARAK
ŞİÂRLAR: CAMİ, MİNARE, EZAN, MUSHAF
Prof. Dr. Özcan HİDİR

16 GÜNDEM

SEMBOL VE AİDİYET:
KİMLİĞİN SİMGESEL TEZAHÜRÜ
Prof. Dr. Asım YAPICI

20 SÖYLEŞİ

PROF. DR. HÜLYA ALPER: "ŞİÂRLAR İSLAMİ
KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSUNUN GELİŞİMİNE
KATKI YAPAR. YİNE ŞİÂRLAR, AYNI ŞİÂRLARA
BAĞLI İNSANLAR ARASINDA DA BİR BAĞ
KURULMASINDA ETKİLİ OLUR. AYRICA İNSANIN
DİNİ DUYARLILIKLARININ GÜÇLENMESİNE
DE YARDIMCI OLUR. İMAN HAYATININ DUYGU
BOYUTUNDA ZENGİNLEŞMEYE SEBEP OLUR."
Mahir KILINÇ

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

UNUTULUŞ VE KAYBOLUŞTAN
KURTULUŞ: NAMAZ
M. Feyzi KILIÇ

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

CAMİ ADABI
Mürtaza TRABZON

30 VAHYİN AYDINLIĞINDA

ALLAH'IN RAHMETİNDEN ÜMİDİNİ KESME
Dr. Mahmut KAYIŞ

32 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

SAKIN İNCİTME BİR CÂNİ...
Dr. Halil KILIÇ

34 RAHLE-İ TEDRİS

4-6 YAŞ ÇALIŞTAYI VE YENİ YOL
HARİTAMIZ
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

38

MESCİD-İ AKSA
Betül ALTUN ERİNCİKDiyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZSorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABULMali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMANYayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Mehmet YAZICIEditör
Dr. Esma GÜNERYayın Koordinatörleri
Mustafa Mirza DEMİR
Sema DEMİR
Nisanur Mukaddes UYANIK
Rüya TÜRKBEY TEMELSosyal Medya
Asuman BARANDijital Medya
Şahin BODURArşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

40 YARININ DÜNYASI

HER ŞEYE HÂKİM YAPAY ZEKÂ MI YOKSA PARÇA GÖREVLERDE UZMAN AJANLAR MI?

Ahmet Melih KARAUĞUZ

44 KISSADAN HİSSE

MEDENİYETTE SÖZ İLE VAR OLMAK

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

46 BUNU KONUŞALIM

ÇAĞLAR YILMAZ:

"GENÇLERİMİZİN DÜNYALARINDA ALLAH'IN RIZASINA DAİR BİR ANLIK KAREDE BİLE YER EDİNEBİLİYORSAM NE MUTLU BANA! BEN DE BU AĞIR SORUMLULUĞU YERİNE GETİRMEK ADINA BAŞTA GENÇLER OLMAK ÜZERE TÜM İNSANLARIN GÖNÜL KAPISINI ÇALMAYA VE ORADAN İÇERİ GİRMEME ÇALIŞIYORUM."

Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

LEYLE-İ MÜBAREKE

Melek KARAKAŞ

50 DİN TARİH TOPLUM

BİR ŞEHRE GİDEMEMEK!

Zeki BULDUK

54 KUR'AN SURELERİ

ŞUARA SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

56

ALGORİTMALARIN
KISKACINDA TÜKETİM
ALİŞKANLIKLARI

M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ

58 NEYE NASIL İNANIYORUM?

NİÇİN ALLAH'A İNANIYORUZ?

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

64 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

EĞLENCE VE AYDINLANMA ARASINDAKİ
YOL: ÇOCUK EDEBİYATI

Merve YURTSEVER

68

MEDYA VAİZLİĞİ ÜZERİNE
Abdurrahman AKBAŞ

70 KIRILMA NOKTASI

SULTAN II. MEHMET'İN
İKİNCİ KEZ TAHTA ÇIKIŞI

Alparslan AKÇA

72 SAHABENİN AYAK İZLERİ

CAFER B. EBU TALİP

MUTE'YE AYRI BİR DEĞER KATAN SAHABİ

Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

RUH DÜNYAMIZIN
SİĞİNAĞI YUVALARIMIZ...

Betül KARAPINAR

78 HATİRA DEFTERİ

KARANLIK ANLARDA UMUT İŞİĞİ OLMAK

Hayriye AYDIN

80 KİTAPLIK

HAKİKAT: VARLIĞIN ÖZÜ

Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -

Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 24.01.2025

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

İSLAM'IN ŞİÂRLARI

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyabet İşleri Başkanı

Yüce kitabımız Kur'an, ilkele-rini açık bir şekilde ortaya ko-yarken inzal olduğu toplumun aklını, tasavvurunu ve ahlakını da bu ilkeler doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu yönü-yle İslam dinine mensup olma-yı ifade eden Müslüman keli-mesi, aynı zamanda bir kimlik anlamına da gelmektedir. Al-lah'a, Hz. Peygamber'e ve ahi-ret gününe inanan bir mümin için bütün aidiyetlerin üstün-de bir mensubiyet vardır ki o da Yüce Allah'a inanmak, iman etmektir. Bu çerçevede iman, müminlere bir kimlik inşa et-mektedir. "Allah'a çağıran, di-ne ve dünyaya yararlı iş yapan ve 'Ben Müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kim vardır?" (Fussilet, 41/33.) ferma-nıyla Yüce Mevla, bu kimlikten övgüyle bahsetmektedir.

Müslümanlar, dil, renk, coğraf-ya, sosyal sınıf ve etnik özel-liklerden daha üst bir aidiyetin yani İslam ümmetinin men-suplarıdır. Bu ümmeti, di-ğer din ve ideoloji mensupla-rından ayıran ve tanınmalarını sağlayan işaretlere, semboller Kur'an'ın ifadesi ile "şeâir"

denilmektedir. Müslüman kim-liğini inşa eden, bize tevhidi ve Rabbimize layık bir kul olma-mız gerektiğini hatırlatan bu semboller, Cenab-ı Hakk'ın saygı duyulmasını, korunması-nı emrettiği değerlerdir. "Her kim Allah'ın şeâirini yüceltirse şüphesiz ki bu kalplerin tak-vasından (kişinin Allah'a kar-şı gelmekten sakınmasından) dır." (Hac, 22/32.)

Genel anlamda Allah'ı ve O'nun emir ve yasaklarını ha-tırlatan her şey İslam'ın sim-ge ve sembolleri olarak kabul edilmiştir. Besmele, selam, ra-mazan ayı, oruç, kurban, dinî günler ve bayramlar, ezan, kıb-le, cuma ve bayram namazları, cami, minare, Kur'an, hac iba-deti söz konusu şîârlardandır. Bu bağlamda Şah Veliyyullah Dihlevî'nin de belirttiği üzere Kur'an, Kâbe, Hz. Peygamber ve namaz olmak üzere dört şîâ-rın İslam şeâirinin temel nok-talarını belirlediği söylenebilir. Bunlardan Kur'an-ı Kerim, İs-lam'ın ve Müslüman kimliğinin olmazsa olmaz simge ve sem-bollerindendir. Kur'an, Allah'ın bütün insanlığa gönderdiği ila-

hi bir mesaj, inananları dünya ve ahirette kurtuluşa götürececek olan bir hayat nizamıdır. Kur'an'a saygı, onu gönderen Yüce Allah'a saygı anlamına gelmektedir. Bu saygı, elbette Kur'an'ın getirdiği hüküm ve ilkelere riayet anlamı içermektedir. Peygamber Efendimizin şîâr oluşu da Allah'ın dinini temsil etmesinden dolayıdır. O, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara bildiren, İslam'ın ilkelelerini yaşayarak temsil eden ve örnek hayatıyla tüm insanlığa rehber olan bir peygamberdir. Yüce Allah, Peygamberimiz (s.a.s.) aracılığı ile vahyini göndermiş ve onun tebliğiyle insanlığa ulaştırmıştır. Bu nedenle İslam ümmeti, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) sadece vahyi ileten bir elçi olarak görmemiş, ona karşı derin bir muhabbet ve hürmet beslemiş ve onun sünnet-i seniyyesine uygun yaşamayı şereflerin en büyüğü kabul etmiştir.

İslam'ın şeâirinden bir diğeri günde beş vakit kılınan farz namazlardır. Namaz, kulun Allah'ın huzuruna doğrudan kabul edilmesini, Rabbine gönülden teslim oluşunu ve boyun eğişini simgeler. Dolayısıyla namaz, tevhidin bir gereği olarak tüm araçları ortadan kaldırmaktadır. Namazdaki duruş, aynı zamanda bir Müslüman'ın hayatındaki duruşudur. Allah'ın huzurunda secdeye varan müminler, O'ndan başka hiçbir gücün karşısında eğilmezler. Bu bakımdan tevhid dini olan İslam'ın temsilinde en açık ve berrak sembolün namaz ibadeti olduğunu söyleyebiliriz. Namazla hemhâl olan bütün

müminlerin kiblesi olan Kâbe, İslam'da tevhid inancının somut bir göstergesi olduğu gibi kardeşliğin, dayanışmanın ve paylaşmanın zirvede olduğu mübarek bir mekândır. Namazın çağrısı olan ezan ise dünyanın neresinde olursa olsun yalnız Allah'a kul olmaya davet eden benzersiz bir semboldür. Esasen Allah'tan başka ilah olmadığını, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın Resulü olduğunu ilan eden ezan sesi, yankılandığı beldede İslam'ın varlığının, orada Müslümanların yaşadığının en bariz alametidir. Ezan sesini duyan her Müslüman, bu sesle birlikte tarifsiz bir heyecan duyar ve bu sesin Allah'ın rahmetine ve affına bir davet olduğunu bilir. Ezan, aynı zamanda özgürlüğün ve bağımsızlığın da sembolüdür. Zira bir beldede ezan sesi varsa orada tevhid, Kur'an, namaz, dua, cami, cemaat ve birlik beraberlik vardır. Aynı kibleye yönelen ve saf tutan Müslümanlar vardır. "Şeâirullah" olarak ifade edilen bütün bu semboller, birbirine sıkı sıkıya bağlıdır, iç içe geçmiştir ve her biri Allah'ı hatırlatır.

Diğer taraftan İslam'ın önemli sembollerinden biri de Kur'an-ı Kerim'de "şeâir" ve "meş'ar" kavramlarıyla ifade edilen ve pek çok şîârı da bünyesinde toplayan hac ibadeti'dir. Hac, İslam dininin evrenselliğinin, ırk, renk, dil, cinsiyet, kültür ayrımı yapmadan bütün Müslümanların birlik ve beraberliğinin tescil edildiği bir şîârdır. Tüm ibadetlerde olduğu gibi bir şîâr olarak hac da kesilen kurbanlar, ilahi rah-

mete nail olma çabası, Cenab-ı Hakk'a yakınlaşma gayretidir, kurbiyyettir. Hac ve umre maksadıyla Beytullah'ı ziyaret edenlerin sa'y ettikleri Safa ve Merve tepeleri de Allah'ın şeâirindendir. "Şüphe yok ki Safa ile Merve, Allah'ın koyduğu nişanlardandır." (Bakara, 2/ 158.) Hac kapsamında her şîâr bir boyutuyla ibadetin kendisini diğer boyutuyla da ibadetin mekânını işaret etmekte; şîâr ve meş'ar ulvi bir anlamda ve Allah'a itaat ekseninde bir araya gelmektedir.

Müslüman kimliğinin toplumsal hayattaki yansımaları "Şeâir-i İslam" diye bilinen değerlerdir. Hayatın anlamı, davranışlarımızı şekillendiren söz konusu itikadi, içtimai, hukuki, insani ve ahlaki değerler ile karşılık bulmaktadır. Değerlerine sahip çıkamayan ve onları gelecek nesillere aktaramayan toplumların tarih boyunca maddi ve manevi büyük yıkımlarla karşılaştığı bir gerçektir. Dolayısıyla bu değerleri her daim yaşatmalı ve yüceltmeliyiz. Bununla birlikte Müslümanlar olarak duruşumuzu ve benliğimizi, kimliğimizi ve kişiliğimizi Allah'ın bir şîârı ve İslam'ın güzelliklerinin bir sembolü hâline getirmeliyiz. Varlığımız, insanlara Allah'ı hatırlatmalı ve O'na yöneltmelidir. Böylece savaşlar, sorunlar, sıkıntılar ve bunalımlarla kuşatılan dünya, bizim şahsımızda temsil bulan İslam'ın hayat veren değerleri ve Sevgili Peygamberimizin çağlar aşan örnekliğiyle esenlik iklimine kavuşacaktır. ■

ŞEÂİRULLAH

Prof. Dr. Ali KUMAŞ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müminlerin dünyada Allah'ı görmesi mümkün değildir fakat O'na ulaştıracak izleri sürmesi, O'nun rızasını kazandıracak işleri yapması, ilahi aşka ulaşma yolunda olması heyecan verici bir hâl olup ruhunun, manevî hazzın zirvesine çıkmasına vesile olur. Peki, fânî âlemde ilahi aşkın izleri nelerdir? Şüphesiz dünyada kullarına heyecan veren, ilahi aşklarını artıran Allah'ın şîârları olup bunlar insanın duyu organlarına hitap eder bir nitelik taşır.

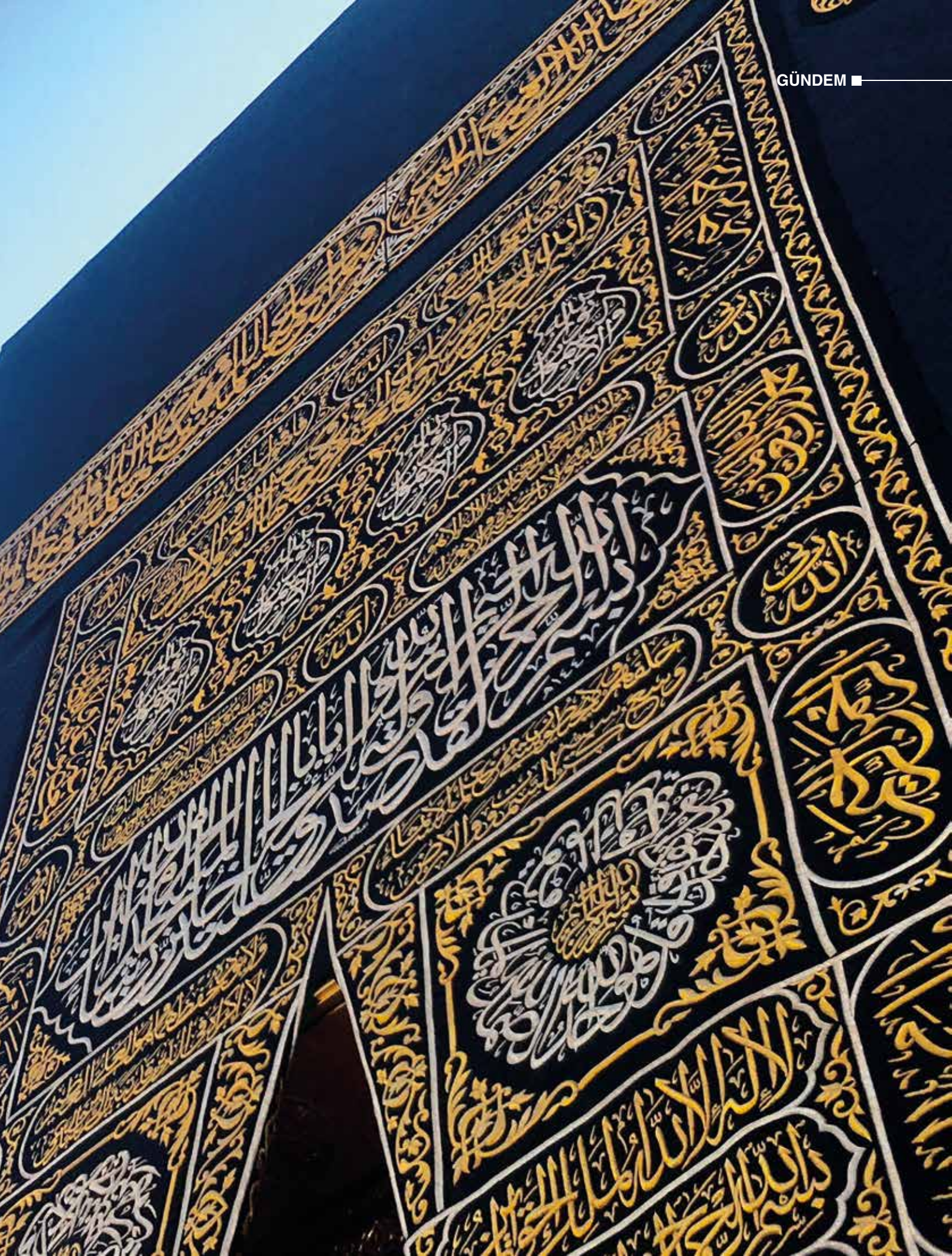
Sözlükte “alamet, işaret, nişane, iz; sembol, simge; parola; tören” anlamlarına gelen şîâr/şeîre kelimesinin çoğulu olan “şeâir”; dinî bir kavram olarak “Allah (c.c.) tarafından konulan, O'na kulluk etmeye vesile olan, saygı gösterilmesi ve korunması gereken belli ibadet, işaret ve semboller” şeklinde tanımlanır. (M. Sait Özervarlı, “Şîâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39/123-124.) İbn Abidin, şeâiri “Allah'a kulluğun açık alamet ve işaretleri” olarak tanımlar. “Meş'ari haram” ise “saygısızlık yapılması yasak olan şeâirin eda edildiği yer” anlamına gelmekte olup Kur'an-ı Kerim'de (Bakara, 2/199.) bununla “Arafat ile Mina arasında yer alan Müzdelife” nin kastedildiği ifade edilir.

Şîâr kelimesinin çoğulu olarak da kullanılan şeâir kelimesi Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçer. Bu dört yerde de şeâir kelimesi Allah lafzına izafe edilmekte olup burada hac ve umre fiilleri konu edilir. Bakara suresindeki ayette Safa ile Merve'nin Allah'ın şîârlarından olduğu ifade edilir. (Bakara, 2/158.) Maide suresinde ise Allah'ın şîârlarına saygısızlık yapılmaması istenir. (Maide, 5/2.) Hac suresinin iki ayetinde geçen bu ifadenin ilkinde Allah'ın şîârlarına saygılı davranılması istenirken (Hac, 22/32.) ikincisinde ise kurbanlık büyükbaş hayvanların Allah'ın şîârları olduğu vurgulanır. (Hac, 22/36.)

Hadislerde şeâir kavramı, büyük oranda Bakara suresinin 158. ayetini, çok az sayıdaki hadiste ise Hac suresinin 32. ayetindeki ilgili kavramı açıklamaya yönelik kullanılmıştır.

Allah'ın şîârları nelerdir?

“Şeâir” kelimesi Kur'an-ı Kerim ve sünnette daha çok, haccın rükün ve şartlarına yönelik olarak kullanılmıştır. Fakat zamanla bu kavramın kuşattığı anlam genişlemiş ve ibadetler, Allah'ın farz kıldığı hükümler, Allah'a yakınlaşmaya vesile olan, saygı ve hürmete layık olan

davranış ve sembollerin tümünü içine alan bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. (M. Sait Özervarlı, “Şiâr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 39/124.)

Kaynaklarımızda genellikle şeâir kavramının tanımı yapılır fakat nelerin şeâir olduğu üzerinde pek durulmaz. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî ise Yüce Allah’ın şiârlarını Kur’an-ı Kerim, Kâbe, Peygamber Efendimiz ve namaz şeklinde dört olarak belirtir. (Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetüllâhi’l-bâliğa*, 1/133.) Elmalılı Hamdi Yazır da hem ibadetin kendisi hem de ifa edildiği yer için kullanılan şeâirin türleri olarak ezan, cemaatle namaz, Cuma ve bayram namazları ile ihram, tavaf, sa’y, kurban kesme, tıraş olma ve ihramdan çıkma gibi hac fiillerinin yanın da camiler, minareler ile mîkatlar, şeytan taşlama yerleri, Safa, Merve, Müzdelife, Arafat gibi hac fiillerinin yapıldığı yerlerden bahseder. (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 1/554.)

Allah’ın şeâiri ile ilgili olarak âlimlerin açıklamalarına baktığımız zaman bir kısmının bu kavramı sadece ayet-i kerimelerdeki çerçeve ile sınırlandırdığı görülür. Diğer bir kısmı ise çerçeveyi genişletir ve Yüce Allah’ın saygı ve hürmet gösterilmesini istediği, emrettiği, yasakladığı ve kendisi ile ibadet edilen her şeyi Allah’ın şeâiri olarak kabul eder. Bu durumda haccın ve dinin şiârlarının da Allah’ın şiârları kapsamında değerlendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Allah’ın şiârlarına saygı

Kur’an-ı Kerim’in dört ayetinde geçen Allah’ın şiârları ifa-

desinin ikisinde şiârlara saygı esası vurgulanır. (Maide, 5/2; Hac, 22/32.) Belirtilen bu saygının ne şekilde yapılacağı ile ilgili olarak âlimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Allah’ın şiârlarından ve farzlarından herhangi birisini eksik yapmamak.
2. İhramlıyken avlanma yasasını ihlal etmemek.
3. Hacda hayvan kurban edenlere yönelik kınayıcı tavırlar sergilememek.
4. Hac fiillerinden herhangi birini terk etmeden haccı eksiksiz yerine getirmek. (Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 11/281.)

Şiârların önemi nedir?

Şeâir kelimesinin “hissetmek ve bilmek” anlamlarına gelen kelimeden türemiş olması manidardır. Zira Allah’ın şiârları; Allah’ı bilmeye, tanımaya ve O’nun aşkını ziyadesiyle hissetmeye vesile olur. Nitekim Resul-i Ekrem’in (s.a.s.) bir defasında dudaklarını Hacerü’l-esved’e koyarak uzun süre ağlaması, sonrasında arkasında bulunan Hz. Ömer’in de ağlaması üzerine “Ömer! Gözyaşları burada dökülür.” demesi (İbn Mace, *Menasik*, 27.) Allah’ın şiârlarının insana yaşattığı manevi hâli göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bu durum bize âdeta âşıkın maşukunun izlerini bulmuş hâlini hissettirir.

Allah’ın şiârlarına saygı ve hürmet, müminde önemli maksatların gerçekleşmesine yardımcı olur. Bu maksat Kur’an-ı Kerim’de “kalplerin takvası” olarak (Hac, 22/32.) ifade edilir. Böylece kul, Allah’ın emirlerini yeri-

ne getirme, yasaklarından uzak durma melekesini elde eder.

Bir kelimenin Allah’ın ismi ile birlikte kullanılmasının önemli hikmetleri vardır. Bu hikmetlerden bir tanesi de şüphesiz ki söz konusu kelimenin içerdiği anlamın önemini vurgulamak, saygınlığını ortaya koymak, hakkını gözetmektir. Bu anlamda “şeâir” kelimesinin Allah’ın ismine tamlama yapılmasının amacı tıpkı Beytullah/Allah’ın evi ve ibâdullah/Allah’ın kulları kelimelelerinde Kâbe’nin saygınlığına ve kul hakkına yapılan vurgu gibi şiârlara vurgu yapılması ve saygısızlık yapılmamasının istenmesidir. Nerede olursa olsun Müslümanlardan, Allah’ın şiârlarına saygı göstermeleri istenir. “Allah’ın şiârları” tamlaması aynı zamanda “şiârların Allah tarafından emredildiği, kendisine ulaştırıcı özellikler taşıdığı” anlamına da işaret eder. Bu durum eserden müessire ulaşma gerçeğini ifade etmesi bakımından da önemlidir.

Allah’ın şiârları Müslüman’ın şahsiyet ve kimliğinin oluşmasına da katkı sağlar. Zira bu sembollerle Allah’a kulluk, ruhsal açıdan kulun gelişimini sağlarken aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kaynaşmayı da temin eder. Bunun en güzel göstergesi de namaz, oruç, zekât ve hac ibadetleridir.

Şeâirullah-tevhid ilişkisi

Allah’ın işaretleri/sembolleri olarak ifade edilen şeâirullah kavramı dar anlamda Kâbe, Hacerü’l-esved, kurbanlık hayvanlar, Safa ve Merve gibi şiârları

kapsamakta olup bunlara saygı duymak ve bunların dokunulmazlıklarını kabul etmek tevhidin gereğidir. Zira Allah'ın şîârları ve bunlara saygının çerçevesi bizzat Yüce Allah (c.c.) ve O'nun elçisi Peygamber Efendimiz (s.a.s.) tarafından belirlenmiştir. Yüce Allah'ın ve O'nun elçisinin çerçevesini belirlemiş olduğu esaslar dışında ve bu şîârlara aykırı düşecek dinî nitelikli bir şîâr edinmek caiz olmadığı gibi belirtilen esas ve çerçeve dışında da bir tazim meşru görülmemiştir.

Hakkında, "Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse güven içinde olur." (Âl-i İmran, 3/97.) buyurulan Kâbe, bütün Müslümanların beş vakit yöneldikleri, hac ve umre ibadetini yaptıkları yerdir. Yeryüzünde bu iki özellik sadece Kâbe'ye özel olarak teşri kılınmıştır. Kâbe insanlığın ilk ibadet yeri olup bereket ve hidayet kaynağı (Âl-i İmran, 3/96.), insanların din ve dünyaları için ayakta kalma ve canlanma sebebi (Maide, 5/97.) kılınmıştır. İşte Kâbe'nin bütün bu özellikleri toplanmasından dolayı Allah'ın şîârlarından biri ve tevhidin merkezi kabul edilmiştir.

Hacerü'l-esved'in ziyaret edilmesi, ona dokunup öpmenin caiz olması ise Efendimizin sünneti ile meşru kabul edilmiştir. Bu gerçeği Hz. Ömer veziz bir şekilde şöyle dile getirmiştir: "Allah'a yemin olsun ki senin zarar veya fayda vermemen bir taş olduğunu biliyorum. Resulullah'ı seni selamlarken görmeseydim ben de seni selamlamazdım." (Buhari, Hac, 57; Müslim, Hac, 249-250.) Bir diğer rivayette ise Hz. Ömer, Hacerü'l-esved'i öpmüş ve "Resulullah'ı seni öperken görmeseydim ben de seni öpmezdim." demiştir. (Buhari, Hac, 60.) Aynı durum diğer şîârlar olan Arafat, Müzdelife, Mina, Safa, Merve ve kurban için de geçerlidir. Nitekim hac ve umre ibadetinden bağımsız olarak Safa ile Merve arasında yürümek bir şîâr olmadığı gibi bir fazilet de değildir. Zira Yüce Allah, "kim hacceder veya umre yaparsa" (Bakara, 2/158.) kaydıyla birlikte Safa ile Merve'nin Allah'ın şîârı olduğunu bildirmiştir. Hâliyle bu iki yer bir bütün içerisinde, bir maksada bağlı olarak anlam ifade eder. Şüphesiz bu da Yüce Yaradan'ın sevgisini kazandırma maksadını taşıyan hac ve umre ibadetleridir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 4/136.)

Şîârların bir maksadı, ulaştırması amaçlanan sonuç olup o da Yüce Allah'a olan aşk ve bağlılıktır. Nitekim kaynaklarımızda yer alan, "Emredilen işin yerine getirilmesi, emreden saygınlığını ve itibarını artırır." kuralı da bu hakikati ifade eder. Milletimizin dilinde bir vird misali tekrar eden şu söz de aslında tam da bu doğrultuda bir anlam taşır: "İlahî! Ente maksûdî ve rızâke matlûbî / Allah'ım! Sen benim nihai maksadımsın, rızanı elde etmek ise bütün arzumdur."

Tevhid esasının zedelenmemesi ve bu esasın kusursuz bir şekilde tecelli etmesini sağlamak için olsa gerek hacdaki şîârlarda fiiller gerçekleştirilirken en fazla terennüm edilen zikir Allah'ın tazim edilmesidir. Zira hacca ve umreye başlarken niyetle birlikte haccın başka bir şîârı olan telbiye (Lebbeyk, Allâhüm-

me lebbeyk. Lebbeyk, lâ şerîke leke lebbeyk. İnnel-hamde ve'n-nî'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek / Rabbim! Davetine sözüm ve özümle tekrar tekrar icabet ettim, emrine boyun eğdim. Rabbim! Senin davetine icabet boynumun borcudur. Senin eşin ve ortağın yoktur. Rabbim! Bütün varlığımla sana yöneldim; hamd senin, nimet senin, mülk senindir. Senin eşin ve ortağın yoktur.) getirilir ve hacda bayramın birinci günü şeytan taşlayıncaya kadar bu söz tekrar edilir. Umrede ise ihram giydikten tavafa başlayıncaya kadar her fırsatta yine şîâr olan telbiye getirilir. Hacerü'l-esved'in selamlanmasında, şeytanın taşlanması, kurbanların kesilmesinde tekrar edilen nida ise "Bismillahi Allâhüekber / Allah'ın adıyla, Allah en büyüktür." sözüdür.

Genel olarak Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen Allah'ın şîârlarında peygamberlerin Rableri ile yaşadıkları manevi hatıralar ve bu hatıraların yaşandığı yerler dikkat çeker. Bu manevi hatıralara saygı gösterilmesi ve bu hatıraların bir benzerinin tecrübe edilmesi kullarda ilahi aşkın zirveye çıkmasına, kalbin ve bedeninin aşkın olana ulaşmasına vesile olur. Bu çerçevede "Bu böyle. Her kim de Allah'ın nişanelerini yüceltirse şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından)dır." (Hac, 22/32.) ayet-i kerimesi ise kulların Allah'ın şîârları konusunda takınması gereken tavrın ve bu tavrın neticesinin bir özeti gibidir. ■

İSLAM BELDELERİNİN SEMBOLLERİ OLARAK ŞİÂRLAR: CAMİ, MİNARE, EZAN, MUSHAF

|| **Prof. Dr. Özcan HİDİR**
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

“Ayırıcı özellik, bir şeyi başka bir şeyden ayıran, onu diğerlerinden farklı kılan, onun tanınmasına sebep özellik, nişan, alamet” anlamında “şîâr” Allah Teâlâ tarafından ortaya konan, O’na ubudiyyete vesile olan, tazim gösterilip korunması gereken ibadet ve sembolere denir. Kur’an’da şîâr kelimesi yer almasa da “dinin gerçekleştirilmesini emrettiği hususlar” anlamındaki çoğul olarak “şeâir” farklı ayetlerde yer alır. Sünnetin yön verdiği şîârlar da söz konusudur.

Şîârlar, geniş bir anlam haritasını, derin manaları, manevi arka planı insanın şuuruna getiren sembollerdir. Bu yönüyle şîâr, şuur ve hatta şuuru-muzu sembollerle ifade eden sözler olarak şiir de aynı köktendir. Bu itibarla aslında şîârlar şuurlandırmak için olup dış

görünüşlerin çok ötesinde değer ifade eder. Milletler, medeniyetler, kültürler hatta ideolojiler sembollerıyla tanınır bilinir. Bununla beraber şîârlar birer aracıdır. Kendileri bizzatıhi değerli olmakla birlikte esas değeri onlara yüklenen, içine yerleştirilen manalar ve öz barındırır. Mesela bir şehri şehir yapan şehirde yaşayanların idrak edebileceği sembol ve şîârların bütünsel bir ahenk içerisinde olması durumunda ortaya çıkar. Bu durumda şehir idrak edilip ruhu hissedilir ve şehre/beldeye aidiyet artar. Bu meyanda cami, minare, ezan gibi sembol ve şîârlar şehre mana katan ve aidiyeti muhafaza eden önemli unsurlardır. Dolayısıyla şîârlar zarf yani içerdikleri anlamın ön yüzleri olup onu değerli kılan içindeki mektup/mazruftur. Bu doğ-

rultuda şîârlar, İslam’ın topluma ve sosyal hayata bakan yönleri olarak Allah’ı, Kur’an’ı, Hz. Peygamber’i, İslam’ı, Müslümanları hatırlatan semboller ve alametlerdir.

Şîâr ve şeâirin neler olduğu yönünde âlimler arasında muhtelif görüşler vardır. Bazı âlimler bunun muhtevasını genişletirken bazıları daha dar çerçevede ele almışlardır. Buna göre en büyük dört şîâr olarak Kur’an, Kâbe, Peygamber ve namaz kabul edilmiş; buna ilave olarak da Allah’ın kendine has kıldığı ve manen O’na yaklaşma vesilesi yaptığı, duyularla algılanabilen dinî sembollerinde de bu terim içinde kabul etmiş; bunlara saygı göstermeyi Allah’a saygı göstermek, saygısızlığı ise O’na saygısızlık yapmak olarak anlamışlardır. Zira şîârlar Müslümanlar için bilinen

anlamları ötesinde bambaşka sembolik anlamlar taşır. Mesela ezan, fıkihtaki yerinin ötesine geçen karizmatik bir sembol olarak Müslüman'ın olmazsa olmazlarından olan bir şîârdır. Bu açıdan sadece namaza çağrı, namaz vakitlerinin tespiti değil, şehirlerin, ülkelerin ve yeryüzünün kimliği olarak öne çıkmıştır. Minareler, İslam belgesi olmasının göstergesi olduğuna işaret etmesi bakımından önemli sembolik anlamlar içerir. Kur'an'ın kitap hâline getirilmiş şekli "Mushaf" ise "Mushaf-ı şerîf" nitelemesiyle Müslümanların tazim ettiği bir semboldür. Bu şîârlar bir Müslüman için âdeta bilişsel ve ruhi terapi mesabesindedir.

Biz de bu yazımızda dinî şuurumuzu inşa eden şîârlardan "cami", "minare", "ezan" ve "Mushaf"ı birer şîâr olarak ayrı ayrı ele alacağız.

Camiler

Bilindiği üzere her inanca göre ibadetlerin yapıldığı yerlere farklı isimler verilmiştir. Müslümanlar mabetlerine "mes-

”

Resul-i Ekrem'in özel bir değer atfettiği ve ibadet maksadıyla yolculuk yapılacak camiler olarak gösterdiği Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa, birer şîâr olarak sembolik anlamları en yüksek camilerdir.

cit-cami" ismini vermişlerdir. Camiler, Allah'ın adının anıldığı ve kendisine kulluk görevinin yerine getirildiği yerler ve Allah'a en sevimli mekânlar olarak minber, mihrap, kürsü gibi içindeki unsurları ile farklı sembolik çağrışımlara sahip olup bir bütün olarak İslam'ın önemli şîârlarındandır. Müslümanların ibadet için toplandıkları büyük mekâna cami, küçüğüne mescit, binası olmayıp üstü açık olanlara da namazgâh/musalla denir. Zira bütün camiler bu önemini, şîârların en önemlilerinden olup yeryüzündeki ilk cami olan "Beytullah-Mescid-i Haram"dan alır. Hz. Peygamber (s.a.s.), hicret sırasında Medine'ye girmeden bir süre kaldığı Kuba'da, daha sonra "Takva Mescidi" adıyla da anılan ilk mescidi kurdurmuştur.

Bu doğrultuda Resul-i Ekrem'in özel bir değer atfettiği ve ibadet maksadıyla yolculuk yapılacak camiler olarak gösterdiği Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa, birer şîâr olarak sembolik anlamları en yüksek camilerdir. Aynı zamanda ilim ve eğitim öğretim merkezleri de olan camiler, ulu camiler veya Osmanlı'daki "selatin" camileri olarak İslam şehirlerinin merkezinde yer almış; ona ruh veren en sembolik yapıları olmuştur. İslam şehirleri şîârlar olarak bu ulu camiler etrafında inşa edilip gelişmiştir. Bugün Mekke denildiğinde Mescid-i Haram, Medine denildiğinde Mescid-i Nebevi, Kudüs denildiğinde Mescid-i Aksa, Şam

denildiğinde Emevi, Edirne denildiğinde Selimiye, İstanbul denildiğinde Sultanahmet, Süleymaniye, Fatih gibi sembol camiler akla gelir. Bu yönüyle camiler, bulundukları beldenin Müslüman beldesi olduğunun simgeleridir. Bir beldeye gidildiğinde, mabetlerinden o belde halkının hangi dine mensup oldukları anlaşılır. Bu manada, gökyüzüne uzanan minareleriyle camiler, İslam'ın o belde-deki simgesi ve ülkenin tapusudur.

Kelime anlamından da hareketle toplayan, bir şeyin bir kısmını diğer kısmına katan, uzlaştıran ve barıştıran anlamlarına gelen cami, dinin en temel kurumsal yapısı olarak toplumda ortak bir şuurun, birlik, beraberlik ve eşitlik duygusunun oluşmasına önemli katkılar sağlayan bir şîardır. Cami, toplumun her kesiminden insanın herhangi bir ayrıma gitmeden bir araya gel-

dikleri, kaynaştıkları, aynı heyecanları yaşadıkları, kardeşlik, birlik ve beraberlik duygularının doruk noktasına ulaştığı kutsal mekândır. Bu yüzden İslam'da cami, özel bir konuma sahiptir. Dolayısıyla camiler toplumsal hayatın merkezine yerleşmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, camiler "Allah'ın adının anıldığı, sabah akşam tesbih edilip namazların kılındığı evler" (Nur, 24/36.) olarak tanımlanır. Bu, camilerin ferdî ve toplumsal anlamda mabet olma işlevini ortaya koymaktadır. Bu açıdan camiler, toplumsal kimliğin oluşumuna katkı sağlamış ve İslami değer eğitiminin ayrılmaz parçası olmuştur. Camiler, değerlerin toplumdaki bireylere kazandırılması, nesilden nesle aktarılacak muhafazası, toplumun kendine has kimliğinin oluşmasında yaygın din eğitimi kurumu olarak oldukça önemlidir. Bu yönüyle camiler sığınma, korunma

duygusunun ve toplumsal istikrarın da adresleridir.

Minare

"Işık veya ateş çıkan, görünen yer" gibi manalara sahip "minare", cami ile bütünleşerek İslam'ın önemli şîâr/sembollerinden biri olmuştur. Hatta minare sembolik önemiyle camilerin en karakteristik unsurunu teşkil eder. Minarelerin en göz alıcı ve sembolik yeri, tepesinde yer alan külah ve alemleridir. Minarenin saçtığı ışık, müezzinin davudi sesi olup alfabesi de kula kulluktan Allah'a kulluğa çağıran ezan-ı Muhammedî'dir.

Bir şîâr olarak minarenin verdiği belki de en önemli mesaj, İslam medeniyetinin statik değil dinamik bir seyir çizdiğinin sembolü olmasıdır. Minarenin bulunduğu her toprak parçası, bulunduğu yerin İslam oluşunun, en yüce olanın İslam olduğunun habercisidir.

Gayrimüslim beldede dahi ezan okunmasa bile minare gören bir Müslüman'ın kalbindeki mutluluğa paha biçilemez. Bu bile başlı başına minarelerin medeniyetimiz açısından ne denli mühim bir şîâr olduğunu gösterse gerektir. Tarihte muhtelif zaman ve coğrafyalarda inşa edilen İslam şehirlerinin ufki düzeni içerisinde minare, İslam şehir silüetinin özgünlük kazanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla camilerin bir nişanesi olarak minareler, bütün bileşenleriyle İslam şehirlerinin önemli sembolü olmuştur. Minarelerin uç kısmındaki alem, Allah'a yapılan duaların en yoğun hâle dönüştüğü ve yücelere/göklere en yakın olduğu noktayı sembolize eder. Bu itibarla minare, âdetta camilerin imzası/mührü ve en kıymetli süslemesi gibi olup camiler yapısal bir fonksiyon icra yerleriyken minareler bir temsil ve görünürlük şîâridir.

Ezan

Cami ve minare ile bütünleşmiş İslam'ın en önemli şîârlarından biri de ezandır. Ezan aracılığıyla halka namaz vaktinin girdiği ve Allah'ın büyüklüğü, Hz. Peygamber'in Allah'ın kulu/elçisi olduğu ve namazın kurtuluş olduğu bildirilir. Millî Şairimiz Mehmet Akif'in İstiklal Marşı'ndaki şu dizeleri ne anlamlıdır:

*“Ruhumun senden ilahî şudur
ancak emeli,*

*Değmesin mabedimin göğsüne
namahrem eli,*

*Bu ezanlar ki, şehadetleri dinin
temeli,*

*Ebedî yurdumun üstünde be-
nim inlemeli.”*

İslam'ın şîârı ve Müslüman varlığının sembolü olarak kabul edilen ezan sadece namaza çağrı değil, Müslümanların hayatının her anına yer etmiş ibadet ve şîâridir. Yeni doğan bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunur, işitildiğinde tekrar edilir, dinlendikten sonra dua okunur. Doğduğumuzda kulağımıza okunan ezan, ömür boyu kulağımızda çınlayacak; günde beş defa minarelerden tekrarlanan ezanlar ise, gök kubbe altında daima yankı yapacaktır.

Diğer yandan ezan, İslam dünyasında fetihlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Mekke'nin fethinden beri, ele geçirilen her beldede yapılan ilk uygulamalardan biri ezan okumak olmuştur. İslam'ın akustik bir şîârı olan ezan henüz Müslüman olmayan kulaklar için de oldukça önemi haizdir. Kâbe'de, Medine'de, İstanbul'da, Kahire'de güzel sesli müezzinlerin “deruni-davudî” ses ve tarzda okuduğu ezanlar -ve tabiatıyla Kur'an tilavetleri- hemen her milletten insanın İslam'a girişinin kapısını açmaktadır.

Mushaf (Mushaf-ı şerif)

Hz. Ebu Bekir döneminde iki kapak arasında cem edilen, Hz. Osman döneminde çoğaltılan Kur'an nüshaları için kullanılmış özel bir isim olan “Mushaf”, İslam'ın en temel şîârlarından biridir. Mushaf, Allah'ın kelamı, Kur'an'ın sahifelere dökülmüş hâli, görünür kılan şîâridir.

Mushaf denildiğinde zihnimizde Kur'an canlanır. Bu yönüyle Mushaf, en önemli şiârlardan olarak tazimde bulunulması gereken Kitap'tır.

Nitekim medeniyetimizde, gerek Hz. Osman'ın bazı bölgelere gönderdiği Mushaflar gerekse onlardan istinsah edilen Mushaf nüshaları birer şiâr olarak özenle korunmuş; bunların bulunması o ülke/belde için şeref vesilesi kabul edilmiştir. Yine medeniyetimizde, "Mushaf-ı şerif" diye nitelemerek camiler, evler ve benzeri mekânlarda tazimle okunup en güzel yerlere konmuş, konmaktadır.

İslami şiârlar neden İslamofobik saldırıların hedefi oluyor?

İslam'ın görünen yüzleri olan şiârlar hemen her devirde hedef olmuştur. Bu sebeple cami, minare, ezan ve Kur'an-Mushaf gibi şiârların Müslüman hafızasındaki ve İslami kimliğin oluşum ve muhafazasındaki önemini iyi bilen politik oryantalistik arka plana yaslanan İslamofobikler, özellikle 11 Eylül sonrasında Batı'da -ve Hindistan'da- onları hedef seçmişlerdir. Bu bağlamda cami saldırıları, minare yapımının ve ezanın okunmasının yasaklanması, cami, minare, ezan ve Mushaf gibi şiârların sembolize ettiği İslami kimlik ve değerlere yönelik kültürel ırkçı tutumların göstergesidir.

Son yıllarda Yeni Zelanda, Kanada, İngiltere, Almanya gibi pek çok Batı ülkesinde büyük

**Mekke
denildiğinde
Mescid-i
Haram, Medine
denildiğinde
Mescid-i
Nebevi, Kudüs
denildiğinde
Mescid-i Aksa,
Şam denildiğinde
Emevi, Edirne
denildiğinde
Selimiye, İstanbul
denildiğinde
Sultanahmet,
Süleymaniye,
Fatih gibi
sembol camiler
akla gelir. Bu
yönüyle camiler,
bulundukları
beldenin
Müslüman
beldesi
olduğunun
simgeleridir.**

çapta cami saldırıları, camilerin yakılması, cami bahçelerine domuz başları atılıp duvarlarına ırkçı sloganlar yazılması hadiseleri malumdur. Yine bu bağlamda son yıllarda alabildiğine yüksel(til)en aşırı sağcı-solcu İslamofobikler tarafından ABD, İsveç, Danimarka, Hollanda, Finlandiya ve Norveç gibi ülkelerde Kur'an-Mushaf yakma/yırtma olaylarını da biliyoruz. Bu bağlamda şunu vurgulayalım ki Mushaf, Hz. Peygamber ve camiler son yıllarda İslam karşıtlarının en çok hedefe koyduğu İslami şiârlar olmuştur ki onlar, söz konusu şiârların İslam'daki yerini, Müslümanların hafızasındaki değerini çok iyi bilmektedir.

Ancak şurası bir gerçektir ki ruhumuzu, belleğimizi ve şiârlarımızı hedef seçenler tarihte kazanamamış, kazanamayacaktır. Nasıl ki annelerimizin dualarını kulağımızdan çekip almaya kimsenin gücü yetmezse, maddenin içinden manayı, zamanın içinden maziyi, kimliğimizden de şiârlarımızı koparmaya da kimsenin gücü yetmeyecektir. Bunun en önemli şartı şiârlarımızı "mukaddes emanetler" olarak şuurla, hürmet ve itina ile muhafaza etme gayretimizdir. Zira şiârlar kolektif belleklerimiz olarak İslam kimliğini inşa edip diri tutmada oldukça önemli olmuş, olmaya da devam edecektir.

Dolayısıyla şiârlarımıza sahip çıkmak, kendimize, kimliğimize, dinimize, maneviyatımıza, coğrafyamıza sahip çıkmaktır. ■

SEMBOL VE AİDİYET: KİMLİĞİN SİMGESSEL TEZAHÜRÜ

Prof. Dr. Asım YAPICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bireylerin ya da grupların birbiriyle tanışıklıklarını veya ilişkilerini kanıtlamak için gösterdikleri her türlü nesne, işaret veya sözcüğe sembol (simge) denir. Dikkat edilecek olursa sembolün oluşabilmesi için somut bir nesne ya da işaret konusunda bir topluluğun uzlaşması gerekir. Bu anlamda bizzat dil (lisan) en temel semboldür. Araştırmacılar, çocukta sembolik düşünce yeteneğinin gelişmeye başlamasıyla dilin geliştiği ve bu yeteneğin olgunlaşmasıyla sadece konuşmanın değil üst düzey sembolik ürünlerin de ortaya çıktığını ifade etmektedir. Sembol denince sanki gerçekliği oluşturan bir olgudan ya da durumdan bahsediliyormuş gibi bir algı oluşmaktadır. Aslına bakılırsa sembol denince kast edilen gerçeklik ya da gerçek dışılık değildir. Burada dolaylı bir anlatım söz konusudur.

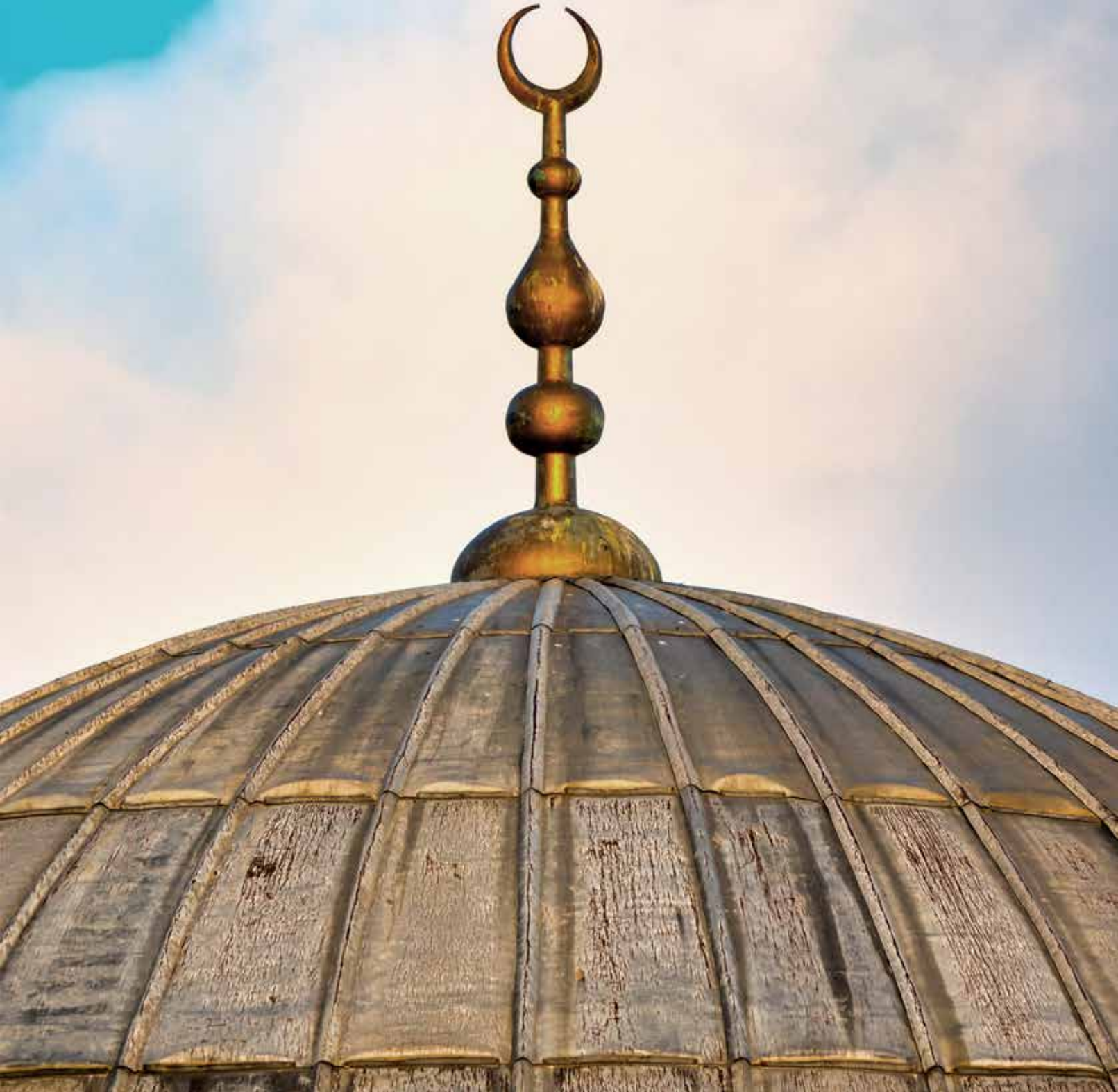
Dilin bir sembol olduğu gerçeğini aklımızda tutarak devam edebiliriz: Bu bağlamda “bahçe” kelimesiyle “bahçe”nin varlığı ve işlevi arasında ya da

“masa” kelimesiyle “masa”nın şekli ve işlevi arasında gerçek bir ilişki mevcut değildir. Bunlar vakti zamanında bahçe ve masa şeklinde tanımlanmıştır. Bahçeye “göl”, masaya “tarla” denseydi bugün farklı kavramlarla konuşuyor olurduk. Şunu söylemek istiyorum: Sembolde asıl olan anlamın ortaklaşmasıdır. “Göl” ya da “masa” denince bu kelimeleri bilenlerin aklında benzer çağrışımlar tezahür eder. Bunun anlamı şudur: Konuştuğumuz zaman anlaşabiliyoruz. Şayet “göl” ve “masa” kelimelerini duyan herkes bunlara farklı manalar yüklerse yani anlam ortaklığı gerçekleşmezse iletişim çatışması ortaya çıkar.

Günümüzde sembol kelimesiyle kökü mazinin derinliklerine ulaşan, dil ile birlikte dil ötesi unsurların devreye girdiği, bazen çabucak anlaşılan bazen de anlaşılması için çaba gösterilmesi gereken anlamlar yumağı kast edilmektedir. Hemen anlaşılması toplumsal bilinçte güçlü çağrışımlar yapmasıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin “hilal” ve “haç”

dendiği zaman ya da “hilal” ve “haç” işaretleri görüldüğü vakit, bunların ne anlama geldiği çabucak anlaşılır. “Hilal” ve “haç” sembollerini anlamak, bunlar hakkında saatlerce konuşmaktan öte, derin bir kavrayışa sahip olmak demektir. “Hilal” ve “haç” sembolleri hakkında binlerce cilt eser yazılabilir. Dahası her iki sembol üzerinden öylesine bir kavrayış (derin sezgi) oluşur ki duyguları harekete geçiren kimliği besleyen ve güçlendiren, maziye bugüne taşıyan, dahası geleceğin inşasını hedefleyen güçlü bir bilinç hâli tezahür eder.

Kelimeler ve kavramlar, zaman içinde anlam kayması, daralması ve genişlemesi yaşayabilir. Sembol kavramı da bu süreçten muaf değildir. “İnanç”, “mabet”, “ritüel”, “müzik”, “resim”, “şiir”, “destan”, “masal”, “giysi”, “rüya” ve “para” gibi hemen her şey semboldür. Bunlara kalıplaşmış sözel ifadeleri de ekleyebiliriz. Aslında hayatın her anında, her durumda sembollerle yaşamımızı sürdürmekteyiz. Örneğin

“minare”, “ezan”, “mezar taşı” ve “bayrak” gündelik hayatta en sık karşılaşılan sembollerdir. Minare ve ezan Müslümanlık ve namaza çağırıcı; mezar taşı ölümü, ruh ve bedenin birlikte dirileceği inancını; bayrak ise bir ülkenin bağımsızlığını temsil eder. Semboller uzun sözü kısaltır, karmaşık anlam ve ilişkileri basitleştirir, hayatın güçlüklerini kolaylaştırır. Görüldüğü gibi semboller, insanlar arasında iletişimi sağladığı kadar hayatı kolaylaştıran özellikleriyle öne çıkar. Zira semboller, gündelik hayatın dolambaçlı yollarında karşılaşılan zorluklar ve anlam kaymalarına karşı bilişsel senaryo ve harita işlevi üstlenir.

Sembolün neliği açıklanırken dile getirilen ifadeler birbirine zıt gibi algılanabilir. Örneğin sembol, kendisinin ötesinde olan bir gerçekliği imler, işaret ettiği ya da yansıttığı şeye katılır. Sembol ile kapalı olan gerçeklik düzlemi aşikâr hâle gelir. Açılan söz konusu gerçeklik düzlemi, aslında insanın manevi boyut ve unsurlarıdır. Bununla birlikte sınırları nispeten belli olsa da sembol, yansıtmak istediği hakikatı belli bir müphemlik içinde sunar. Buradaki müphemlik anlamsız bir belirsizlik değil ilgili nesne, işaret ya da sözcüğün ardında yatan anlam yükünün fazla olmasıyla ilişkilidir. Aslında bu durum, sembol niteliğini kazanan göstergelerde hem çok fazla bir yan anlam ve çağrışımın birikmesinden hem de sembolize edilen hakikatin zihnin doğrudan tasvir edemediği bir yapıya sahip olmasından kaynaklanır. Sem-

bollerin belli oranda müphemlik içermesi, sembolize edilen hakikatin bilince doğrudan değil dolaylı hitap etmesiyle yani kalp ve sezgiyi hedef almasıyla bağlantılıdır. Muhtemelen pek çok sembolün çağları aşan bir duygu ve düşünce içermesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Sembol bir inancı, bir kültürü ve bir mefkûreyi temsil edebilir. Tam da bu noktada sembolün kimlik ile doğrudan ve sıkı bir ilişki içine girdiğini görmekteyiz. Bu hususu netleştirebilmek için kimliğin tanımı, nasıl oluştuğu ve nasıl süreklilik kazandığı hususuna odaklanmak gerekir.

Kimlik, “Kimsiniz, kimlerden-siniz?” sorusuyla ilişkilidir. Bu soruya birey, ait olduğu ve olmadığı gruplar/topluluklar üzerinden cevap verir. Örneğin “Müslümanım.” dediği zaman dinî kimliğine, “Hanefî’yim veya Şafî’yim.” dediği zaman mezhebî kimliğine, “Doktorum ya da ilahiyatçıyım.” dediğinde ise mesleki kimliğine atıf yapar. Her ne kadar kimliğin ifadesi bu kadar açık olsa da oluşumu, gelişimi ve sürekliliği sanıldığı kadar basit değildir. Öncelikle söylemek gerekir ki kimlik; birisi sosyal gruplama, diğeri sosyal karşılaştırma olmak üzere iki temel bilişsel süreçten beslenerek vücut bulur. Sosyal gruplama “biz” ve onlar” kategorik ayırımına dayanır. Zira “Biz” ile “onlar” arasında net sınırlar çizilmezse ya da çizilen bu sınırlar bilişsel yapıda ikna edici bir karşılık bulmazsa nevi şahsına yönelik özgün bir kimlikten bahsedilemez. Örneğin oluşum

hâlindeki bir dinî grup mensuplarına “biz” şuuru veren inanç esasları, ibadet biçimleri, kardeşlik (ümme) bilinci, ortak tarih ve gelecek vizyonu sunamazsa kimlik (aidiyet) bilinci henüz teşekkül etmemiş demektir. Daha sarıh bir dille ifade edilecek olursa dinî bir grubun varlığını devam ettirebilmesi için öncelikle grubun ötekenden farklılıklarını vurgulayan özgün iddia ve söylemlere ihtiyaç duyulur. Dinî grubun kendisine bir köken bulması ya da kendisini tarihsel bir olgu veya olay ile ilişkilendirmesi gerekir. Mesela Müslümanlıkta “Kâbe”, “ezan” ve “kıble” gibi kimliği perçinleyen temel semboller de devreye girmektedir. Bu semboller, sezgisel fakat ucu açık bir kavrayış ile dinî grup mensuplarında “Biz bir grubuz.” bilincini oluşturur. Ancak süreç, henüz tamamlanmamıştır.

Kimlik oluşum sürecinin ikinci aşamasında grup üyelerine saygın bir benlik algısı veren sosyal karşılaştırmaların devreye girmesi gerekir. Burada, “Biz onlardan daha iyiyiz, daha üstünüz.” biçiminde yapılan kıyaslamalar belirgindir. Birey, yapılan kıyaslama sonucunda ruhen ve zihnen memnuniyet duyuyorsa, gururla kimliğini söyleyebiliyorsa, kimlik hatları güçlü demektir. Şayet sosyal karşılaştırma sonucunda birey ait olduğu grubun kendisine saygın bir kimlik verdiğini düşünmüyorsa ya kimliğe karşı ilgisizleşir ya da kimliğini değiştirmek isteyebilir. Kimliğine sıkı sıkıya sarılanlar dinî sembollere muhabbetle bağlanır. Onlar için kimlik ve kimli-

ği temsil eden semboller âdetâ sinir hücrelerinin yoğun olduğu deriye benzer. Buraya yapılacak en küçük darbe sinir sisteminde reaksiyona neden olur. Örneğin temel dinî sembollerden Kur'an-ı Kerim, Kâbe ve ezana yapılacak saldırılar, Müslümanlar için endişe ve huzursuzluk verici olup kızgınlığa sebep olur.

Müslüman kimliğinin süreklilik ve devamlılığında nesilden nesle aktarılan semboller önemli bir hisseye sahiptir. Tarihsel aktarım sürecinde dinî semboller kimlik duygusu ve bilinci ile sarmaş dolaş hâle gelir. Öyle ki bir dinî sembol doğrudan belli bir dinî kimliği çağırıştırır. Çocukların dinî sosyalleşme ve dinî kimlik kazanma sürecinde dinî semboller başat role sahiptir. Çünkü çocuk erken dönemden itibaren dinî sembollerle karşılaşır. Zamanla bunların ne olduğunu öğrenir. Dinî semboller henüz tam anlamıyla açıklayamasa da sezgisel olarak bunların önemini ve değerini anlar.

Postmodern dünyada semboller modern dünyada olduğundan daha fazla görünür hâle gelmiştir. Akılcılık ve bilimsellik ilkesiyle dünyanın büyüsünü bozarak soyut alana savaş açan modernite, dinî sembollerin kullanımına yasaklar getirirken dünyanın büyüsünü bozan postmodernite ister dinî olsun ister olmasın her türlü sembolün neşvünema bulduğu dünyayı âdetâ pazar yerine dönüştürmüştür. İnançlarına ait olmayan sembolleri kullananlara rastlanabilmektedir. Bunların hepsi, bir ter-

”

Çocukların dinî sosyalleşme ve dinî kimlik kazanma sürecinde dinî semboller başat role sahiptir. Çünkü çocuk erken dönemden itibaren dinî sembollerle karşılaşır. Zamanla bunların ne olduğunu öğrenir. Dinî semboller henüz tam anlamıyla açıklayamasa da sezgisel olarak bunların önemini ve değerini anlar.

cih meselesi şeklinde algılanır olmuştur. İşte bu noktada sembollerin kimlik ile ilişkisi kırılğan bir hâl almaktadır. Kırılğanlıktan maksat şudur: Kimlikten benliğe doğru gerçekleşen değişim ve dönüşüm, sembollerin bireyselleştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle gençlerde daha belirgindir. Kimliği besleyen semboller, ortak bilinçten ziyade bireysel tercihe dönmeye başlamıştır. Bu noktada üst dinî kimliğin yani Müslümanlık kimliğinin kırılğan bir hâl almasına sebebiyet vermektedir. Benzer bir süreç Hristiyanlık ve diğer din mensupları için de geçerlidir.

Kimlik ve benlik doğal bir bütünlük oluşturduğu zaman semboller, gündelik hayata ve ilişkilere etki edebilir. Ancak kimliğin kırılğan bir hâl aldığı ve benliğin öne çıktığı durumlarda, sembollerin anlamı bilinse ve onlar tarihsel bakımından önemli kabul edilse de bilinci etkileme özelliğini yitirmeye başlar. İşte burada kimlik ve bilinç oluşumunda hayatı önemi haiz sembollerin sıradanlaşmaya başladığı söylenebilir. Asıl tehlike buradadır. Sıradanlaşan semboller, beslediği dinî kimliği de sıradanlaştırır. Bir din mensupları şayet mevcut kimliklerinden saygın bir benlik algısı edinemez ise ya dinî ilgisizlik gösterir ya da din dışına kayabilir. Bu nedenle dinî inancın korunması için dinî sembollerin kimlik ile bağlantısının güçlü bir şekilde kurulması gerekir.■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

PROF. DR. HÜLYA ALPER:

“Şiârlar İslami kimlik ve aidiyet duygusunun gelişimine katkı yapar. Yine şiârlar, aynı şiârlara bağlı insanlar arasında da bir bağ kurulmasında etkili olur. Ayrıca insanın dinî duyarlılıklarının güçlenmesine de yardımcı olur. İman hayatının duygu boyutunda zenginleşmeye sebep olur.”

Şiâr ne demektir? İslam’ın şiârları nelerdir?

Arapçadaki şi’r kökünden türeyen şiâr, duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellik demektir. Hepimizin bildiği şiir ve şuur kelimeleri de şiâr ile aynı kökten gelir. Şiâr kelimesinin kökünde bilmek ve hissetmek anlamı vardır. Dolayısıyla şiâr olan hususların insana hem bir şeyleri bildirdiğini hem de hissettirdiğini söyleyebiliriz. Bu bakımdan da şiârî şiire benzetebiliriz. Ancak bugün için birebir aynı olmasa da şiârî sembol kelimesiyle karşılamak mümkündür. Mesela bir ülkenin bayrağı onun şiârıdır.

Dinî bir terim olarak şiâr, “Allah tarafından vazedilen, O’na kulluk etmeye vesile olan, saygı gösterilmesi ve korunması gereken belli ibadet, işaret ve semboller” olarak tanımlanır. Geniş anlamda düşündüğümüzde İslam dininde yer alan bütün emir ve nehiylerin şiâr içine girdiğini söyleyebiliriz. Ancak ben, İslam denilince ilk akla gelen hususları, olmazsa olmazları,

İslam dinine inanan bir Müslüman'ın İslam'ın şîârlarına saygı göstermesi tabii bir durumdur. Bir Müslüman'dan sadece hacla ilgili olanlara değil bütün dinî sembol ve alametlere karşı saygılı davranması beklenir. Bu bağlamdaki bir saygısızlık hoş karşılanacak bir davranış değildir.

şîâr altında düşünmenin daha uygun olduğu kanaatindeyim. Aslında en başta kelime-i şehadete ve kelime-i tevhide -geniş anlamda düşündüğümüzde- İslam'ın teorik şîârı diyebiliriz. Yine Allahüekber, besmele de şîârdır. Tabii şîârı daha ziyade duyuya konu olan hususlar için kullandığımızı dikkate alırsak Beytullah, Kur'an, ezan, cami, namaz ve hacı öncelikli şîârlar arasında sayabiliriz. Yine belirli sloganlar, yeni tabirle "motto"lar da şîâr içinde değerlendirilebilir. Bu bakımdan İslam'ın tevhid ve adalet dini olduğu, "Bence onun bir şîârı olmalıdır." derdim. Çünkü realitede tam da böyle algılanmıyor. Bunu temenni ettiğim için söyledim. Zira tevhid ilkesinin İslam'ın özü olduğunu herkes kabul eder. Ancak İslam'ın tevhidin yanı sıra adalet söylemiyle de öne çıkmasını, Müslümanların bu hususu dikkate almalarını önemli gördüğüm için yeri gelmişken dile getirmek istedim. Aslında bildiğiniz üzere geçmişte Müslüman devletler adaletleriyle maruftu. Bizans'ın Latin serpuşu ya da kardinal külahı yerine Osmanlı sarığını tercih etmesi, Müslümanların adaletine olan güvenlerindendir. Yine Kudüs'teki Kıyamet Kilisesinin anahtarının Müslüman bir ailede olması; böylece Hristiyan mezhepleri arasındaki tartışmaya son verilmesi bu ada-

letin meşhur bir göstergesidir.

Şîârların tevhid inancı ile ilişkisini biraz daha açabilir misiniz? Zira hacda ve umrede sa'y yaptığımız Safa ve Merve tepeleri Kur'an'da "şeâirullah" olarak zikrediliyor. (Bakara, 2/158.) Şeâirullah'a saygısızlık yasaklanıp (Maide, 5/2.), şeâirullah'a tazimde bulunmanın kalplerin takvasından olduğu (Hac, 22/32.) da sair ayet-i kerimelerde zikredilmektedir. İslam'ın şîârlarına saygı göstermemek inanç açısından sıkıntılı bir durum mudur?

Şîârlar, bir başka ifadeyle işaret ve semboller, kendisiyle birlikte gerisinde taşıdığı anlamlar sebebiyle önemlidir. Çünkü şîâr olan bir husus, salt bir fiil ya da salt bir nesne olmanın ötesine geçerek içinde bir dizi anlamı barındırır. Bu anlamlar sebebiyle de ayrıca önemlidir. Elbette İslam'ın bütün şîârları hatta bütün emir ve nehiyleri nihayetinde tevhidin uzanımlarıdır. Allah Teâlâ'nın varlığı ve birliğini sembolize eden tevhid, dinin temelini ve özünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan dindeki diğer her şey ona bağlanmakta ve ona bağlanarak bir değer kazanmaktadır. Bununla birlikte sizin de sorunuzda ifade ettiğiniz üzere Kur'an-ı Kerim'de "dinin ger-

çekleştirilmesini emrettiği hususlar" anlamıyla şâirenin çoğulu olan "şeâir" Allah Teâlâ'ya izafe edilerek "şeâirullah" şeklinde 4 yerde zikredilmektedir. Bu ayetlerin hepsi de hac ibadetiyle ilgilidir. Sizin de bahsettiğiniz üzere ilgili ayetlerde Safa ve Merve ile kurban edilecek hayvanların Allah'ın şeâiri olduğu ve bunları yüceltmenin kalplerin takvasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Yine hacıların Arafat'tan sonra gittikleri Müzdelife'nin "meş'arü'l-harâm" (ibadet yeri) olduğu da belirtilmektedir. Esasen burada yerine getirilecek emirlerin ve hususların Allah'a izafe edilmesi dahi bunların önemi ve kıymetini göstermek için yeterlidir. Bilindiği gibi herhangi bir şey Allah Teâlâ'ya ilâştirilerek kullanılırsa bu, o ilâşın şeyin yüceliğine işarettir. Mesela Beytullah ve Resulullah ifadelerimizde bunu görüyoruz. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de hac menâsikinin Allah Teâlâ'ya izafe edilmesi bu ibadetlerin yüceliğine ve inananın kulluk hayatında özel bir yeri bulunduğunu göstermektedir.

Elbette İslam dinine inanan bir Müslüman'ın İslam'ın şîârla-

rına saygı göstermesi tabii bir durumdur. Bir Müslüman'dan sadece hacla ilgili olanlara değil bütün dinî sembol ve alametlere karşı saygılı davranması beklenir. Bu bağlamdaki bir saygısızlık hoş karşılanacak bir davranış değildir. Dışarıdan bakıldığında İslam'ın şîârlarına karşı saygısız davranan bir kişinin inancı açısından en azından birtakım sıkıntıları olduğu söylenebilir. Ama tabii böyle bir durum için genel hüküm vermek uygun değildir. Zira biz "Ameller niyetlere göredir." diye bir kurala da sahibiz. Bu da bir İslami şîâr olabilecek değerinde temel bir dinî ilkedir.

Kur'an'da hac menasikinin bazı unsurları da şîâir arasında zikredilmekte. Dolayısıyla tavaf esnasında, sa'y yaparken, Arafat'ta ve hac menasikinin sair aşamalarında usule riayet etmemek, başkasına eziyet verecek davranışlarda bulunmak ya da tavaf esnasında özçekim yapma telaşına kapılmak gibi davranışlar ibadetin ruhuna zarar verir mi? Şîârların önemini düşündüğümüzde hac ve umre ibadeti esnasında nelere dikkat etmeliyiz?

Burada olumsuzlukları sayarak devam etmek istemiyorum. Pek çoğumuzun müşahade ettiği gibi görselliğin öne çıktığı ve öncelik kazandığı bir dünyada hac ve umrenin anlamı âdetta buharlaşmış bir durumda. Gördüğümüz davranışlar karşısında, "Kimileri için neredeyse kutsal mekânlarda bulunmak değil de o mekânlarda bulunduğunu paylaşmak ve göstermek daha mı önemli acaba?" diyesimiz geliyor. Dahası her ne kadar ibadetleri ibadete

dönüştüren manevi boyutu ise de bugün biz hac ve umre ziyaretlerinde şekil açısından dahi Beytullah'a saygı ile uyuşmayan çeşitli olumsuzluklara şahit oluyoruz.

Daha eskiden hatta bir on yıl öncesine kadar ibadetlerin sadece şekilde kalmasından rahatsızlık duyar ve dile getirirdik. Elbette bedenî ibadetlerin hepsinin şekle tekabül eden bir boyutu vardır. Bu açıdan ibadetlerin yapılış şekilleri de olmazsa olmaz şartları arasındadır. Ama sadece görünüme ve şekle indirgendiğinde ayet-i kerimede zikredildiği üzere Allah'ın şîâiri yüceltilememiş oluyor. Dolayısıyla da şîârlar anlamından koparılıyor. Ama bugün için şekle anlamın katılmasını bırakın, şekle dahi riayet edilmediğini görmek gerçekten üzücü bir durum.

Peygamber ve Mushaf da şîârlar arasındadır. Bir Müslüman peygamberlere, son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.s.) saygısını nasıl gösterir? Mushaf'a yönelik yapılan hangi davranışlar İslam'ın bir şîârını hafife alma veya şîâra saygısızlık anlamına gelir?

Sadece bu sorunun cevabını vermek için bile saatler yetmez. Aslında bu bağlamda söylenecek yüzlerce cümle var. Ben özetle ana fikrini söyleyeyim. Peygamberi sevmekten ona saygı olmaz. Bir Müslüman, Allah Teâlâ'dan sonra kendi iç dünyasında, gönül dünyasında en üstte Peygamber Efendimizi tutuyorsa ona olan saygısının ilk basamağını tamamlamış demektir. Peygamber Efendimize olan saygı ve sevgimizin en temel göstergesi onu hayatımızda örnek

almamızdır. Bunun için de tabii onu tanımak gerek. Zira tanımadan sevmek de olmaz. Ben bu bağlamda her Müslüman'ın Efendimizin hayatını kendine rehber ve örnekler çıkarma maksadıyla okuması gerektiğini düşünüyorum. Onun bütün insanlığa rol model olduğunu, insanlıktaki yüceliğini ve büyüklüğünü anlamak ve anlatmak da saygı göstergesidir.

Dahası insanın, dinin peygamber eliyle kendisine verildiğini bilmesi, dinin anlaşılması ve yorumlanmasında peygamber otoritesine tabi olması ona saygıdır. Hâlbuki bugün bazı insanlar nebevi otoriteye değil teslim olmak, kendi kendine din üretiyor. Efendimize olan saygı ismi anıldığında salatüselam getirmekten başlar ama orada bitmez. Asıl bütün yapıp etmelerimizde ona layık bir ümmet olma gayretinde kendini gösterir. Sonuçta Efendimizin sünneti üzere yaşamaya çalışmak ona olan saygının ifadesidir.

Kur'an-ı Kerim bütün Müslümanlar için kutsal bir kitaptır. Dolayısıyla Mushaf'a sıradan bir kitap gibi davranılması uygun değildir. Mushaf'a karşı şekli saygı, milletlerin örf ve âdetlerine göre değişmekle birlikte her hâlükârda ona karşı Rabbin insanlara mesajını içerdiği bilinciyle davranışlar sergilenmesi gerekir. İnsan sevdiğinden gelen bir mektuba rastgele bir nesne muamelesi yapabilir mi? İlahi olandan gelen elbette kıyas kabul etmeyecek derecede en üst bir saygıyı hak etmektedir. Mushaf'la ilişkimizi böyle bir bilinç üzere kurmalıyız diye düşünüyorum.

Tabii sadece şekli saygı değil içeriğine karşı da aynı hassasi-

yetin hatta daha fazlasının gösterilmesi gerekir. Kur'an-ı Kerim'de açıkça emredilen veya yasaklanan bir hususta Müslüman'a düşen ilahi olana teslim olmaktır. Günümüzde Kur'an'ın aşkın bir kelimani vahiy olduğunu unutarak "bin dört yüz yıl öncesi yazılmış bir kitap" olduğu söylemleriyle hükümlerinin değışebileceğı gibi birtakım iddialarda bulunanlar oluyor. Bunlar da Mushaf'a saygısızlık içinde değerdendirilebilir.

İslam âlimleri neleri şîârlar arasında saymıştır? Âlimler arasında neleri şîâr addettikleri açısından fark var mıdır?

Âlimler arasında nelerin şîâr olduğuna dair birtakım farklılıklar elbette var. Bu farklılık öncelikle kelimeye verilen anlamdan kaynaklanıyor. Bütün farzları ve dinî konuları şîâr sayacak kadar genişletenler mevcut. Yine Allah'a kulluk işareti taşıyan her şeyin şeâir olduğu söylenmiştir. Yine Kur'an, Kâbe, peygamber ve namaz dört büyük şîâr sayılmıştır. Diğer taraftan dönemsel olarak birtakım emirlerin şîâra dönüştüğünü de görebiliyoruz.

Hem bireysel hem toplumsal açıdan şîârlar nasıl bir öneme sahiptir? Şîârların Müslümanları, Müslüman toplumları bir araya getirme, bir arada tutma gibi işlevleri var mıdır?

Şîârlar, hem bireyin hem de toplumun dinî emir ve yasaklara uygun bir hayat sürmesinde etkilidir. Şîârı bir açıdan dinî semboller olarak da düşündüğümüzde bu etki daha rahat görülebilmektedir. Dahası şîârlara uymakla kişide Müslüman olduğu bilinci güçlenir. Şîârlar İslami kimlik ve aidiyet duygusunun gelişimine katkı yapar. Yine şîârlar, aynı şîârlara bağ-

lı insanlar arasında da bir bağ kurulmasında etkili olur. Ayrıca insanın dinî duyarlılıklarının güçlenmesine de yardımcı olur. İman hayatının duygu boyutunda zenginleşmeye sebep olur. Bu açıdan ezanın özel bir yeri vardır. Hem davet hem de hatırlatma işlevi görür.

Aslında bütün dinî semboller bir dünya görüşünün ve varlık tasavvurunun sonucu olarak ortaya çıkar. Görünen sembollerin gerisinde görünmeyen pek çok hakikat vardır. İnsanlar bunları gözetirken aslında belirli bir dünya görüşüne ve varlık tasavvuruna göre de yaşamış olurlar.

Mesela İslam'ın sembollerinden biri de hilaldir. Hilal görülünce Müslüman akla gelir. Bir Müslüman'ın dünyasında hilalin pek çok çağrışım ve yansıması vardır. Bu yansımalar; sanatta, edebiyatta, mimaride açığa çıkar. Dolayısıyla semboller aynı dine inananlar arasında ortak bir zevkin gelişmesine de yardımcı olur. Aynı şeylere değeri verilmesi beraber olmayı anlamlı kılar ve birlikte olma duygusunu besler.

Sözlerime son vermeden şîâr konusunda bir noktaya daha dikkat çekmek isterim. Burada hep şîârların olumlu tarafları üzerinde durduk. Ancak dinî hayat, manevi derinliğini kaybedip sadece zahirde yaşamaya başlayınca şîârlara saygıda da hedef sapması olur. Artık şîârların arkasındaki düşünce dünyası unutulup şîâra kendinde itibar edilmeye başlanır.

Bu sorunlu durumlardan kaçınabilmek için öncelikle düşünen ve akleden inananlar yetiştirmek gerekir. Şîârın ne olduğunun bilincinde ve farkın-

da olunarak şîâra değeri verildiği zaman, işte ancak o zaman şîâr olmasının anlamı gerçeklik kazanır. Bu durumda şîârlara, şekil şartlarına riayetle birlikte, sadece orada kalmayarak gerisindeki düşünce dünyasıyla birlikte sarılıp sahiplenmek söz konusu olur. Bu da kuşkusuz iman hayatımızı yüceltir. Rabbim bizleri de şîârlara gereğince hürmet eden yüce imanlı kulları arasına katsın. ■

Öz Geçmiş

Aslen Elazığlı olan Hülya Alper, 1969'da Bursa İnegöl'de doğdu. Öğrenim hayatına İstanbul'da başladı. Önce Üsküdar İmam Hatip Lisesinden (1987) sonra da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden (1991) mezun oldu. 1993 yılında M.Ü. İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalında "araştırma görevlisi" olarak çalışmaya başladı. "Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberin Dindeki Konumu" adlı tezle M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Kelam Bilim Dalı'nda yüksek lisansını (1993), "Bir Kelâm Problemi Olarak İmanın Psikolojik Yapısı" isimli çalışma ile de aynı enstitüde doktorasını (2000) tamamladı. Sahasıyla ilgili incelemeler yapmak üzere yaklaşık bir yıl (1996-1997) İngiltere'de bulundu. Kahire Üniversitesi Dârü'l-ulûm Fakültesinde (2002-2003) "misa-fir ilim adamı" olarak araştırmalar yaptı. 2005 yılında yardımcı doçent, 2009 yılında doçent, 2015 yılında da profesör ünvanını aldı. Ayrıca Londra Üniversitesi SOAS'ta (2011) ve Özbekistan Cumhuriyeti Uluslararası İslam Akademisi'nde (2022) misafir ilim adamı olarak çalıştı. Hâlen M.Ü. İlahiyat Fakültesinde Kelam Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

UNUTULUŞ VE KAYBOLUŞTAN KURTULUŞ: NAMAZ

|| M. Feyzi KILIÇ

Unutmak...

Unutmak insan içindi ya da insan unutmak içindi sanki. Kimi zaman insan, her biriilmek sadedindeki ne, ne zaman, nasıl, kim gibi soruların ardına saklanan ya da hatırlanmak istenmeyen, uzayıp giden bir örgünün içerisinde sıkışmış buluverirdi kendisini. Bazen bu unutmalar yaşanmış acılar, insanın en derin hücrelerine yapışmış kederler ve kalbinin atışlarından dahi habersiz olduğu o kaybedişler için deva oluverir. İnsan bazen de hiç unutulmaması gerekleri, sevdiklerini, kendini ve dahi

Allah'ı (c.c.) unutuverir. İşte o zaman unutmanın deva hâli son bulur insanoğlu için. Unutanın, unutulmaya yüz tutmuş mahkûmiyeti okunur semalarda arş-ı âlâyı titretircesine. Sonrasında o yüce Kitab'ın satırlarında "Andolsun, bundan önce biz Âdem'e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme diye) emrettik. O ise bunu unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık." (Taha, 20/115.) ayeti gözümüzün önüne geliverir birden ve kalbimizin atışlarını hızlandırır. Âdemoğlunun, Allah'ı unutmamasıyla kendi unutuluşunun kapı-

larını aralayiverir endişesi sarar vücudumuzun her bir zerresini. Aslında Allah'ı unutmayı bırakın, anmamak dahi bir unutuluş, bir kayboluştur. Unutulmuş ve kaybolmuş evvela Yüce Allah'ın, "Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar fasık kimselerin ta kendileridir." (Haşr, 59/19.) buyruğu üzere insanın kendinden, varoluşundan, yaradılışından başlar. Ancak unutulmuş, "...Onlar Allah'ı unuttular; Allah da onları unuttu..." (Tevbe, 9/67.) ayetiyle artık geri dönülmez bir hâl alır ki

işte burada sözün nefesi kesilir. Zaman tüm benliğini sessizliğin önüne serer ve sessizlik arş-ı âlâyı kaplar.

İşte o an...

Mürekkeplerin utançtan renklerini karaya çaldığı ve divitlerin hayâdan boynunu büktüğü o an... Sözün sahibi tüm rahmetiyle unutulmuşun girdabındaki âdemoğluna daha senden ümidimi kesmedim dercesine, “Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakin nankörlük etmeyin.” (Bakara, 2/152.) buyurmuştur. İnsan, Yüce Allah’ın (c.c.) bu lütfuna artık bigâne kalamazdı. “Biliniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Rad, 13/28.) ayeti mucibince unutmanın ve unutulmanın elinde ziyan olmaya ramak kalmış bir ömrünü ve gönlünü imar etmenin arayışına düşüverir.

Unutuluş ve kayboluş nehrinden kurtuluşun yollarını arayan insanın imdadına unuttuğunu hiç yüzüne vurmadan bir hediye bahşeder Allah: “...Namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah’ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir...” (Ankebut, 29/45.) buyurarak. Artık hatırlamanın adı zikir, insanın da en büyük zikri namaz olur. İnsan, Allah’ın kendisine lütfettiği namazın ellerine tutunarak ayağa kalkmayı becerebilir. Nisyan ve isyan ile kirlenen gönül aynasını namaz ve zikirle temizleyebilir.

İbadetlerin arasında çok müstesna bir yerdedir namaz. Müminin miracı namaz, günde beş defa Allah’ın huzuruna varmak ya da her gün beş defa Cenab-ı Hak tarafından kabul edilmek ve “Hani Rabbin (ezelde) âde-

moğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demişti. Onlar da, ‘Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, ‘Biz bundan habersizdik’ dememeniz içindir.” (Araf, 7/172.) ayeti mucibince ahdî tazelemektir. Ne vakit ki insan, namazı bir borcu tahakkuk anlayışından sıyrıp aşkın olan Allah’a uzanan bir yol olarak düşündüğünde namazın ötelere uzanan boyutlarını keşfedebilecekti.

Ya namazsız gönüller!

Güneşin yakıcılığıyla kuralıktan ve çoraklıktan şerha şerha yarılmış bir topraktan farksızdı namazın olmadığı gönüller. O gönülleri böylesine kuraklığa sürükleyen namazsız geçen yıllardı. Çünkü zaman namazla anlam kazanırdı. Zamanın anlamı kendini namazda bulurdu. Her biri ayrı bir vakte bölünmüş olan namaz sanki insanın zor zamanlarında yetismeye ahdetmişçesine geliverirdi. Ertelemeydi insanı, insanın onu ertelemekte mahzur görmemesine ve onu hoyratça savurvermesine rağmen. Namazdı o gönüllere imbik imbik sularla şifa dağıtan ve o kuraklıktan, çoraklıktan gönülleri kurtaracak olan. İnsan, namazla Allah’a dönmekte ve O’na yönelmekte. O’nun “Hayy” isminden gelen nefesle ancak can bulmakta.

Unutulacak ve kaybolacak olan bir güne doğru koşar adım giden insanoğluna dur diyebilecek yegâne ibadettir namaz. Benliğin, nefsin, hırsın, öfkenin, haris ve kıskançlığın kirleriyle kararan hastalıklı kalplerin şifasıdır. Mümince bir duruştur namaz.

Ahlakın, doğruluğun, erdemin Allah’ın huzurunda boyun büküşle, eğilişle, diz çöküşle doğuşunun mümkün olduğu yerdir.

Korkmalıyız, nefsimizin bizi namazdan alıkoymasından. Korkmalıyız, “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar.” (Maun, 107/4-5.) uyarısının muhatabı olmaktan. Korkmalıyız, “Sonra bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsanî arzulara uyan bir nesil geldi.” (Meryem, 19/59.) ayetindeki gibi namazı zayi etmekten. Ve yine korkmalıyız, “Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar ve Allah’ı pek az anarlar.” (Nisa, 4/142.) ayet-i kerimesinde buyrulduğu üzere namaza karşı tembellik göstermekten, onunla gösteriş yapmaktan ve Allah’ı az anmaktan.

Namaz, merhametin ve affın gün doğumunu insanlara haber veren bir muştudur. İslam’ın en önemli şiarlarından. Miracın hediyesi olarak semadan inzal olan namaz bir buraktır; ona sahip çıkanı miraca yükseltecek. Her namaz miraca doğru bir yükseliş ve o Yüce Allah’ın (c.c.) huzuruna bir yöneliştir. Her vakit kul için bir vuslattır. Allah’la kavuşmayı isteyen, düşünen ve bilenler erer o vuslata. Her vakit apayrı bir susayıştı Allah’a ve O’nun aşkına. Namaz, ne bir vazife ne bir görevdir; o, yüceler yücesinden rahmetini, şefkatini celalinden önde tuttuğu kuluna tenezzül buyurduğu ve lütfettiği bir nasiptir. Nasibe muvaffak olanlar için ne büyük mazhariyet ve nimettir. O nasibe tutunanları merhamet (Tevbe, 9/71.), bağışlanma ve tükenmez rızık (Enfal, 8/3-4.), cennet (Rad, 13/22-23.) ile müjdelemiştir. ■

CAMİ ADABI

Mürtaza TRABZON

Manisa Dini İhtisas Merkezi Eğitim Görevlisi

Edep, güzel ahlakın ana şubesidir. “Edep” kelimesinin çoğulu “adap”-tır. Hayatımızın her alanında olması gereken temel bir özellik: Oturma adabı, yemek adabı, konuşma adabı, alışveriş adabı, ilim adabı ... Bunların her biri insanın sosyal hayatında mutluluğu, huzuru tesis içindir. Edep, insanın saygınlığını koruyan ve hareketlerinde ölçülü olmayı sağlayan kuralları manzumesidir. Ayrıca adaba riayet, müminin ahlaken kemalini artırırken bir yandan da sevap kazanmasına vesile olan davranışlardır.

*Ehl-i irfân arasında aradım
kıldım taleb*

*Her hüner makbûl ise de illâ
edeb illâ edeb*

Bu beyitte şair, ehl-i irfan meclisinde kabul gören en değerli hünerin hangisi olduğunu sorduğumu, her hünerin makbul olduğunu öğrendim ama edep hepsinden de üstünmüş, edep dairesinde yapılmış her hüner makbul olurmuş, demek istemiş. Edep hakkındaki bu kanaat, İslam toplumunun her zerresinde hayat bulmuş, bir mümin olarak huzur-u ilahide olduğumuz camilerimizde en güzel şekliyle kendini göstermiştir.

Eskiden yaşadığımız yerlerin duvarlarını hüsnühat levhaları ile süsleyen ve o levhaları okuyup anlayan bir toplum idik. Bu hat levhalarından birisi, “Edep ya Hû!” idi. Bu sözden, “Allah’ım bana edep ver!” şeklinde bir dua talebi, taşkınlık yapan insanlara “Edepli olmalı-

sın!” anlamında bir mesaj anlaşıldı. Günümüzde de sanat eseri olan böyle anlamlı levhalara hâlâ bazı iş yerlerinde ve evlerde rastlayabiliyoruz.

İlk mescitler

“Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekte’de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe’dir.” (Âl-i İmran, 3/96.) Kur’an-ı Kerim’in bildirdiği üzere yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mabet “Kâbe”dir.

Ebu Zer (r.a.) anlatıyor: “Resulullah’a (s.a.s.) yeryüzünde inşa edilen ilk mescidin hangisi olduğunu sordum, ‘Mescid-i Haram’ diye cevap buyurdu. ‘Sonra hangisi?’ diye sordum, ‘Mescid-i Aksa’ diye cevap buyurdu.” (Müslim, Mesacid, 520.)

Mescit, Arapçada “secde edilen yer”, cami ise “toplayan, bir araya getiren” anlamına gelmektedir. Allah Resulü (s.a.s.) mescitler arasında Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa’nın özel konumunda olduğuna ve bu mescitlerde ibadet etmenin faziletine işaret etmiştir. (İbn Mace, İkamet, 198.) Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevi için, “Benim mescidimde (Mescid-i Nebevi’de) kılınan namazın fazileti bin namaza denktir, Mescid-i Haram’da kılınan namazın fazileti ise diğer mescitlerde kılınan yüz bin namaza denktir.” (İbn Mace, İkamet, 195.) buyurmuştur. Ayrıca Rahmet Peygamberi, sadece ibadet maksadıyla yolculuk yapılabilecek mescitleri zikrederken bu iki mescide ila-

veten üçüncü sırada Mescid-i Aksa’yı da saymıştır.

Müslümanlar, Allah Resulü’nün (s.a.s.) Medine’deki uygulamasını takip ederek nesiller boyu edindikleri yeni yurtlarda camileri şehrin merkezine koyan bir planlama yapmışlardır. Allah Teâlâ’nın, Kur’an-ı Kerim’de ilk mabet olan Kâbe için “evim” buyurması, mekândan münezzeh olan Yüce Rabbimizin Kâbe’ye yüklediği itibar ve değer açısından çok manidardır. “Allah’ın evleri” olan mescitlerin, doğal olarak her temiz fıtrat için cazibe merkezi olacağına inanan Müslüman toplumlar, farklı kültür ve medeniyetlerin ürünü olan çok değerli mimari ve sanatsal özellikleri barındıran muhteşem camilerle yeryüzünü ihya etmişlerdir.

Caminin önemi

Camiler İslam’ın sembolü, Müslümanların bir bölgedeki varlık ve hâkimiyetlerinin en belirgin alametidir. Camiler Müslümanların omuz omuza saf tutarak topluca ibadet ettikleri ve Allah için secdeye vardıkları yerlerdir. Koruyucu ve birleştirici rolünün yanı sıra camilerimiz, Müslümanların birlik ve beraberliklerinin göstergesidir. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s.), Müslümanların bulundukları yerlerde mescit yapmalarını teşvik için “Her kim Allah için bir mescit bina ederse Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder.” buyurmuş ve “Allah katında en sevimli mekânların mescitler” olduğunu haber vermiştir. (Müslim, Zühd, 44; Mesacid, 288.)

Camilerimiz, İslam şehirlerinin kalbi hükmündedir ve kalpleri-mizdeki iman bizleri oraya cez-beder; bu cezbeyle kapılanla-rın, yani “kalbi mescitlere bağlı olanların” kıyamet günü arşın gölgesinde korunacağını Hz. Peygamber muştular (Müslim, Zekât, 91.) ve mescitlere ibadet maksadıyla devam eden kul-larından Yüce Allah’ın çok hoş-nut olduğunu da şu hadislerin-de bildirmiştir: “Müslüman bir kimse mescitleri namaz ve zi-kir için kendine yer yurt edin-diğinde Allah onun bu duru-muna, ailesinin gurbetten dö-nen kişiye sevindiği gibi sevi-nir.” (İbn Mace, Ebvabü’l-Mesacid, 19.)

Camileri temiz tutalım

İnananlar için en güzel örnek olan Allah Resulü (s.a.s.), hem hâl ve uygulamaları hem de sözleriyle ashabına cami ada-bını öğretmiştir. Camilerin te-miz tutulmasını ve güzel koku-larla kokulandırılmasını iste-miştir. (Ebu Davud, Salat, 13.) Onun terbiyesinden geçen sahabe de Allah’ın evleri olan mescit-leri temiz tutma konusunda ol-dukça titiz davranmış ve bizle-re örnek olmuşlardır.

Öyleyse camilerimizin içini ve bahçesini temiz tutma, cami içinde ve çevresinde görülen bir çöpü alıp çöpe atma, tuva-letlerini kullandıktan sonra te-miz bırakma mesuliyetini taşı-malıyız. Caminin içinde çöpe atılması gereken bir şeyi fark ettiğinde onu alıp cebine ko-yarak ibadet sonunda çıkarken çöp kutusuna atan nice hassas Müslümanlara şahit olmuşu-zdur. Ayrıca camiye yemek veya atıştırmalık getirildiyse temiz-

liği korumak için içeride yenil-memesi gerekir.

Mescid-i Nebevi’nin temizlik işlerini yapan bir kadın sahabi-nin vefat ettiğini kendisine ha-ber vermeyen ashabına sitem-le Allah Resulü, “Vefatını ba-na haber vermeniz gerekmez miydi?”, “Bana onun kabrini gösterin.” buyurmuş ve kabrini ziyaret edip onun için cenaze namazı kılmıştır. Hz. Peygam-ber, bu davranışıyla çevresin-dekilere vefasını ve mescide hizmet edenlere verdiği değe-ri göstermiştir. (Buhari, Salat, 72.)

Camiye girerken ve camiden çıkarken

Camiye sağ ayakla adım ata-rak girmek ve çıkarken sol ayakla çıkmak Müslümanla-rın ortak davranışlarındandır. Hz. Nebi’nin (s.a.s.), “Biriniz camiye girdiğinde, ‘Allâhüm-meftah lî ebvâbe rahmetik (Al-lah’ım, bana rahmetinin kapı-larını aç!)’ çıktığında ise ‘Allâ-hümme innî es’elûke min fad-lik (Allah’ım, senden senin lüt-funu istiyorum!)’ desin.” (Müs-lim, Müsafirîn, 68.) buyruğuna uya-rak bu duaları söylemek, sün-nete uygun bir uygulamadır. Ayrıca ayakkabılar düzenli şe-kilde ayakkabılığa konulmalı, gerekiyorsa caminin temizliği-ni korumak için poşete konula-rak içeri alınmalıdır.

Hz. Peygamber’in tavsiyesi üzerine camiye giren Müslü-man, burayı selamlama ma-hiyetinde “tahiyyetü’l-mes-cit” namazı kılar: “Sizden bi-riniz mescide girdiğinde otu-rmadan iki rekât namaz kılsın.” (Müslim, Salatü’l-Müsafirîn, 69.) Tu-

ristik amaçlı seyahatlerde uğ-ranılan beldede bir cami ziya-ret edildiğinde iki rekât namaz kılınırsa sünnete riayet edilmiş olunur. Camiye girildiği vakit imam namaza başlamışsa ce-maate uyulur.

Elbiseler temiz olmalıdır. Vü-cudun örtülmesi gereken yer-leri açık olmamalı, erkekler di-zin üzerinde kısa şort giyme-meli, kadınlar da başörtüsü ta-karak cami adabına uygun el-biseler giymelidir.

Camiye girerken cep telefonla-rı sessize alınır ve cami içinde gerekmedikçe telefonla meş-gul olunmaz. Çocukların sesli ve müzikli oyuncaklarını cami-ye getirmemeleri daha uygun olacaktır. Çünkü bunlar dikkat-leri dağıtabilir ve rahatsız edici olabilir. Camiye girerken kar-şılaşılan kimselere tebessüm ederek selam vermek Müslü-manlar arasında güveni ve ül-feti yaymaya vesile olacaktır.

Cami içinde adap

Müslüman, camiye girdiği za-man Allah’a yakınlık hisseder, secdeye vardığında manevi bir atmosfere girerek O’na yakın olmanın manevi hazzını daha da derinden duyar.

Namazı beklemek için camide abdestli bulunanların, bu sü-re içinde âdeti namazdaymış gibi sevap kazanacakları, me-leklerin onlara dua ettiği bir hadis-i şerifte beyan edilmek-tedir. (Buhari, Ezan, 30.) Camide zi-kir, istiğfar, Kur’an okuma ve namaz kılma gibi güzel amel-ler işlemek için gayret etmeli ve dedikodu yapmaktan sakı-nılmalıdır. Vaaz veya hutbe ve-

riliyorsa vaize/hatibe bakarak can kulağıyla dinlemek gerekir. Camide diğer insanlara ve çocuklara dostça ve nazik bir şekilde davranılmalıdır. Kitaplıktan alınan kitabı veya tespih gibi araçları camiden ayrılırken yerlerine koymak ihmal edilmemesi gereken bir sorumluluktur.

Resulullah (s.a.s.), mescitte bulunduğu sürece Müslüman'ın ağırbaşlı ve sükûnetle hareket etmesini gerekli görmüş, bu sükûneti bozacak her türlü söz ve davranıştan ahabını menetmiştir. Cemaate yetişmek niyetiyle bile olsa cami içinde koşuşturmayı uygun görmemiş, "Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız, yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız." (Buhari, Ezan, 21; İbn Mace, Mesacid, 14.) buyurmuştur.

Mescitte ibadet ederken de ölçülü hareket edilmesi gerektiğini işaret eden Allah Resulü, kendisi itikâfta bulunduğu sırada bazı sahabenin yüksek sesle Kur'an okuduklarını işitince, "Dikkat edin! Hepiniz Rabbinize münacat ediyorsunuz. Birbirinizi rahatsız etmeyin! Kıraatte -ya da namazda- biriniz sesini diğerinden daha fazla yükseltmesin!" (Ebu Davud, Tatavvu, 25.) buyurarak onları uyarmıştır. Cami içinde biriyle konuşmak zorunda kalan kimse de mutlaka kısık sesle konuşmalıdır.

Camide uygun şekilde ve bir düzene göre oturmak hem adaba riayet etmek hem de sonradan gelen kardeşlerini düşündürmektir. Peygamberimi-

”

Camiler İslam'ın sembolü, Müslümanların bir bölgedeki varlık ve hâkimiyetlerinin en belirgin alametidir. Camiler Müslümanların omuz omuza saf tutarak topluca ibadet ettikleri ve Allah için secdeye vardıkları yerlerdir.

zin, "Saflarınızı düz tutunuz. Zira safların düzgün olması namazın tamam olmasını sağlayan hususlardan biridir." (Müslim, Salat, 124.) buyruğu gereği, cemaatle namaz kılarken saflar düzgün ve sık tutulur. Allah Resulü, namaza başlamadan önce bazen bizzat cemaatin saflarını düzeltir ve omuzlarına dokunarak, "Düzgün durun, karışık durmayın ki kalpleriniz de karmakarışık olmasın! " (Müslim, Salat, 122.) uyarısıyla Müslüman'ın, camide Allah'a kulluk amacıyla yakaladığı ruh birliğinin, düzgün saf tutarak şeklen de tezahür etmesinin gereğine vurgu yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.), mescide gelmek isteyen kadınlara mani olunmamasını istemiş, kadınların rahatsız olmamaları için mescidin bir kapısını onlara tahsis etmiştir. (Hadislerle İslâm, c. 2, s. 294.) Günümüzde de kadınlar için camilerde özel yerler ayrılmıştır.

Yorgun olan kimse namaz kılanlara engel olmayacak şekilde camide bir yerde dinlenebilir. Nitekim Allah Resulü bazı zamanlarda mescitte dinlenmiştir. (Ebu Davud, Taharet, 137.)

Camiyi seven, koruyan ve ibadet için camilere gelip giden kimse hesap gününde Allah'ın himayesinde olur. Yüce dinimizin şîârlarından olan camilerimiz, mimarisiyle ve maneviyyatıyla bütün insanlığı kurtuluşa çağırان, onları bağrına basan ve darüsselama (esenlik yurdu) davet eden bir dost gibidir. Hakk'ın evine samimiyetle ve adap ile varılmalıdır. ■

ALLAH'IN RAHMETİNDEN ÜMİDİNİ KESME

Dr. Mahmut KAYIŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ
الدُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. ”

(Zümer, 39/53.)

Abdullah b. Abbas’tan rivayet edildiğine göre; öldürme ve zina etme gibi büyük günahları işleyen bazı müşrikler Hz. Peygamber’e (s.a.s.) gelip “Senin bizi davet ettiğin din, çok güzel. Eğer bize, yaptığımız günahlara kefaret olacak şeyler söylersen Müslüman oluruz.” dediler. Bunun üzerine, “Onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah’ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar.” (Furkan, 25/68.) ve “De ki (Allah şöyle buyuruyor): ‘Ey kendi aleyhlerine olarak günahta aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.’” (Zümer, 39/53.) ayetleri nazil oldu. (Buhari, Tefsir, 261; Müslim, İman, 193.)

Allah’ın müminlere yönelik lütfu büyük, rahmeti ise geniştir. Bundan dolayı Müslüman’ın, O’nun rahmetinden ümit kesip ye’s’e düşmesi düşünülemez. Bu hususu Hz. Yakup (a.s.) oğullarına hatırlatarak Allah’ın rahmetinden ümit kesmeden kardeşleri Yusuf’u (a.s.) aramalarını istemiş ve Allah’ın rahmetinden ümit kesenlerin ancak Allah’a inanmayan kâfirler olduğunu belirtmiştir. (Yusuf, 12/87.) Yüce Yaradan’ın bütün mahlûkatı yarattığına, onların hâllerini bildiğine, kudretinin sonsuz olduğuna, rahmet ve lütfunun her şeyi kuşattığına inanan mü’min, ümitsizliğe düşmez. Allah’ın indirdiği ayetlere inananlar, O’nun çok bağışlayan, merhamet sahibi olduğunu ve rahmeti de kendi üzerine yazdığını bilirler. (Bakara, 2/173; Enam, 6/54.)

Allah’ın rahmetinin ve mağfiretinin kapıları, tövbe anahtarıyla açılır.

lır. Bunun en açık örneği Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'dır. Onlar, yaptıklarından hemen pişman oldular ve kendilerini bağışlaması için Yüce Allah'a, "Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." şeklinde niyazda bulundular. (Araf, 7/23.) Hatta Allah, inkârından vazgeçip tövbe ederek kendisine yönelen kullarının günahlarını bağışlayacağını haber vermektedir. "Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer (iman edip düşmanlık ve savaştan) vazgeçerlerse geçmiş günahları bağışlanır. Eğer (düşmanlık ve savaşa) dönerlerse öncekilere uygulanan ilahi kanun devam etmiş olacaktır." (Enfal, 8/38.)

Allah'ın rahmetine mazhar olmak için tövbe etme hususunda acele etmek ve kalpler kararip katılaşımdan istiğfara sarılmak gerekir. Zira Allah Resulü "Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe istiğfar ettiği zaman kalbi parlatılır. Günaha devam ederse siyah nokta artırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar." buyurmuştur. (Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 83.) Bir başka hadislerinde ise günah işledikten sonra abdest alıp iki rekât namaz kılan ve ardından Allah'tan bağışlanma dileyen kişinin Allah tarafından bağışlanacağını müjdelemiştir. (Ebu Davud, Vitir, 26.)

İnsan işlediği hata ve günahlara tövbe hususunda gecikmiş olabilir. Ancak o, Allah'ın rah-

metinden ümidini kesmemeli, ölüm hastalığı ve sarhoşluğu gelmeden evvel pişman olmalı ve samimiyetle Allah'tan af dilemelidir. Çünkü Allah, pişman olup bağışlanma isteyenlerin tövbesini kabul edeceğini ve onların hatalarını affedeceğini haber vermiştir. (Nisa, 4/17.) Hz. Peygamber (s.a.s.) de "Kul can çekişmeye başladığı sürece, Allah onun tövbesini kabul eder." (Tirmizi, Deavat, 98.) buyurmuştur. Bu sebeple pişmanlık ve tövbe, dil meramını ve maksadını anlatabilirken, akıl doğru ile yanlış ayırt edebilirken rahmeti sonsuz Tevab olan Allah'a sunulmalıdır. Şeytanın aldatmasına kapılıp gaflet hâlinde emaneti teslim etmeden ve günahlar ile birlikte kabre girmeden istiğfar edip Allah'a yönelmek gerekmektedir. (Zümer, 39/54.)

Allah'ın rahmetini uman mümin, sadece sözlü olarak tövbe etmekle yetinmeyip hâlini ve davranışlarını da düzeltme yoluna gitmelidir. Bu minvalde kendini ıslah edip düzeltme noktasında gayret göstermelidir. (Al-i İmran, 3/89.) Önce kalbini kibir ve haset gibi manevi günahlardan arındırmalı, sonra yapmış olduğu kusurlar ve günahları terk ederek işlerini ve eylemlerini Allah'ın rızasına muvafık hâle getirmelidir. Kendini ıslah eden mümin, düzelttiği fiil ve eylemleriyle toplumun iyileşmesine katkı sunmaya gayret etmelidir. Bu çerçevede iyiliklerin ve güzelliklerin artması için çaba göstermeli; kötülüğün, fenalığın ve

çirkin işlerin yaygınlaşmasına engel olmaya çalışmalıdır.

Hâlini düzeltmeye yönelik Müslüman'ın hata ve günahları, kul haklarıyla ilgiliyse hak sahipleriyle zaman kaybetmeden helalleşmelidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) altın ve gümüşün fayda vermeyeceği kıyamet günü gelmeden önce hak sahipleriyle helalleşilmesi gerektiğini emretmektedir. (Buhari, Mezalim, 10.) Eğer kul hakkı, mallarla ilgiliyse ve o mal da hâlâ mevcutsa onu hemen hak sahibine iade etmeli, şayet tüketilmişse bedelini hak sahibine vermelidir.

Kötülük yaptıktan veya günah işledikten sonra pişman olan, samimi bir şekilde tövbe eden, hâlini düzelter ve salih amellerde bulunan Müslüman, şüphesiz Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulacaktır. Çünkü Allah, onun kötülüklerini affedeceğini, kusurlarını örteceğini ve rahmeti ile muamele edip onu cehennem azabından koruyacağını haber vermektedir. (Nisa, 4/ 110; Furkan, 25/70.)

Sonuç olarak insan beşer olması hasebiyle hangi günahı işlemiş olursa olsun ümitsizliğe düşmemeli, hemen tövbe edip hâlini düzeltmeli, Allah'ın rahmet ve merhametine sığınmalıdır. Böyle yaptığı takdirde Allah'ın izniyle affedilen kullar arasına girer ve dünya imtihanını kazanmış olur. Zira Allah Resulü, "Günahına tövbe eden kimse, onu hiç işlememiş gibidir." buyurmaktadır. (İbn Mace, Zühd, 30.) ■

SAKIN İNCİTME BİR CÂNI...

Dr. Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ

“İslam’da zarar vermek de zarara
zararla karşılık vermek de yoktur.”

(Muvatta, Akdiye, 31; İbn Mace, Ahkam, 17.)

İslam, insanı merkeze alan bir din olup insanın insanla, diğer canlılarla ve çevresiyle ilişkilerini düzenleyen pek çok hüküm koymuştur. Bu hükümlerin temelinde yer alan ilkelerden biri de hiç şüphesiz zarar vermem prensibidir. *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*’deki külli kaidelerden birinin (*Mecelle*, md. 19.) membar olan yukarıdaki hadis bu prensibi çok açık ve net bir şekilde ortaya koyması bakımından ayrı bir önemi haizdir. Nitekim Ebu Davud (ö. 275), İslam fıkhnın pek çok alanıyla alakalı olduğundan dolayı bu hadisi İslam fıkhnın merkezinde yer alan ve fıkhnın etrafında dönüp durduğu beş hadisten biri olarak nitelemiştir. (İbn Recep el-Hanbeli, *Camiu’l-ilm ve’l-hikem*, 1/59.)

Hadiste zarar vermekle alakalı iki temel kurala dikkat çekilmiştir: Birincisi, hiçbir surette zarar vermemek gerektir. İkincisi de maruz kalınan bir zardan dolayı zarar vererek hak almanın yasaklanmasıdır. Şimdi bu iki hususu biraz daha detaylı bir şekilde ele alalım.

İslam’da zarar vermek yoktur

Kolaylık sağlamayı genel bir prensip olarak kabul eden İslam dini, zarar verecek her türlü davranışı yasaklamıştır. Bu noktada zarurat-ı hamse olarak bilinen canın, dinin, malın, neslin ve aklın korunması genel ilkesinin temelinde yine zarar vermeme prensibi vardır. Bu genel prensip doğrultusunda kişi kendisine zarar verecek hiçbir tasarrufta bulunamaz. Örneğin cana zarar verdiği için intihar etmek; fitratına zarar verdiği için dövme yaptırmak; aklına ve sağlığına zarar verdiği için uyuşturucu, alkol, sigara gibi ürünleri kullanmak yasaklanmıştır.

Zarar vermeme prensibi doğrultusunda, başka insanlara zarar verici her türlü tutum ve davranış da yasaklan-

miştir. Adam öldürme, yaralama, gasp, hırsızlık gibi günahların yanı sıra kişilerin onuruna ve haysiyetine gölge düşüren iftira; adalet ve liyakati ortadan kaldıran rüşvet; sermayenin piyasadan çekilmesine sebep olan ve ticareti akamete uğratan faiz; emeksiz ve haksız kazanca sebep olan kumar ve şans oyunları; nesilleri bozan ve ailelerin yıkılmasına zemin hazırlayan zina vb. toplumu helake sürükleyen günahlar da bir yönüyle zarar vermeme ilkesi kapsamındadır.

Beşerî münasebetlerimiz ile toplumsal ilişkilerimizin temelinde de zarar vermeme prensibi öne çıkmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'den (s.a.s.) bu doğrultuda pek çok hadis nakledilmiştir. "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna rahatsızlık vermesin." (Buhari, Nikâh, 80.); "Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu (zarar görmediği) kimsedir. Mümin de halkın canları ve malları konusunda kendisinden emin olduğu kimsedir." (Tirmizi, İman, 12.) gibi hadisleri bu hususta örnek olarak zikretmek mümkündür.

İnsanın, insanlar haricindeki canlı cansız bütün varlıklarla olan ilişkisinin merkezinde de zarar vermeme prensibi vardır. Bu kapsamda çöp ve atıkları gelişigüzel atarak akarsu, göl ve denizler başta olmak üzere doğayı kirletmek; sigara izmariti atmak, yaktığı ateşi söndürmeden ayrılmak ve izin verilmeyen alanlarda mangal yakmak suretiyle orman yangınlarına sebep

olmak; hayvanların neslinin tükenmesine sebep olacak şekilde bilinçsiz ve kural dışı avlanmak gibi tutum ve davranışlar söz konusu prensip gereğince dinen caiz görülemez.

Özetle bedenimiz, ihya ve imarla mükellef olduğumuz çevremiz ile canlı cansız bütün varlıklar bizim için birer emanettir. Bu emanetlere gereken hassasiyeti göstermemek, haddi aşmak ve zarar verici tasarruflarda bulunmak yukarıdaki hadis kapsamında yasaklanmıştır.

İslam'da zarara zararlar karşılık vermek de yoktur

İntikam duygusu, insanoğlunun sahip olduğu dürtülerden biridir. Bu dürtünün bir yansıması olarak bazı insanlar, genellikle maruz kaldığı bir zarar karşısında eş değer hatta daha fazla bir zararlar karşılık verme isteği duyarlar. Oysaki yukarıda ifade edildiği üzere zarar vermemek nasıl genel bir kural ise verilen zarara, zararlar mukabelede bulunmamak da bir başka genel kuraldır.

Buradan kişinin kendisine yapılan bir saldırıya karşı koymasının yasak olması gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Elbette ki böyle bir durumda kişinin kendisini meşru çerçevede savunma hakkı vardır. Bu hadisten kastedilen, maruz kalınan bir zararı tazmin etmek için İslam'ın onaylamadığı yöntemlere başvurularak zarar verilmesidir. Örneğin bir kimse aracına zarar veren kişiden tazmin talebinde bulunabilir ama bu zararını onun aracına zarar vererek telafi edemez.

Bu doğrultuda öldürülen yakınının intikamını almak için kan davası adı altında suçlu olsun veya olmasın bir başkasını öldürmek, hak ettiği ücreti tam alamamasına karşılık iş yerinden gizlice para veya mal almak/çalmak gibi bazı yanlış ve yasak uygulamalar, bu genel kuralın ihlal edilmesinin birer neticesidir. Dolayısıyla maddi veya manevi bir zarara maruz kalan kişinin karşı tarafa zarar vermek suretiyle bir hak arayışına girmesi caiz değildir. Böyle bir durumda yapılması gereken; bilirkişiler, arabulucular veya yetkili merciler vasıtasıyla maruz kaldığı zararın tazminini talep etmektir.

Her türlü meşru yönteme başvurulup elinden geleni yapmasına rağmen hakkını alamayan veya uğradığı zararı tazmin edemeyen kişi, hukuk dışı yollara başvurarak kendince bir hak arayışına giremez. Böyle bir kişiye düşen sabır ve teenni ile hareket etmek ve bu dünyada alamadığı hakkını ahirete havale etmektir. Unutulmalıdır ki her şeyin hesabının sorulacağı ve hiçbir zulmün karşılıksız kalmayacağı bir ahiret hayatı var ve elhamdülillah ki biz de bu ahiret hayatına inananlardanız.

Öyleyse haklı olalım ya da olmayalım, zarara uğrayalım ya da uğramayalım, başkalarına zarar vermemek noktasında azami gayret göstermek ve "Sakın incitme bir cânı, yıkar-sın arş-ı Rahman'ı" hassasiyetiyle hareket etmek müminlerin şîârı olmalıdır. ■

4-6 YAŞ ÇALIŞTAYI VE YENİ YOL HARİTAMIZ

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
DİB Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

“Diyanet İşleri Başkanlığı yeni gelişmeleri çok yakından takip ediyor ve kendini sürekli yeniliyor ve geliştiriyor”. Bu sözler, çalışmaya katılan kurum dışı akademisyenlerden birine aittir. Gerçekten sosyal medyada oluşturulmaya çalışılan “Diyanet” algısının etkisinde kalmadan gerçek yüzüyle Başkanlığı tanımak isteyenlerden bu tür ifadeleri sık sık duyuyoruz. Belirtmek gerekir ki kurumsal bazda kendini yenilemek ve atılım yapmak kolay olmuyor. Çünkü bunu gerçekleştirmek, birçok faktörün bir araya gelmesiyle ancak başarılabilir bir durumdur. Değişim önce zihniyetten başlar; bu, işin en zor tarafıdır. Ardından gerekli şartların hazırlanması, imkânların temini ve onları rasyonel bir şekilde kullanmak gerekir.

Bilim ve teknoloji alanlarında yeniliklere açık olmak her daim Başkanlığın şîârı olmuştur. Nitekim Başkanlık yaptığı faaliyetleri gerek şûra ve istişare toplantıları gerekse sempozyum ve çalıştaylarla uzmanların tenkit ve değerlendirmesine açmaktan çekinmemiştir. Böylece din hizmeti ve eğitim faaliyetlerini bir adım daha ileri götürmenin ve kaliteli hizmet üretmenin yollarını aramıştır. Nitekim bunun bir neticesi olarak çocukluk dönemi din eğitimiyle ilgili 23-24 Aralık 2024 tarihlerinde Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından geniş katılımlı bir çalıştay düzenlenmiştir.

Çalışmaya din eğitimi, PDR, çocuk gelişimi alanlarında birçok akademisyen yanında il, ilçe müftüleri ve 4-6 Yaş Kur'an kursu öğretmenleri katılmıştır.

Akademisyenlerin seçiminde özellikle konuyla ilgili çalışma yapanlar tercih edilmiştir. Böylece hem programı yürüten uygulayıcıların tecrübeleri hem de konuyla ilgili akademisyenlerin tespit ve teklifleri müzakere edildi. Verimli geçen toplantıda, önümüzdeki dönemde bu konuda ne türden çalışmaların yapılabilmesiyle ilgili aşağıda bir kısma değineceğimiz önemli tespit ve teklifler yapıldı.

Çalıştayda altı çizilen hususlardan biri, bir program ne kadar nitelikli olursa olsun, başarısı ancak onu uygulayanların bilgi ve becerileri kadardır. Aslında bu, bütün eğitim faaliyetlerinde geçerli olan bir durumdur. Mevcut hâliyle öğretmenler büyük bir gayretle bu hizmeti yürütmektedirler. Ancak eğitim faaliyetleri gelişmelere açık dinamik süreçlerdir. Dolayısıyla öğretmenlerin bilgi ve becerilerini sürekli artırmaları gerekiyor. Çünkü kendisini eğitme ve geliştirme çabasında olmayanlar, sınıflarda verimli ve etkin olma durumlarını gittikçe kaybederler.

Çalıştay bir defa daha şu gerçeği ortaya koymuştur: Erken dönem çocukluk din eğitimi, ilahiyatlar/İslami ilimler programında hak ettiği yeri almamıştır. Çünkü bu eğitim, öğrenci kitlesinin gelişim seviyeleri sebebiyle uzmanlık gerektirmektedir. Bahsedilen husus, Diyanet Akademi/dinî ihtisas programlarını da yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla konu, hem İlahiyat/İslami ilimler hem de Diyanet Akademi'nin işbirliği ile çalışılmalıdır. Bu bağlamda toplantıda dikkati

çeken tekliflerden biri de il ve ilçe müftülüklerine çocuk gelişimi mezunlarından atanması ve eğitim faaliyetlerinde bunlardan istifade edilmesidir.

4-6 yaşlar, çocuğun hayatı tanıma, dil, din, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişmelerin kaydedildiği önemli bir aşamadır. Başka bir ifadeyle bu dönemlerde çocuğun dinî ve sosyal kimliğinin nüveleri oluşmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte bahsedilen alanlara dönük eğitimler titiz bir şekilde sürdürülmelidir. Aksi takdirde, çocuğun ileriki hayatında birtakım boşluk ve aksamalar söz konusu olmaktadır.

”

Okul-aile işbirliği ve birbirini desteklemesi, eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından önemlidir. Elbette ki bu, 4-6 yaş kurslarındaki çocuklar için de geçerlidir.

Diğer taraftan toplantıda 4-6 yaş grubuna yönelik yapılan eğitimin, bilgi ağırlıklı değil, duygu ağırlıklı olmasının önemi vurgulanmıştır. Çünkü bu yaştaki çocukların gelişmişlik düzeyi bunu gerektirmektedir. Ancak bu yaştaki çocuklarda şu da görülmektedir: Çevrelerinde gördükleri ve duydukları olgu ve olaylarla ilgili çokça soru sormaktadırlar. Hatta uzmanlar bu çocuklarla ilgili “küçük filozoflar” tabirini kullanırlar. Bu, bir yönden din eğitiminin verimliliği açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır, diğer yönden ise bu sorulara cevap veren öğreticinin yanlış anlamalara mahal vermeyecek şekilde donanımlı ve dikkatli olmasını gerektirmektedir.

Mevcut durumda 4-6 yaş aralığındaki çocuklara ortak bir program veriliyor. Bu bağlamda çalıştayda dikkat çekilen tekliflerden biri, 4-6 yaş basamakları ile ilgili her birini esas alacak müstakil programların yapılmasıdır. Çünkü bu yaşlar, birçok alanda gelişmenin hızlı olduğu dönemlerdir. Dolayısıyla her yaştan kendine has özellikleri olabilmektedir. Bu teklifle ilgili program çalışmaları başlatılabilir. Önümüzdeki dönemlerde materyallerin hazırlanması hâlinde, öğrenci potansiyeli ve diğer şartların müsait olduğu yerlerde bu teklif uygulamaya konabilir.

Eğitim faaliyetlerinde öteden beri dersin öğretici/hoca merkezli olarak işlenmesi yaygın bir metottur. Fakat günümüzde eğitimciler bunun doğru olmadığı ve eğitimin öğrenci merkezli olması gerektiğini belirtmektedirler. Çalıştayda bu konunun da vurgulandığını görü-

”

**Merhum
Nurettin
Topçu
“Çocuğa şu üç
şeyi öğretin.”
der. Bunlar:
Bir, Allah
sevgisi; iki,
tabiat sevgisi;
üç, musiki
sevgisidir.
Bunların üçü
de birbiriyle
bağlantılı ve
dinî hayatın
olgunlaşması
açısından
önemlidir.**

yoruz. Bu bağlamda öğrencinin yaparak, yaşayarak ve keşfederek öğrenmesi gerektiği belirtildi. Dolayısıyla eğitim, değerden değil hayattan hareket eden bir metotla yapılmalıdır. Başka bir ifadeyle burada çocuğa, müşahhas olgu ve olaylar üzerinden birtakım değerler verilecektir. Bu durum, çocuğun dinî hayattan ve çevreden edindiği deneyimlerin de önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuğun dinî sosyal çevresi ve gözlemleri ne kadar fazla olursa eğitim sürecinde dinle ilgili öğrendiği kavram ve semboller de o denli zengin olacaktır. Yine öğrencinin öğrendiklerini aile ve çevresinde görmesi ve hayatın içerisinde onlarla irtibat kurması da öğrenme sürecini daha verimli bir hâle getirecektir.

Bilindiği üzere dinî inanç ve hayatın en önemli konusu Allah’a iman meselesidir. Diğer gaybi konular gibi bu da 4-6 yaş aralığındaki çocukların zihinsel olarak henüz hazır olmadıkları soyut bir nitelik ortaya koymaktadır. Bu yönüyle de 4-6 yaş aralığındaki çocukların eğitimi dikkat isteyen özel bir mahiyet arz etmektedir. Şu anda bu kurslarda, esma-i hüsnâ manalarıyla birlikte ezberlenmekte ve koro hâlinde söylenmektedir. Elbette ki bu anlamlı ve güzel bir uygulamadır. Ancak çocuklara anlayacakları şekilde tabiattaki canlı ve cansız varlıklar üzerinden bir anlatıma gidilmesi çok daha etkili olacaktır. Bu noktada tevhidî bir bakış açısıyla basit açıklamalar içeren, düşünmeye sevk eden ve görselliği ile dikkati çeken resimlerle bezemiş materyallerin çoğaltılmasında fayda vardır.

Yine burada tabiat ve canlılarla ilgili Allah Teâlâ'nın sıfatlarının tecellilerini içeren dijital materyaller oluşturulabilir. Yahut da ilgili belgeseller tevhidî bir bakış açısıyla yorumlanarak aktarılabilir. Çalıştayda eğitim faaliyetlerinde bu ve benzeri üretilecek diğer materyalleri de içeren dijital bir platformun kurulması teklif edilmiştir. Bununla ilgili çalışmaların geciktirilmeden başlatılmasında fayda vardır. Ayrıca doğa gezileri ve eğitimleri önemli aktiviteler arasındadır. Bunlar, çocukta Allah inancının kökleşmesi ve bir sevgiye dönüşmesi açısından önemli gözlem imkânları sağlar. Ancak bunun için tabiatı, Allah'ın eşsiz sıfatları açısından yorumlayabilecek bilgi ve bilinçli rehberlere ihtiyaç vardır. Bunların özel bir eğitimden geçirilmelerinin gerekli olduğu da açıktır.

Merhum Nurettin Topçu "Çocuğa şu üç şeyi öğretin." der. Bunlar: Bir, Allah sevgisi; iki, tabiat sevgisi; üç, musiki sevgisidir. Bunların üçü de birbiriyle bağlantılı ve dinî hayatın olgunlaşması açısından önemlidir. Mevcut uygulamada ilahiler yoluyla musiki eğitimi belirli ölçüde yapılıyor ve bundan güzel sonuçlar da elde ediliyor. Ayrıca drama, resim ve poster çalışmaları da yapılmaktadır. Ancak çalıştayda sanat eğitimi daha kapsamlı bir şekilde ele alındı, dinî inançların kazandırılması ve insanın olgunlaşması açısından bunun önemli olduğu vurgulandı. Bu teklifin gerçekleştirilmesi için alan uzmanı sanat öğretmenlerinden istifade etmek gerekmektedir. Bu da şu aşamada an-

cak öğrenci kitlesinin kalabalık olduğu belirli kurslarda yapılabilir. Burada konuyla ilgili velilerin bilinçlendirilmeleri de önem arz etmektedir.

Okul-aile işbirliği ve birbirini desteklemesi, eğitim faaliyetlerinin verimliliği açısından önemlidir. Elbette ki bu, 4-6 yaş kurslarındaki çocuklar için de geçerlidir. Çalıştayda işlenen konulardan biri de bu olmuştur. Bunu değişik açılardan değerlendirmek mümkündür. Bir defa çocuğun, ailesinin kendisiyle ve öğreticilerle beraber olduğunu hissetmesi, kursa bağlanması sağlayacak, onun güven ve huzur duygusunu güçlendirecektir. Bahsedilen konu, çocuğun öğrendiği değerler açısından da önemlidir. Bilindiği gibi 4-6 yaşta birtakım davranışların ve değerlerin çocuğa kazandırılması hedeflenmektedir. Bunların aile ortamında desteklenmesi de önemlidir. Aksi takdirde çocuk çelişki yaşayacak ve bocalayacaktır. Bütün bunlar, ebeveynin birtakım seminerlerle bilinçlendirilmesi ve eğitim süreçleri konusunda bazı materyallerle beslenmesi ihtiyacını akla getirmektedir. Bu bağlamda teklif edilen diğer bir husus da inşa edilecek eğitim komplekslerinin annelerin katılımını sağlayacak şekilde planlanmasıdır.

4-6 yaş Kur'an kursları on iki yıllık bir geçmişe sahiptir. O günden bugüne gerek fiziki altyapı gerek öğreticilerin eğitimi gerekse materyal konularında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İdealler açısından bakıldığında her zaman olduğu gibi birtakım eksiklik-

ler görmek mümkündür. Ancak sahanın gerçekleri ve bu eğitimin içerisinde bulunduğu şartları dikkatten kaçırması gerekir. Birçok zorluklarla mücadele edilerek bu eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir. İhtiyaçlara cevap verecek nezih mekânların temini bunların başında gelmektedir. Fiziki alt yapıların, çocukların ileriki hayatlarında hayal dünyalarını süsleyecek, güzel izler bırakacak şekilde inşa edilmeleri oldukça önemlidir. Çünkü çocuklar, dinin anlamını ve temelini oluşturan Allah, Peygamber vb. konu ve kavramları buralarda öğrenmektedirler. Dolayısıyla buralar nezihliğe ve estetiğe en layık olan yerlerdir. Değişik illerde örnek denilebilecek türden eğitim kompleksleri gittikçe artmaktadır. Ancak mevcut durum dikkate alındığında, bunların sayısının az olduğu görülecektir. Dolayısıyla konunun, ülke sathında bir hamleye dönüştürülmesine ihtiyaç vardır. İstişareler neticesinde benzer bir çalıştayın 7-10 yaş programı ile ilgili olarak da yapılması teklif edildi.

Bugün 4-6 yaş Kur'an kurslarında en iyisinin yapılması için ciddi çabalar sarf edilmektedir. Çocukların gelişimi açısından altın dönem olarak ifade edilen bu süreçte, onların zihin ve gönül dünyalarına dokunulmaya çalışılmaktadır. Geçen yıllar zarfında bir buçuk milyon civarında çocuk eğitilmiş ve nitelik konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak daha gelişmiş ve kaliteli bir eğitim için atılması gereken birçok adımın olduğu da bir gerçektir.■

Betül ALTUN ERİNCİK

MESCİD-İ AKSA

Mescid-i Aksa, Kudüs'ün eski şehrinin güneydoğusunda, tarihî şehrin altıda birini kaplayan ve etrafı surlarla çevrili 144.000 m²'lik alanın adıdır. Bu mukaddes arazi, İslam medeniyetinin farklı dönemlerine ait Kubbetü's-Sahra, Kible Mescidi ve Mervani Mescidi gibi yer altı ve yer üstü mescitlerinin yanı sıra kubbe, minare, medrese, revak, çeşme, sebil ve benzeri 200'ü aşkın tarihî yapıyı ve zeytin ağaçları ile bezeli açık alanları barındırır.

Mekke'ye olan uzaklığı dolayısıyla “en uzak mescit” anlamına gelen “el-Mescidü'l-Aksa” ve kutsallığına atıfla ilk kuruluşundan bu yana “mukaddes ev” manasındaki “el-Beytü'l-Makdis” isimleriyle anılan bu mübarek mescit, üzerinde yükseldiği şehre kendi adını vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Mescid-i Haram ile birlikte adı açıkça anılarak yüceltilen iki mukaddes mabetten biri olan Mescid-i Aksa (İsra, 17/1.), hicretin 16-17. ayına kadar, yaklaşık on dört yıl boyunca İslam'ın ilk kiblesi olmuştur. Aynı zamanda, ziyaret edilmesi tavsiye edilen en faziletli üçüncü mescit (Buhari, Mescidü Mekke 1, 6.) ve yeryüzünde Kâbe-i Muazzama'dan sonra inşa edilen ikinci mabet olma şerefini haizdir. Bereketin kaynağı ve merkezi olan bu mübarek mekân, peygamberlerin namazgâhı, Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) isra yolculuğunun menzili ve miraç hadisesinin başlangıç noktasıdır.

Yeryüzünde insanların ibadet etmesi için inşa edilen ilk mabet olan Kâbe-i Muazzama'dan kırk yıl sonra (Buhari, Enbiya, 10, 40.), onunla benzer bir yapı ve forma sahip olacak şekilde ve temelleri Kâbe'ye yönelerek (kıble cihetinde) inşa edilen Mescid-i Aksa, ilk çağlarından itibaren bir tevhid merkezi ve İslam kimliğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hz. Süleyman tarafından temellerinden yeniden inşa edilen bu mübarek mescit tarih boyunca istila, yağma ve yıkımlara maruz kalmış; Hz. Süleyman'ın inşa ettirdiği mescitten geriye hiçbir şey kalmamıştır. M.S. I. yüzyıldan itibaren, şehrin 638 yılında Hz. Ömer tarafından fethine kadar yaklaşık altı asır boyunca moloz ve yıkıntılar altında atıl hâlde kalan bu kutsal alanda ilk kez Hz. Ömer, güney kısmına tesadüf edecek şekilde Mescid-i Nebevi büyüklüğünde 3000 kişilik ahşap bir mescit inşa ettirmiştir.

Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan, Aksa arazisi üzerinde mimarisi, dekorasyonu ve tezyinatıyla erken dönem İslam sanatının en ihtişamlı örneklerinden biri olan Kubbetü's-Sahra'yı (686-691) inşa ettirmiştir. Bu görkemli yapıyı, Kible Mescidi, Mervani Mescidi, Ömer Mescidi ve Burak Mescidi takip etmiştir. Emeviler, bölgeyi baştan sona yeniden ihya etmiş; onlardan sonra bölgeye hâkim olan Abbasilerden Eyyubilere, Memlûklerden Osmanlılara kadar bütün İslam devletleri, Mescid-i Aksa külliyesini farklı yapı ve eserlerle süslemişlerdir.

Günümüzde Mescid-i Aksa'nın yönetimi, bakımı ve korunması, Ürdün Krallığı Vakıflar, İslami İşler ve Mukaddesat Bakanlığı'na bağlı bir vakfın yetki ve sorumluluğu altındadır. Ancak Mescid-i Aksa'yı da içine alan Doğu Kudüs, 1967'den bu yana İsrail'in işgali altında bulunmaktadır. Mescid-i Aksa'nın kapıları, İsrail askerlerinin gözetim ve denetimi altında olup sık sık Filistinlilerin Aksa'yı ziyaretleri kısıtlanmakta ve engellenmektedir. Süleyman Mabedi'nin kalıntılarına ulaşma bahanesiyle Mescid-i Aksa'nın altında yürütülen kazı çalışmaları, Müslüman kimlik ve bilincinin kurucu sembollerinden biri olan bu kutsal mabedin yapısal bütünlüğünü tehlikeye atmakta ve onu yıkılma riskiyle yüz yüze bırakmaktadır.

HER ŞEYE HÂKİM YAPAY ZEKÂ MI YOKSA PARÇA GÖREVLERDE UZMAN AJANLAR MI?

|| Ahmet Melih KARAĞUZ

Bir zamanlar her şey Metaverse'tü. Büyük şirketlerin gözdesi, insanların hayaliydi. Bir evrene adım atacaktık, hem de sanal bir evrene; orada alışveriş yapacak, toplantılar düzenleyecek, hatta arkadaşlarımızla oturup kahve içecektik. Ama olmadı. Metaverse tam anlamıyla hayata geçemedi. Sorun teknoloji miydi? Evet ama sadece bu da değildi. Donanım, yazılım ve son kullanıcı erişimi arasındaki o ince köprü hiç tamamlanamadı. Çok parlak bir fikir, vasat bir duruma dönüştü. Bugün Metaverse'ten bahseden pek kalmadı, çünkü bir şeyin yalnızca hayal olması yetmiyor; altyapısı, sürdürülebilirliği ve kullanım kolaylığıyla da insanlara ulaşabilmesi gerekiyor.

Aynı hikâyeyi yapay zekâ için yaşıyoruz, çünkü yapay zekâ Metaverse'ün kuramadığı köprüyü kurmayı başardı. 70 yıllık bir geçmişle yapay zekâ, sadece bir fikir olmaktan çıkıp hayatın içine yayılan bir gerçekliğe dönüştü. Metaverse bir alan oluşturmaya çalışıyordu, yapay zekâ ise zaten var olan alanları dönüştürüyor. Geleceğin dünyasında Metaverse'ün gölgesinden kurtulmakla kalmayıp doğrudan geleceğin kendisi olacağı da iddia ediliyor. Ama burada ilginç bir detay var: Geleceğin dünyasında asıl konuşacağımız şey yapay zekâdan çok, onun üzerinde yükselen ve hayatımızı doğrudan etkileyen **agentlar**.

Agentlar, yapay zekânın bu dünyaya bıraktığı en güçlü iz. Ancak “agent” kavramını anlamak için tüm o bilim kurgu çağrışımlarını bir kenara bırakmak gerekiyor. Bu, gizemli bir ajan değil, kullanıcı adına belirli görevleri yerine getiren bir sistem. Basitçe söylemek gerekirse bir termostat da bir agent, akıllı aracın otopilotu da. Ama bu kadar geniş bir yelpazeyi “agent” başlığı altında toplamak, işin basitliğinden değil, işlevin özünden kaynaklanıyor. Bir agentın ne olduğunu anlamak için üç temel noktaya bakmamız yeterli: Özerklik, reaktivite ve proaktivite. Yani agent dediğimiz şey, sürekli müdahale gerektirmeyen, çevresine tepki veren ve hatta geleceği öngörerek harekete geçen bir yazılım.

Bununla birlikte, agentların karmaşıklığı basitten gelişmişe kadar uzanan geniş bir spektrumda değişiyor. Basit bir termostat sıcaklığı ayarlarken akıllı aracın otopilotu çok daha karmaşık bir çevresel algıya sahip. Ama özünde, ikisi de aynı prensiplerle çalışıyor: Kullanıcıyı bir yükten kurtarıp görevleri kendi başına yerine getirebilmek. İşte bu yüzden agentlar yapay zekânın en somut ve doğrudan uygulanabilir hâli olarak karşımıza çıkıyor. Geleceğin dünyasında Metaverse gibi geniş çaplı, ama eksik kalmış projelerden ziyade, agentlar gibi hedef odaklı ve hayatın içinde yer bulan sistemleri konuşacağız. Onlar yapay zekânın sadece bir parçası değil, onun gerçek dünyadaki temsilcileri olacak.

Agentların bu kadar uzun süredir tartışılıyor olması, aslında bu fikrin ne kadar güçlü olduğunu da bir kanıtı. Ancak bu güçlü fikir, yıllardır bir türlü tam olarak istediğimiz yere ulaşamadı. Sembolik yapay zekâyla başlayan ilk denemeler, gerçek dünyanın karmaşıklığında sınıfta kaldı. Daha sonra gelen expert systems, sadece belirli alanlarda işe yaradı; genel bir çözüme dönüşemedi. Reactive agentlar çevresel değişikliklere hızla yanıt verdi, ama geçmiş tecrübelerden öğrenemediler. Multi-agent systems dediğimiz daha karmaşık ağlar, birbirleriyle düzgün ileti-

”

Gelecek kurgusaldır ve onu biz şekillendiririz. Bilmediğimiz veya üretemediğimiz kavramlarla inşa edilecek bir gelecek ise bize ait olamaz.

şim kuramadığı için tam anlamıyla çalışmadı. Cognitive architectures ise çok akıllıydı, ama bir o kadar da yavaştı ve karmaşıktı. Kısacası, her biri belirli bir noktaya kadar başarılı oldu ama hiçbir zaman tam anlamıyla ideal bir agent sistemi oluşturamadı.

Bugün günlük hayatta kullanılan sanal kişisel asistan sistemleri de aslında birer agent. Ama onların başarısı sınırlı. Rule-based, yani kurallara dayalı basit sistemler oldukları için gerçek anlamda “özerklik” ve “öngörü” sergileyemiyorlar. Yine de bu basit sistemlerin varlığı, “agent” kavramını bir fikrin ötesine taşıyor; bu, artık hayatımızın bir parçası. Agentlar bugün her zamankinden daha yakın, ama bir o kadar da eksik. Çünkü onları daha da geliştirmek için çözmemiz gereken temel sorunlar var.

Agentların bugüne kadar karşılaştığı en büyük sorunlar, beş temel başlıkta özetlenebilir. Birincisi, **genelleme eksikliği**. Agentlar genellikle belirli bir görevi yerine getirmek üzere tasarlanıyorlar, ancak bu onları dar bir alanda sıkışıp kalmaya mahkûm ediyor. Yeni bir durum ortaya çıktığında, bu sistemler ya tamamen işe yaramaz hâle geliyor ya da beklenmedik şekilde başarısız oluyor. İkincisi, **ölçeklenebilirlik sorunları**. Birkaç agent aynı anda çalışabiliyor ama sistem büyüdükçe işler karmaşılaşıyor.

Üçüncü sorun ise **Koordinasyon ve iletişim eksikliği**. Birden fazla agent bir arada çalıştığında, birbirleriyle düzgün

iletişim kurmaları gerekiyor. Ancak bugüne kadar bu iletişim, beklenenden çok daha karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıktı. Dördüncü başlık, **dayanıklılık**. Agent sistemleri, beklenmedik bir durumla karşılaştıklarında genellikle çuvallıyor. Sistemin dayanıklılığı, gerçek dünya gibi öngörülemez bir ortamda büyük bir problem hâline geliyor. Son olarak **güvenlik...** Agentların özerk olması harika bir fikir gibi görünse de bu özerklik onları bazen kontrol edilemez ve güvenilmez hâle getirebiliyor. Banka işlemleri gibi hassas konularda ya da kişisel verilerle uğraşırken kullanıcıların bu sistemlere olan güveni her şeyden önemli hâle geliyor.

Peki, bu kadar problem varken agentları neden bu kadar ciddiye alıyoruz? Çünkü tüm bu sorunlara rağmen, agent fikri hem teoride hem pratikte inanılmaz bir potansiyele sahip. Agentlar, doğru bir şekilde geliştirildiğinde, sadece işleri kolaylaştırmakla kalmayacak, aynı zamanda hayatımızın temel yapı taşlarından biri hâline gelecekler. Ancak burada kritik bir fark oluşturmak gerekiyor: Agentların yalnız başına yeterli olmadığını kabul etmek. İşte tam bu noktada Washington Üniversitesi'nden bir akademisyen ve dünyaca ünlü bir yazılım geliştiricisi şirketinden bir mühendis, "Agentları yalnız bırakmayalım, yanlarına iki eleman daha ekleyelim." diyerek yeni bir çözüm önerisi sunuyor.

Bu iki yeni elemandan ilki, **sims**. Sims, kullanıcının dijital versiyonu olarak çalışacak.

Alışkanlıklarını, tercihlerini ve ihtiyaçlarını anlayarak agentlarla kullanıcı arasındaki iletişimi yönetecek. Bir nevi senin dijital gölgen gibi düşünebilirsin; her zaman orada, senin adına işleri takip eden ve senin gibi düşünen bir sistem. İkinci eleman ise **assistants**, yani asistanlar. Bu sistem, kullanıcıyla doğrudan muhatap olan ve sims ile agentları senin adına organize eden bir arayüz görevi görecek. Kullanıcı ne istiyorsa onu anlayacak ve bu istekleri diğer sistemlere ileticek. Böylece herkes işini bilecek: Assistant seninle iletişimde olacak, sims arkada planlamayı yapacak ve agentlar sahada işi yürütecek.

Bu katmanlı yaklaşım, agentların yıllardır çözmekte zorlandığı pek çok sorunu ortadan kaldıracaktır. Özellikle iletişim ve koordinasyon problemleri, bu üçlü sistemin yardımıyla daha etkili bir şekilde çözülebilir. Ayrıca kullanıcı açısından güven ve kontrol duygusu da artacak. Çünkü assistant ve sims gibi arayüzler, agentların tamamen özerk bir şekilde hareket etmesi yerine, kullanıcı odaklı bir denetim mekanizması sunuyor. Gelecekte agentların bir işletim sistemine ait online mağazalar gibi çalıştığını hayal edebiliriz. (Shah, C., & White, R. W. (2024). Agents Are Not Enough. Under Review.)

Kullanıcılar ihtiyaçlarına göre farklı agentları seçip kullanabilecek, ancak bu agentlar birbirleriyle entegre bir şekilde çalışacak. Örneğin, evdeki enerji tüketimini optimize eden bir agent, bir yandan hava durumu tahminlerini ana-

liz eden başka bir agent ile haberleşip ona göre hareket edecek. Bu sistem, yalnızca teknolojik olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan da yeni bir ekosistemin doğmasını sağlayabilir.

Yapay zekânın ve bir yanıyla dünyanın geleceği, bu çok katmanlı agent sistemlerinin üzerinde yükselecek. Agentlar yalnızca bir teknoloji değil, aynı zamanda insanların günlük hayatını dönüştüren birer yapı taşı olacak. Ancak bu dönüşümün gerçekleşmesi için onların yanına sims ve assistants gibi yeni oyuncular eklenmesi şart. Çünkü geleceğin dünyası, tek başına çalışan sistemlerle değil birbiriyle entegre, güvenilir ve kullanıcı dostu teknolojilerle kurulacak. Ve bu yeni ekosistem, yalnızca teknolojinin değil, aynı zamanda insanın ihtiyaçlarının da merkezde olduğu bir düzenin zorunlu olduğu yeni bir gerçeklik var edecek.

Son olarak şunu da belirtmeliyim: Çok fazla duymadığımız hatta belki de varlığından bile haberdar olmadığımız bir kavram (agent/ajan) ve geleceğin dünyasını bu kavram üzerinden okumamın bir sebebi, bugün tartışılmaya başlanan "kod bilmeden kodlama yapmak" başta olmak üzere üretken yapay zekâ araçlarını ve diğer yapay zekâ sistemlerini daha verimli hâle getireceği düşünülen agentlar üzerine düşünme imkânı sağlayabilmek. Gelecek kurgusaldır ve onu biz şekillendiririz. Bilmediğimiz veya üretmediğimiz kavramlarla inşa edilecek bir gelecek ise bize ait olamaz.■

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

MEDENİYETTE SÖZ İLE VAR OLMAK

Tarih, hikmet dolu sözleriyle insanlığa yol gösteren bilgelerin aydınlatıcı mirasıyla şekillenmiştir. Bu bilgiler, İslam medeniyet havzasında, ilahi rahmet esintisi vahyin ve âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan Sevgili Peygamberimizin sözlerinden paha biçilmez hikmetleri devşirmişler, bunları dağarcıklarındaki hayat tecrübeleri ile yoğurarak insanların gönüllerine nakşetmişler, zihinlerine en güzel bilgileri yerleştirmeye gayret etmişlerdir. Onlar, Kur'an'da yerle gök, ilimle irfan, bilgi ile uhrevi hikmetin ara noktasına yerleştirilen görkemli hayat ve bilgi ağacının (İbrahim, 14/24-27.) bazen bir dalı, bazen bir yaprağı, bazense bir meyvesi olmayı başarmışlardır.

Basra'da tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ebu Ali et-Tenuhi bunlardan yalnızca biridir. O, kendisi gibi âlim ve edip olan babası Ali b. Muhammed'den bahisle "Babamın meclisinde bir gün bir delikanlının adı anıldı. Bu gencin toplumda ne kadar değer gören bir insan olduğu söyle-

nince bazıları, 'Bırakın onu, biz onun yamalı elbiseler içinde, muhtaç hâlini çok iyi hatırlarız. O kim oluyor?' dediler. Elbette bu ifadeler, kıskançlıktan kaynaklanıyordu. Babam, bu duruma müdahale ederek şunları söyledi: 'Böyle konuşmak doğru değil. Zaman, o genci eğitti, olgunlaştırdı ve onu bulunduğu noktaya taşıdı. Unutmayın ki her yaşlı bir zamanlar gençti, her büyük bir zamanlar küçüktü. Fakirlik ise ayıp değildir. Hele sizin gibi ilim sahiplerinin, bunu bir eksiklik olarak görmesi hiç doğru değil.' Babam sözlerine şöyle devam etti: 'Zamanla küçük olan büyür, yoksul olan zenginleşebilir. Hatta emek ve çabayla, kendi imkânlarıyla varlık kazanan bir kişi, soylu ailelerin çocuklarını bile geride bırakabilir. Şunu unutmayın: Emek ve alın teriyle elde edilen başarı, doğuştan gelen zenginlik ve statüden çok daha değerlidir.'" (Kadı Ebû Ali Muhassin b. Ali et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muhâdara ve ahhbârü'l-müzâkere*, nşr. Abbûd eş-Şâlicî, Bağdat 1391-1393/1971-1973, 1/48.)

Doğru söze ne denebilir ki! Elbette sözün kendine özgü bir tılsımı vardır. Allah Resulü'nün

"Sözde sihirli bir yön vardır." (Buhari, Edeb, 90.) ifadesi bu gerçeği en güzel şekilde özetler. İşte o gücün bir örneği, bir köyde yaşayan yoksul bir çamaşırcının, kendisine yapılan büyük bir haksızlığı ustalıkla bertaraf etmesinde ortaya çıkar. Bu olay, adaletiyle tanınan ve koyduğu kurallarla herkesin saygısını kazanan bir ağanın köyünde yaşanır. Hikâyeye göre, yoksul çamaşırcı haksız yere suçlanır. Kendini ne kadar savunsa da birkaç yalancı şahidin iftirası, durumu içinden çıkılmaz bir hâle getirir. Ağa, köyde düzenin bozulmaması için çamaşırcıyı cezalandırmaya karar verir. Ancak köyde böyle durumlar için ağanın koyduğu bir kural vardır: Suçlanan kişiye son iki dileği sorulur ve bu dilekler mutlaka yerine getirilir. Ağa, çamaşırcıya son dileklerini sorduğunda, beklenmedik bir yanıt alır. Çamaşırcı, ağanın gözlerine bakarak, "Benim ilk dileğim, çamaşır yıkarken kullandığım tokmakla sizin sırtınıza vura bilmektir," der. Ağa, duyduğu bu sözlerle şaşkına döner. Öfkeyle, "Bu nasıl bir dilek? Kendi iyiliğin için bir şey istemek var-

ken bunu mu seçtin? Çocuklarına bir yardım, borçlarına bir kolaylık dilesen olmaz mı?” diye çıkışır. Ancak çamaşırcı kararlıdır ve ısrar eder. Ağa, kuralları bizzat koyduğu için bu isteği kabul etmek zorunda kalır. Tokmak çamaşırcının eline verilir ve ilk darbe ağanın sırtına iner. Ağa acıdan kıvrılır ve o an çamaşırcının neden böyle bir dilekte bulunduğunu çok merak eder. Öfkesini yatıştırarak çamaşırcıya döner: “Peki, ikinci dileğin nedir?” Çamaşırcı bu kez sakın bir şekilde ağanın gözlerinin içine bakar ve “İkinci dileğim, beni cezalandırmadan önce suçsuz olduğumu anlamanızdır.” diye fısıldar. Bu sözler, ağanın yüreğine bir ok gibi saplanır. Bir an donakalır, ardından derin bir nefes alır ve yalancı şahitlere dönerek sert bir ifadeyle, “Delillerinizi getirin!” diye emreder. İşin ciddiyetini kavrayan yalancı şahitler, gerçeği korkuyla itiraf eder. Böylece çamaşırcıya yöneltilen suçlamaların asılsız olduğu ortaya çıkar. Ağa, çamaşırcıya dönüp mahcup bir ifadeyle, “Tokmağın bıraktığı iz geçicidir, ama adaletin öğrettiği ders ömür boyu sürer. Sana büyük bir haksızlık ettim. Affet beni.” der. [Bu hikâyede Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin (ö. 414/1023) *el-Besâir ve'z-zehâir* adlı eserinden esinlenilmiştir (6/46-47).]

Bir başka anekdot ise Halife Harun Reşit'in huzurunda yaşanır. Harun Reşit, huzuruna çıkarılan bir suçluya öfkeyle, “Söyle bana, sana ne yapayım şimdi?” diye çıkışır. Adam ise sakın bir şekilde karşılık verir:

“Ben bilmem efendim! Nihayetinde cahil bir adamım. Ama yarın sen, benim senin huzurunda durduğum gibi Allah'ın huzurunda durduğunda, Allah sana ne yapacaksa onu yap.” Bu sözler Harun Reşit'i derinden etkiler. Dinî konularda hassas ve adalete düşkün olan halife, gözyaşlarına hâkim olamaz ve ağlamaya başlar. Ardından, “Haydi git, tövbe et ve bir daha böyle şeyler yapma” der. (Kemâlüddîn ed-Demîrî, *Hayâtü hayevânî'l-kübrâ* (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2004), 1/102.)

Hikmet dolu sözlerin sırrı, zekâyla birleşerek muhabtabının kalbine işlenmesindedir. Bilge kişiler, leb demeden leblebiyi anlar. Onlar için söz, aşkı tutuş-turan bir kıvılcım olup süfli arzuları ilahi bir cezbe dönüştür. Ne var ki aynı söz, cahilin kalbine ağırlık, ruhuna yüküdür. Yunus Emre'nin “Söz ola ağulu aş, yağ ile bal ede” deyişi, sözün kudretini ne de güzel ifade eder!

İnsan, varlığının derinliklerindeki hakikati ancak yol gösterici bir sözle kalbini mayalayarak keşfedebilir. Tıpkı sütün yoğurda dönüşmesi gibi insan da ilim ve irfan rehberlerinin yönlendirdiği sözlerle hâlden hâle girer, dönüşür. Söz; insanın kalbinde gizli cevheri açığa çıkaran bir mayadır. Ancak bu,

özüyle bütünleşmiş, hakikate dayalı bir söz olmalıdır. Kelimeler, mananın elbiseleridir; onların içindeki hakikat, insanın ruhuna işler ve onu dönüştürür. “Sözde sihirli bir yön vardır” hadisi, sözün gücünün

ne denli derin ve etkileyici olduğunu hatırlatır. Bu güç, haksızlık karşısında adaleti arayan çamaşırcının tokmağında da Halife Harun Reşit'i titreten mahkûmun kelimelerinde de vardır. İnsan, yol gösterici sözlerle kendi derinliklerindeki hakikati bulur ve hakiki bir dönüşüm yaşar. ■

Çağlar YILMAZ:

“Gençlerimizin dünyalarında Allah’ın rızasına dair bir anlık karede bile yer edinebiliyorsam ne mutlu bana! Ben de bu ağır sorumluluğu yerine getirmek adına başta gençler olmak üzere tüm insanların gönül kapısını çalmaya ve oradan içeri girmeye çalışıyorum.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Tekirdağ Müftülüğüne bağlı olarak gençlere özellikle de üniversite öğrencilerine yönelik ciddi çalışmalar yapıyorsunuz. Bu çalışmalarınızdan ve projelerinizden kısaca bahsedebilir misiniz?

Müftülüğün bünyesinde gençlere dair yapmış olduğumuz çalışma ve gerçekleştirdiğimiz projeler genellikle üniversiteli kardeşlerimizin bulunduğu gençlik grubuna yönelik. Tekirdağ Müftülüğümüze bağlı Diyanet Gençlik Merkezini gerçekten de bir buluşma merkezi gibi kullanıyoruz. Burada hem İslami ilimlere hem de KPSS kurslarına yönelik dersler açıyoruz. Gençlerimizle bu-

rada ders dışında da kahvaltılı buluşmaları ve çeşitli sosyal etkinlikler düzenliyoruz. Gençlik merkezlerindeki faaliyetlerin dışında bu gençlerle Tekirdağ ve Çanakkale çevresinde kamp yapıyoruz. Sabah namazıyla başlayan, içerisinde dinî sohbetlerin olduğu, bunların yanı sıra doğa yürüyüşleri ve kamp alanında mümkün olabilecek etkinlikler gerçekleştiriyoruz.

İlahiyat öğrencilerine yönelik çalışmalar da yapıyorum. Fakülte dersleriyle bizzat ilgileniyor ve onlara akademik anlamda destek oluyorum. KPSS, DHBT gibi sınavlara hazırlanmaları noktasında da yardımcı olu-

yorum. Son olarak yine müftülüğümüz bünyesinde çevrim içi dersler oluşturduk. Burada benim anlatabildiğim dersleri ben anlatıyorum, alanım dışındaki dersler için de çeşitli hocalardan destek istiyoruz.

Başta gençler olmak üzere insanların hayatına dokunabilmek sizin dünyanızda nasıl bir atmosfer oluşturuyor?

Gençleri bizim geleceğimizin umutları, bizlerin yarınları ve bu dinin bayraktarları olarak görüyorum. Onlara içimden geldiği gibi samimi duygularıyla yaklaşıyorum. Bu da onlara sirayet ediyor ki etrafımda gençlerden bir halka oluşuyor. Bu elbette çok güzel bir

duygu, bunu lütfeden Allah’a şükürler olsun. Bu gençlerimizin dünyalarında Allah’ın rızasına dair bir anlık karede bile yer edinebiliyorsam ne mutlu bana! Ben de bu ağır sorumluluğu yerine getirmek adına başta gençler olmak üzere tüm insanların gönül kapısını çalmaya ve oradan içeri girmeye çalışıyorum. İşte o müstesna yere ulaştığım anda kendimi Rabbimin rızasına bir kade-me daha yaklaştım hissediyorum.

Gençlere yönelik bu çalışmalarda gerek gençlerden gerek etrafınızdaki insanlardan ne gibi dönüşler alıyorsunuz?

Cenab-ı Allah, rızasına yönelik hiçbir çalışmayı, gayreti ve hatta düşünceyi dahi karşılıksız bırakmıyor. Gerek Tekirdağ Müftülüğümüzün gençlik merkezinde topladığımız gerek bil-vesile ulaştığımız gençlerimiz aslında kendilerini samimiyetle dinleyecek kimseleri ve muhabbeti arıyorlar. Allah’ın (c.c.) anıldığı ve O’na yönelik her bir muhabbet ya da faaliyetten müthiş bir lezzet alıyorlar. İşte gönüllerine dokunan o lezzetin peşine düşüyorlar. Başta müftümüz olmak üzere bizler de bu amaca matuf çalışmalar yapınca gençler buna kayıtsız kalmıyor ve çalışmalara katılıyorlar. Hatta sadece kendileri katılmakla kalmayıp başka arkadaşlarını da getiriyorlar. Dolayısıyla gençlerin o heyecanı ve dinamikliğiyle çalışmalarımız katlanıyor ve en önemlisi de “Daha neler yapabiliriz?” düşüncesiyle gelişmeye vesile oluyor.

Günümüzde belki de en çok şikâyet edilen ve elde tutulamayan gençlerimize dair çalışmalarımızı gören ebeveynler ve etrafımızdaki insanlar bunlara bigâne kalmıyorlar. Kendilerinden bu bağlamda bir destek istendiğinde ya da istenmeden de yardımcı olmaya çalışıyorlar.

İnsanların hayatlarına dokunabilmek adına yapmış olduğunuz çalışmalar esnasında unutamadığınız bir anınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Ben babamı 1 buçuk, annemi de 12 yaşında kaybettiğim için çocukluk yıllarımdan başlamak üzere hep çalışmak zorunda kalmıştım. Çeşitli işler yaptıktan sonra artık bir çilingir olmuştum ve hayatımı bu şekilde devam ettiriyordum. Bırakın İslami ilimlerden haberdar olmayı İslami bir yaşantı içerisinde değildim. Ta ki karşıma İslam’ın güzelliğini kendisine rehber edinmiş kimselerle karşılaştıncaya dek. Ondan sonra kendime bir söz verdim, gönlüne dokunamadığım bir insan kalmasın diye. Bir gün bir mekânda İslam’dan bahsediyordum. Yaşım genç olmasına rağmen bana benden yaşça büyük biri geldi ve kendi çocuğuyla da ilgilenmemi istedi. O genç ile görüştük. Gençteki değişim ebeveynine de olumlu yönde sirayet etti.

Gerçekleştirmiş olduğu din hizmetiyle insanların gönüllerine girmek için çabalayan meslektaşlarınıza ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Her Müslüman’ın İslam’ı yaşama ve anlatma sorumluluğu yadsınamaz bir gerçekken din görevlisi olarak bizim sorumluluğumuzun insanlar arasında çok daha ağır ve önemli olduğunu düşünüyorum. Ben bir vaiz olmaktan önce Müslümanca yaşamalıyım. Allah’ın rızasına açılan her kapıyı bir fırsat bilmeli ve o kapının açılması için uğraş vermeliyim. Bu manada Allah’ın rızasına dair hazinelerin gizli olduğu insanların gönüllerine girebilmenin yollarını aramalıyım. Bu yolda düşmeden yürüyebilirsem ne mutlu bana. Vesselam...■

Öz Geçmiş

Çağlar Yılmaz, 1991 yılında Tekirdağ’da doğdu. Küçük yaşlarda babasını kaybetmesi sebebiyle annesiyle İstanbul’a yerleşti. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini İstanbul Bahçelievler’de tamamladı. Liseden sonra öğrenimine bir müddet ara verdi. Çocukluk yaşlarından itibaren çalışmak zorunda kalan Yılmaz, İlahiyat Fakültesine girinceye kadar çilingirlik mesleğini edindi ve çilingirlik yaptı. 2013 yılında öğrenimine tekrardan başladığı Samsun 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesini 2017’de bitirdi. 2019 yılında Manisa’nın Gördes ilçesinde imam hatip olarak göreve başlayan Yılmaz, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tefsir alanındaki yüksek lisansını 2022’de, Ankara Dini Yüksek İhtisas Merkezindeki eğitimini 2023 yılında tamamladı. Ankara Dini Yüksek İhtisas Merkezindeki eğitiminin ardından Tekirdağ İl Müftülüğüne vaiz olarak atandı ve hâlen bu görevini sürdürmekte.

LEYLE-İ MÜBAREKE

Melek KARAKAŞ

Zonguldak İl Müftü Yardımcısı

Rahmeti engin, mağfi-reti bol, affı çok olan Cenab-ı Hakk'ın kullarına bahşettiği müstesna gecelerden biridir Berat Gecesi. Hayatımızı O'nun rızasına uygun hâle getirme, O'na layık kul, habibine layık ümmet olma yolunda bizlere yeni fırsatlar sunma, dünya ve ahiret rızına kavuşma vesilesi, gecesinde gündüzünde nice hayırlar, güzellikler saklayan, feyziyle bereketiyle huzur veren, karanlığı nuruyla aydınlatandır bu gece.

Manevi iklim üç aylardan re-cep ve şaban ayı ile içindeki kandiller, özlenen, beklenen

ramazana hazırlıktır. Bu yüzden ramazana kavuşmanın, Kur'an-ı Kerim ile hemhâl olmanın, Kadir Gecesi'nin ihyasının, bayram sabahına ermenin ümidi, giden ömrün hesabı, kalanın ise daha hayırlı geçmesi için niyazdır Berat.

Uykunun ağır ve tatlı olduğu, Hak dostlarının ise daima uyanık geçirdiği seher vakitlerinde kıyama durmak, secdeye kapanmak, duayla, tesbihle, tefekkürle gözü yaşlı, huzurda olma sevincini tatmanın, biraz da omuzlara yük, kalplerde pas günahların çokluğunun mahcubiyetiyle gelmenin,

O'nun affını ümit ederken bir yandan da rızasından mahrum kalma korkusuyla tekrar yola girmenin vaktidir Berat.

Amelleri salih eylemenin, meyledilen yanlış yollardan dönmeyenin, kırgın gönülleri onarmayının, Allah ve Resulü'ne duyulan muhabbeti tazelemenin, her hâl, an ve mekânda O'na iltica etmenin sekinesidir Berat.

Kerim olan Allah'a; acizlikten, çaresizlikten, Sen'den gayrıya muhtaç olmaktan merhametine sığınırım, demektir Berat.

Gıybetin değil istiğfarın dilinden düşürülmemesidir Berat. Böylelikle Hz. Muhammed'in (s.a.s.) "Allah, istiğfara devam eden kimsenin her sıkıntısı için bir çıkış yolu ve her kederi için bir ferahlık sağlar. Onu hiç beklemediği yerden rızıklandırır." (Ebu Davud, Vitr, 26.) hadisinde olduğu gibi kâra geçmektir.

Zalimin zulmüyle; masumun, mazlumun, mağdurun ahıyla yankılanan gündüzlerdeki karanlıkların dağılması, günün ziyasıyla helal lokmanın peşine gitmek varken bir lokmaya muhtaç bırakılan canların hakları için mücadeleyi, mücahede-yi hatırlamanın, silkinip bir

olmanın, din kardeşliğinin gereğini yapmanın güç ve yardımını Allah'tan dilemektir Berat.

Üzerine yemin edilen vakitlerden gecenin (Fecr, 89/4.) en kıymetlilerinden olan Berat Gecesi, Allah Teâlâ'nın, "Benden mağfiret dileyen yok mu, onu mağfiret edeyim. Benden rızık isteyen yok mu, onu rızıklandırayım. Bir bela ile müptela olan yok mu, ona kurtuluş vereyim." (İbn Mace, İkamet, 191.) çağrısına mazhar olmuştur. "Kullarım, beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm." (Bakara, 2/186.) buyruğuyla da Rabbimiz inananları kendisine yakarmaya, dilimizi duaya, gönlümüzü huzuruna davet etmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Berat Gecesi'nde levh-i mahfuzdan dünya semasına inip Kadir Gecesi'nde de peyderpey inmeye başladığını kabul eden görüş dikkate alındığında bu gecenin kıymeti kat be kat artmaktadır.

H. Peygamber (s.a.s.), "Şabanın on beşinci gecesi geldiğinde geceyi uyanık hâlde ibadetle, gündüzü de oruçlu olarak geçirin. O gece güneş battıktan sonra Allah rahmetiyle dünya semasına tecelli eder..." (İbn Mace, İkamet, 191.) buyurmakla berata, kurtuluşa giden yolun kilometre taşlarının ibadetler olduğunu bildirmiştir. Tabii ki samimiyetle ifa edilmelidir. Ne de olsa "Din nasihattir." (Müslim, İman, 95.) yani samimiyettir, sadakattir, ihlastır.

Bu gecede kararın kalplerimizi, zihinlerimizi, sözlerimizi ve dahi fiillerimizi Allah'ın, Peygamberinin ve Kur'an-ı Kerim'in nuruyla aklamak zamanıdır. Hatta ya bir daha erişmezsem bu can bu tendeyken, toprağın hâlâ üstündeyken diye dertlenmek, hüznülenmek çok görülmemelidir bu gece için.

Kutsiyetini Allah'tan alan Berat Gecesi'nden nasiplenmek için bize ne düşer peki? Başta güçlü bir iman, sözlü-fiilî nasuh bir tövbe, halis bir niyet, huşuyla kıyamı, rükûu, secdesi bereketli bir namaz. Nedamet dolu gözyaşlarıyla daha iyi kul olma gayesiyle ahlak-ı Muhammedî'ye talip olmak. Yeryüzünün fesadına değil imarına çalışıp zulmü engellemek, masiva girdabından çıkıp tefekkür, tezekkür ehli olmak, batıla değil hakka gönül vermek, cimrilikten O'na sığınıp infakla bereketlenmek, kibre, hasede, yalana mağlup olmadan sabrı, rıfkı, tevazuyu baş tacı kılmak düşer elbet.

Berat Gecesi beşerî ilişkilerimizin düzeltilmesi için de değerlendirilmesi gereken bir fırsattır. Kul haklarından arınmanın, dargınlıkları sona erdirmenin vesilesidir. Ne için? Daha iyi ebeveyn, evlat, akraba, komşu, arkadaş olmaya bir adım atmak, ahde vefa göstermek, muhlis Müslüman olmaya söz vermek, Yaradanımızla aramıza giren engelleri kaldırmak, vakti heder etmeyip vakitle değerlenen olmak, kimseye zararı olmayıp faydasıyla gıpta edilen, varlığından şikâyet edilen değil

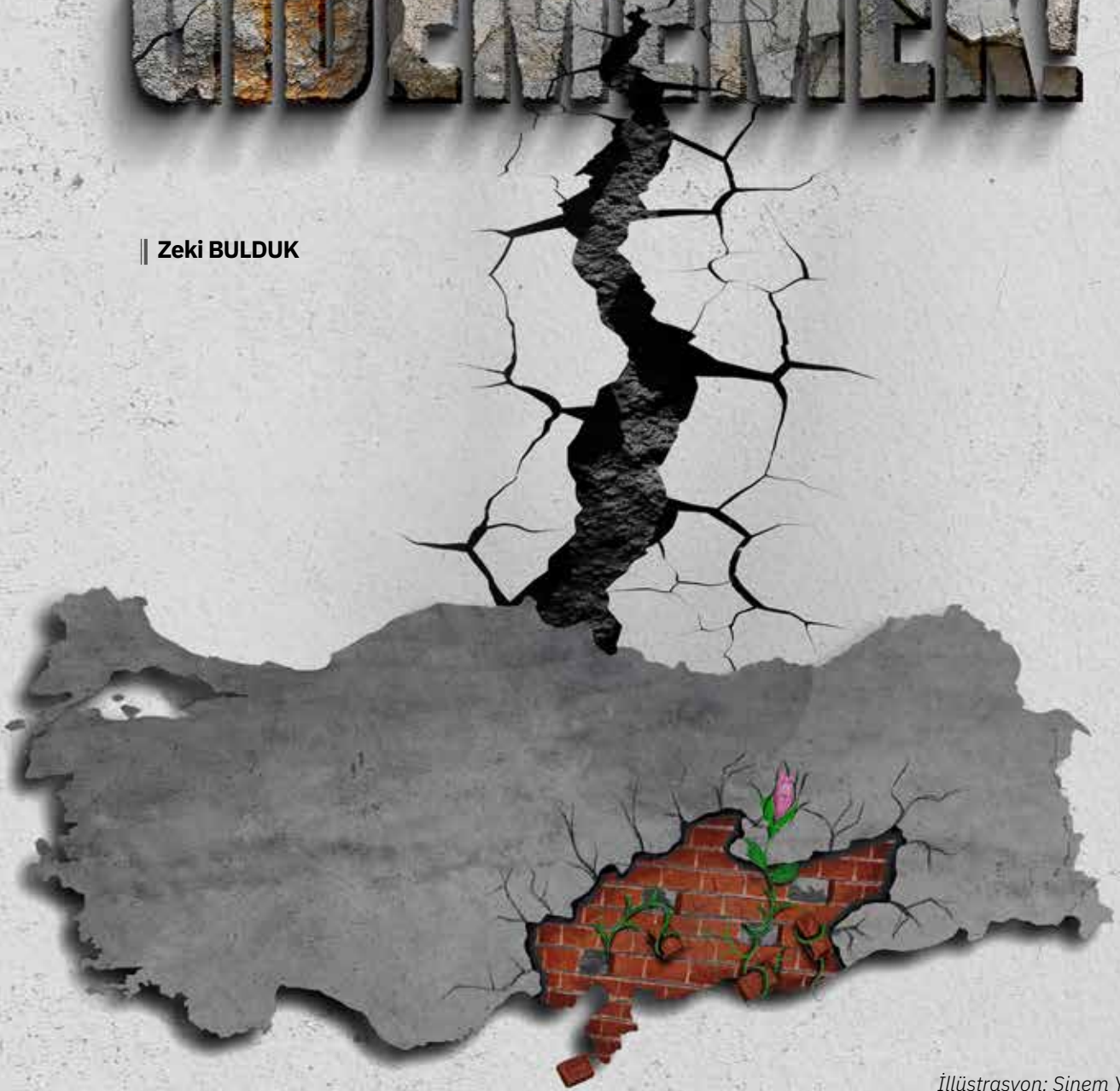
varlığına şükredilen, yokluğunda ise aranılan olmaya dönüşebilmek, rızasına erişmek umuduyla ana babanın yakınında durmak, duasında olmaya gayret etmek, dünya ve dünyalık telaşıyla hak ettiği ilgiden mahrum bırakılmış eşin, evladın gönlünü almak, H. Peygamber'in (s.a.s.) "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin." (Buhari, Edep, 31.) buyruğuyla komşularla iyi geçinmek, salih arkadaşlar edinerek birbirine hakkı tavsiye etmek, dara düştüğünde yanında olmak, sevincine, kederine, hüznüne paydaş olmak, âlemin özü insanlara karşı selamı, tebessümü yeri geldiğinde teşekkürü, gerektiğinde özü esirgememek, çalışanın meşru emeğini, alın terinin karşılığını, mesai arkadaşlığının da hakkını teslim etmek için.

H. Aîşe (r.a.), Efendimiz'in (s.a.s.) Berat Gecesi'nin fazileti hakkında şöyle buyurduğunu aktarmıştır: "Muhakkak ki Allah Teâlâ şabanın on beşinci gecesinde dünya semasına rahmetiyle tecelli eder ve Benî Kelb Kabilesi'nin koyunlarının kılları sayısınca insanları mağfiret eder." (Tirmizi, Savm, 39.)

Rabbimiz! Bizleri, ismiyle müsemma Berat Gecesi'nde kurtuluşa erenlerden, affettiğin nasipli kullarından, rızana erenlerden eyle. (Âmin.) ■

BİR ŞEHRE GİDEMİYEMEK!

|| Zeki BULDUK

İllüstrasyon: Sinem YEŞİL

Ömrü enkazda geçen insanları bilir misiniz? Ömrümün uzunca bir vaktini enkazlarda geçirdim. Enkazı, yurdu bellemiş insanlar tanıdım. Evini yeniden inşa etmeyip evinin harabesinin yanına kurduğu çadırdaki hayatına devam eden suskun insanlarla oturdum uzunca bir vakit. Yakılmış köyünün yanına derme çatma bir kulübe kurup evinin yanık kokusunu içine çeke çeke yaşlanan insanların konuğu oldum. Bombalanmış evinden bir parça tuğla alıp dünyanın öte ucunda bir hayat kuramadan ölenlerin, mezarlarına o bir parça tuğlayı koymalarını nasıl tembih ettiklerine şahit oldum. Evini, ülkesini, çocukluğunu sırtında bir kaplumbağa gibi taşıyan yorgun yüzlü adamlar ve kadınlarla yürüdüm bir süre.

İlk gençlik yıllarımda savaş muhabiri olmak isterdim. Ekrandan, gazetelerden, okuduğum kitaplardan aşına olduğum savaşçı cepheye görüp Heinrich Böll gibi, “Âdemoğlu, işte sen busun; bir canavarsın!” demek istemiştik belki de...

Kocaeli depreminde şehrin etrafını bir gün kadar koyu bir sis, bir duman sarmıştı. Şehri havadan görüntüleyen bir kamera olsaydı muhtemelen dev bir toz bulutu görecekti. Haberciler Gebze’den sonra başlayan o dev toz bulutunun önünde durmuş, görüntüyü insanlara aktarıyorlardı. Tam o sırada, “Eyvah, şehir yok olmuş!” dediğimi hatırlıyorum.

Kocaeli depreminden iki gün sonra Avcılar’a ulaştığımda hayatımda duymadığım bir koku sarmıştı dört bir yanı. Enkazların yanından geçerken gördüğüm; boşaltılmış binalar, caddelerde ölüm sessizliği...

...

Gaziantep Havalimanındayız. Gece saat 2, 3 arası. Depremi üzerinden 23 saat geçmiş. Hava soğuk. Ellerimize birer battaniye verdiler. AFAD yetkilileri koşturup duruyor, kimi araç ayarlıyor, kimi uçaklardan inen gurupları karşılıyor, kimi telefonla birileriyle konuşuyor hararetle bir biçimde. O sırada içimde deprem etkisi yapan iki şey oluyor arka arkaya: Telefonda haberlere bakıyorum. Tırlar geçiyor. O kadar hızlı geçiyorlar ki sanki insan gibi koşuyorlar deprem bölgesine doğru. Ben, tırların da bir canı, bir vicdanı olduğuna, yabancı haber kanalında, “Türkler, tırlarıyla deprem bölgesine koşuyor.” haberini gördüğümde inanıyorum. Yardım tırları kurşun gibi yarıyor geceyi. Sanki depremi önüne katıp kovalar gibi geçiyorlar Maraş’tan, Malatya’dan. Fırlayıp kalkmak, onlara yetişmek, onlarla birlikte depremin kalbine gitmek için yekindiğim sırada önümden Soma Maden işçileri geçiyor... Maden işçileri geçiyor... Madenciler geçiyor... Ama deprem geçmiyor! Ama acı geçmiyor! Ama işçiler ellerinde kazmalar, sırtlarında çantalar, başlarında lambalar ile geçiyorlar. Havaalanında herkes donup kalıyor. Bir tek onlar yürüyorlar, ölümle cebelleşen, enkaz altındaki insanlara doğru.

”

**Adıyaman...
İki haftadan
fazla içinde
bulunduğum
şehirden ne yedim,
ne içtim, kimlerle
karşılaştım, kaç
göçmüş ruhtan
geri kalan bedeni
kucakladım,
Allah bilir.
Bildığım, insan,
tükenmiyor. Acı
tükenmiyor. İnanc
tükenmiyor. Ve
insanın mayası
en çok da zor
zamanlarda
ortaya çıkıyor.**

Depremden otuz iki saat sonra Hatay'a vardık. Ne gördüm, nasıl gördüm, anlatmam mümkün değil. Bombardımana uğramış bir şehir enkazı vardı önümüzde. Akşama kadar orada kaldık. AFAD'ın uzmanlar gelecek, gönüllüler geri çekilsin, beyanı üzerine AFAD merkezine çağırıldık. Ancak ilk araca gönüllü kadınlar bindi, erkek gönüllüler ise kamyonlarla dönmeye başladılar. Geri dönmek istemiyordum. Herkesin sokakta olduğu bir harabe şehri terk etmek istemiyordum. Son kamyon da gittiğinde biz iki arkadaş kaldık. Önce eskiden Hatay İtfaiye Müdürlüğü olan, şimdi ise yarısı enkaz olmuş binaların bir köşesinde ateş yakıp bekledik. Gelenler oldu. Gidenler oldu. Tırklar geldi, depremzedelere yardımlar dağıtıldı. Hava buz gibiydi. Duramadık durduğumuz yerde... Yardım çılgınlıkları, kepeçeler, enkazlara doğrultulmuş projektörler, şehre girişi sağlayan tek şeritlik yolda dizili tırklar, vinçler, greyderler, aracına binip gelmiş gönüllüler... Vali Göbeği'ne vardık. Çadırlar, sobalar, çamur, yol kenarlarına bırakılmış ekmek tepeleri, su kolileri, kutular dolusu elbiseler... Sabaha kadar depremzedelerle Vali Göbeği'nde durdum. Kimi araçlardan gelen yardımları indirdik. Kimi sobaların ateşini sıcak tuttuk. İki kahraman köpek getirdiler; depremde önce uzun uzun havlayıp site sakinlerini peşlerine takan... İlk kez köpeklerle karşı sevgi duydum. Hep korkup çekinirdim oysa.

”

İçine girdiğim yıkıntılar, yıkılmak üzere olan binalar, isimsiz ölülerine dokunmadan geçtiğim evler... Kenti terk etmek istemiyordum. Bir savaş meydanı, dev bir mezarlık gibiydi şehir.

Sadece hayatta kalmak ve yardım etmek vardı sokaklarda. İnsanlar, tanımadıkları insanlara sarılıyor; yan yana, omuz omuza görmedikleri bir düşmana karşı birlikte savaşıyor gibiydiler.

İçine girdiğim yıkıntılar, yıkılmak üzere olan binalar, isimsiz ölülerine dokunmadan geçtiğim evler... Kenti terk etmek istemiyordum. Bir savaş meydanı, dev bir mezarlık gibiydi şehir.

Sadece hayatta kalmak ve yardım etmek vardı sokaklarda. İnsanlar, tanımadıkları insanlara sarılıyor; yan yana, omuz omuza görmedikleri bir düşmana karşı birlikte savaşıyor gibiydiler. AFAD binasına geldiğimizde Kırıkhan ekibine dâhil olmamız söylendi. Kazma kürek ne varsa alıp yola çıktık. Kırıkhan'da hangi binaya girmek istedikse geri adım atmak zorunda kaldık. Elimiz kolumuz bağlı, enkazlar sanki canavar gibi yaşayan son insanları da içine çekiyor, orada öldürüyordu. Bari ölülerimizi alalım, dercesine çok enkaza girdik.

Yine AFAD'a çağırıldık. Tanımadığım kadın ve erkeklerle enkaz temizliğine girdim. Binlerce arama kurtarmacı ve gönüllünün kaldığı çatlak duvarlı, çatısı uçmuş binaların tuvaletlerini temizledim. Deprem sebebiyle sular kesik, elektrik kesik, doğalgaz yok. O esnada Hatay kapılarına dayanmış yüzden fazla tır, şehrin girişinde bekliyor. Giriş yolları tamamen molozlarla kapanmış. Tek bir yoldan, şehrin kalbine giden tek bir damardan âdet kan, can yürüyor.

Bizi oradan çıkardılar. Dönerken tek kelime söyleyecek mecalimiz kalmamıştı. Sanki bir meydan savaşı vardı ve geride arkadaşlarımız o meydan

savaşında kırılıyor, biz ise canımızı kurtarmak için kaçıyoruz.

...

İstanbul'da bir balta, bir mont, bir de gece feneri aldım. Bir gece bekledim. Deprem bölgesinde olmaktan başka yolum yoktu ve gidemiyordum. 10 Şubat sabahında Cem abi aradı. Atatürk Havalimanı'ndan kalkan bir özel jetle Adıyaman'a giderken "Kişi sevdiğiyle beraberdir!" hadisi içimi doldurdu. Cepheye tekrar

dönüyordum. Ve Allah, duaya icabet edendi.

Ve Adıyaman, iki haftadan fazla içinde bulunduğum şehirde ne yedim, ne içtim, kimlerle karşılaştım, kaç göçmüş ruhtan geri kalan bedeni kucakladım, Allah bilir. Bildiğim, insan, tükenmiyor. Acı tükenmiyor. İnanç tükenmiyor. Ve insanın mayası en çok da zor zamanlarda ortaya çıkıyor. Şu an bile, Adıyaman'ın o dağ köyllerine koşup giden bir adam var içimde. Bir gece vakti Türkiye

Off Road şampiyonu o gençlerin, araçları kayaların üzerine tırmandırdıkları, karlı uçurum kenarlarından korkusuzca geçip deprem görmüş köylere varmak için canla başla koşturdukları o vadiye gitmek istiyorum. Oysa gidemiyorum. Dippedir duruyor enkaz. Ve ben ölünceye kadar sırtımda bir ölüyü taşıyacağım.

Çünkü Hatay'da, o enkazın altından on yedi yaşındaki Mehmet'in cansız bedenini çıkaramadım! ■

ŞUARA SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'deki sıralamada yirmi altıncı, iniş sırasına göre ise kırk yedinci sure olan Şuara suresi, 227 ayetten meydana gelir. Ayet sayısı bakımından Kur'an'ın en uzun surelerinden biri olan Şuara suresi (Kurtubi, *el-Cami' li-Ahkami'l-Kur'an*, Beyrut: Müessesetü's-Risale, 2006, 16/5.), Mekke döneminin ortalarında Vakıa suresinden sonra indirilmiştir. Sure adını, 224. ayette geçen ve "şairler" anlamına gelen "Şuara" kelimesinden almaktadır. (İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus: 1984, 19/89, 90.)

Surede ağırlıklı olarak Allah'ın birliği, peygamberlik, vahiy ve ahiret hayatı gibi temel inanç konuları ele alınmakta; ayrıca Kur'an-ı Kerim'den, şanınin yüceliğinden ve müşriklerin ona karşı sergiledikleri tutumlardan söz edilmektedir. Müşriklerin, Kur'an'ın vahiy dışı bir kaynağa dayandığına dair ileri sürdükleri iddialara karşılık, onun yalnızca Allah tarafından indirilen bir kitap olduğu vurgulanmakta ve başka hiçbir kaynağın onun üzerinde bir etkisinin olamayacağı ifade edilmektedir. Aynı zamanda, başta Hz. İbrahim ve Hz. Musa olmak üzere, Hz. Nuh, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb (a.s.) gibi peygamberlerin kısıllarından kesitler sunularak geçmiş top-

lumlardan ibret çıkarılması amaçlanmaktadır. (İbn Aşur, *et-Tahrir*, 19/90, 90.) Zira bu kıssalar, insanlık tarihinin her döneminde insan karakterinin aynı temel özellikleri koruduğunu, bu nedenle gerçeği inkâr etme eğiliminin sürekli tekrarlandığını, insanoğlunun zenginlik, iktidar, nüfuz ve şöhret tutkusuna kapılabildiğini ve kitlesel kültür ile ideolojilere sorgusuz bağlanma eğiliminde olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu surede, Kur'an'ın bir şair tarafından yazıldığı yönündeki iddialar çürütülerek gerçeği reddeden dönemin şairleri eleştirilmekte, buna karşılık mümin şairlerin de var olduğu vurgulanmaktadır. (*Kur'an Yolu Tefsir*, 4/142, 143.)

Surenin başında Kur'an ayetlerinin anlamlarının açık, doğruluğunun kesin ve hakikati ortaya koyan ilahi bir kitabın sözleri olduğu ifade edilir. Daha sonra müşriklerin inanmamaları ve düşmanca tutumları karşısında derin bir üzüntü duyan Hz. Peygamber teselli edilir. Allah'ın dilediği takdirde mucizelerle inkârcıları kendisine boyun eğdirebileceği belirtilir. Ancak imtihan gereği olarak iman edip etmeme insanın tercihine bırakılmıştır. Ardından müşriklerin yeni inen ayetlere de sürekli sırt çevir-

dikleri ve asılsız sayarak yalandıkları gerçeklerle er ya da geç karşılaşacakları ifade edilir. Daha sonra inkârcıların yüzüne bakıp akıllarını kullanmalarını hâlinde ilahi kudretin sayısız delilini ve ibretlik dersleri görebilecekleri ancak yine de çoğunun iman etmeyeceği vurgulanır. Bu ayetleri takiben Yüce Allah'ın sınırsız güç ve engin merhamet sahibi olduğu hatırlatılır. (Şuara, 26/1-9.)

Bu girişin ardından 191. ayete kadar aynı tema etrafında mesajlar verilerek Allah'ın varlığı ve birliği, tüm varlıkların O'na kul olduğu ve yalnızca O'nun mutlak egemenliğe sahip olduğu hatırlatılır. Ayrıca Allah'ın insanlara rehberlik etmek üzere seçip gönderdiği peygamberlerin mesajını dinleyenler için deliller bulunduğu ifade edilir. Ancak kibirli ve inatçı kimselerin, ister doğadaki ayetler isterse peygamberlerin gösterdiği mucizeler olsun yine de inanmayacakları vurgulanır. Bu bağlamda ibret olmak üzere Hz. Nuh'tan itibaren Allah'ın insanlığa rehberlik etmek üzere gönderdiği yedi peygamberin tebliğ süreçlerine ve kavimleriyle yaşadıkları olaylara yer verilir. Bu kavimlerin, tıpkı Mekke müşrikleri gibi Allah'ın elçilerini inkâr ettikleri, onları yetersiz gördükleri ve sürekli yeni mucizeler talep ettikleri ancak inkârlarında ısrar etmeleri nedeniyle helak edildikleri ifade edilir. Bu bölümde ilk olarak Hz. Musa ile kardeşi Harun'un Firavun'a karşı verdikleri mücadele detaylı bir şekilde ele alınır. (Şuara, 26/10-68.) Ardından Hz. İbrahim'in babasına ve kavmine yaptığı

tevhid çağrısı, inanç konusundaki derin istidlalleri, Allah'ın merhametini etkileyici ifadelerle anması ve yaptığı duası zikredilir; bununla birlikte ahiret hayatından bir kesit sunulur. (Şuara, 26/69-89.) Bu bağlamda dünyada Allah'tan başka varlıklara tapınmış olanların ahirette taptıkları put ve benzeri şeylerle yüzleşecekleri; onların aslında tapılmaya layık olmadığını anlayarak yaptıklarına pişmanlık duyacakları ve dünyaya geri dönüp kurtuluşa erdirecek iman ve iyi ameller işlemek isteyecekleri, ancak böyle bir isteğin artık kabul edilmeyeceği ifade edilir. (Şuara, 26/90-104.) Daha sonra sırasıyla Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb'ın (a.s.) kavimleriyle yaptıkları tebliğ mücadelelerinden söz edilir, her peygamberin davet yöntemi ve muhataplarının tepkileri aktarılır. Bu süreçte iman etmeyen kavimlerin helak edildikleri ifade edilir. (Şuara, 26/105-191.) Surede anlatılan bu kıssaların ardından Kur'an'ın, âlemlerin Rabbi tarafından Cebail aracılığıyla Allah Resulü'nün kalbine indirildiği ve bu mesajın ilahi vahiyden ibaret olduğu ifade edilmektedir. İsrailoğulları'nın bilginlerinin de bu gerçeğe tanıklık ettiği belirtilirken gerçeği inkâr edenlerin yine de azabı görünceye kadar inanmayacakları dile getirilir. Ayrıca Allah Teâlâ'nın, hiçbir toplumu, onlara öğüt veren bir uyarıcı peygamber göndermeden helak etmediği vurgulanır. (Şuara, 26/192-212.) Bu ayetlerin ardından Hz. Peygamber'e, önce yakın akrabalarını uarması gerektiği hatırlatılır, iman eden müminlere karşı şefkat ve merhametle davranması öğütlenir ve ger-

çeğe karşı direnenlere asla yaklaşmayacağını bildirmesi istenir. Ardından aziz ve rahim olan Allah'a tevekkül etmesi emredilir. (Şuara, 26/213-220.)

Surenin son ayetlerinde kötülüğün temsilcisi olan şeytanların, yalana, iftiraya ve günaha meyilli kimseleri kötülüğe teşvik ettiği, bu kimselerin azgınlarla ve samimiyetsiz şairlerle iş birliği yaptığı vurgulanmaktadır. Ancak iman eden, dünya ve ahiret için faydalı işler yapan, Allah'ı çokça anan ve haksızlığa uğradıktan sonra kendilerini savunan şairlerin bu gruptan ayrı tutulduğu ifade edilmektedir. (Şuara, 26/221-227.) ■

”

Şuara suresinde ağırlıklı olarak Allah'ın birliği, peygamberlik, vahiy ve ahiret hayatı gibi temel inanç konuları ele alınmakta; ayrıca Kur'an-ı Kerim'den, şanınin yüceliğinden ve müşriklerin ona karşı sergiledikleri tutumlardan söz edilmektedir.

ALGORİTMALARIN KISKACINDA TÜKETİM ALİŞKANLIKLARI

Dijital dünya, bugün insanların yaşamlarını yansıttığı bir aynaya bürünmüş vaziyette. Ancak bu aynada görünenler, gerçeğin sade bir yansımasından çok, filtrelerle süslenmiş, kurgularla şekillendirilmiş bir dünyaya işaret ediyor. Özellikle sosyal medya platformlarındaki estetize edilmiş hayat görüntüleri, bireylerin arzularını körüklüyor ve tüketim alışkanlıklarını hızla değiştiriyor.

Sosyal medyanın parlak ekranlarında toplumsal etki oluşturanların (influencerların) süslenmiş yaşamlarını izleyenler, çoğu zaman kendi hayatlarını sorgulamaya başlıyor. Onların gösterişli sofraları, egzotik tatilleri ve pahalı markalı ürünleri, izleyiciyi âdeta büyülüyor. Profesyonel reklam stratejisinin etkili bir aracı olarak kul-

lanılan bu büyü, insanları daha çok tüketmeye sevk ediyor. Tüm bu şatafattan etkilenip günlük yaşamlarını yapay hayatlarla kıyaslayan bireyler, kendilerini bir tüketim yarışında buluyor. İhtiyaç dışı harcamalara yol açan bu yarış, genellikle tatminsizlik ve psikolojik problemlerle sonuçlanıyor.

Bugün kullanımı gitgide artan e-ticaret platformlarının teknoloji odaklı pazarlama stratejileri, tüketim alışkanlıklarını daha karmaşık hâle getiriyor. Herhangi bir ürün aratıldığında devreye giren algoritmalar, kullanıcıların dijital ayak izlerini analiz ederek hangi renklerin sevildiğinden hangi ürünlere ilgi duyulduğuna kadar her detaya hâkim oluyor. Bu veriler sayesinde kişiselleştirilmiş reklamlarla insanlara baştan çıkarıcı bir dünyanın kapıları-

nı açıyor. “Sınırlı sayıda stok!” veya “Kaçırılmaz indirim!” gibi kampanya ve bildirim mesajlarıyla ekranlar dolup taşıyor. Uygulamaların “Hâlâ kararınızı vermediniz mi?” ya da “Seni 9 ay 12 gün 5 saattir aramızda görmedik!” gibi hatırlatmalarla insanların zihin dünyalarına âdeta çıkarmalar yapıyor. Buna bir de alışveriş sürecini basitleştiren, “Bir tıkla sahip olun!” anlayışı ve sepete eklenen ürünlerin hızlı teslimatı eklenince bireyler, farkında olmadan tüketim davranışlarının kontrolünü dijital dünyanın algoritmalarına kaptırmış oluyor.

Ekranlardan hayatımıza giren bu dünya, sadece ihtiyaç olan ürünün değil, alınması hiç dü-

şünölmeyen ürünlerin de cazibesini arttırıyor. Bu strateji, bireyi ısrarla daha fazlasını almaya ikna ederek ihtiyaçlarından çok arzulara hitap eden bir tüketim kısıyacına alıyor. İnsanları kullanılabilir olduğu hâlde eskimeyen ürünlerini de atmaya zorluyor. Ancak bu “kullan-at” mantığı, yalnızca maddi değil, manevi denge-leri de bozarak insanları ciddi ruhsal sorunların içerisine itebiliyor.

Kapitalist sistemin aktörleri, dijital dünyanın imkânlarıyla bireyleri hazzcı bir anlayışa mahkûm ediyor. Aklı ve duyguları esir alan bu hazlar, bireylerin üretici olmalarını; düşün-sel ve sanatsal potansiyellerini baskılıyor. Bunun sonucunda birey, sadece tüketmeye odaklanan bir performans öznesine dönüşebiliyor. Bu planlı sistemin ardında, modernitenin tüm insanlığa dayattığı kültürel bir dönüşüm yatmaktadır. Doğanın kaynaklarını heba eden ve insanı da değersizleştiren bu kullan-at kültürü, haz peşinde koşturduğu bireyleri yalnızlığa ve kronik bir mutsuzluğun pençesine düşürmektedir. Bu kısır döngünün bir sonucu olarak insanlar sade bir yaşamdan, tasarruflu olmaktan uzaklaşarak israfla bütünleşmiş bir tüketim döngüsüne sürükleniyor. Kanaat gibi değerler, tüketim kültürünün dayatmaları arasında etkisini yitiriyor. Bu baştan çıkarıcı dünyada doğru bir tüketim ahlakını benimsemek her zamankinden daha önemli hâle geliyor.

Peki, bu döngüden kurtulmak mümkün mü? Tam da bu noktada, İslam ahlakına dayanan sade bir yaşam anlayışının önemi ortaya çıkıyor. İnsanların gerçek ihtiyaçlarıyla kıskırtılmış arzuları arasındaki farkı ayırt etmesi, dijital dünyanın cazibesine karşı direnç göstermenin ilk adımıdır. Bunun için öncelikle tüketim davranışları sorgulanmalı ve bilinçli kararlar almak bir yaşam biçimi hâline getirilmelidir.

Bu süreci destekleyecek önemli bir adım da israftan kaçınmaktır. Hayatın her alanında dengeli ve ölçülü davranmayı prensip edinmek, hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluktur. Bilinçli bir tüketim alışkanlığını hayata hâkim kılmak için İslam ahlakında da uzak durulması sıkça vurgulanan israfın zararlarının farkına varmak ve buna karşın tasarruflu bir yaşam tarzını benimsemek gerekmektedir. Kullan-at kültürü yerine, yeterli kadarını almayı ve uzun vadedi kullanmayı esas alan alışkanlıklar geliştirmek, bu konuda önemli bir fark ortaya koyacaktır.

Bilinçli bir tüketim anlayışını oluşturacak hususlardan bir diğeri de kanaatkâr olmaktır. Bahşedilen nimetlerin kıymetini bilmek ve hakkıyla şükretmek modernitenin dayattığı sınırsız arzular karşısında ruha dinginlik kazandırır. Bununla birlikte tüketim alışkanlıklarını helal ve temiz olanlarla sınırlandırabilmek, manevi değerleri ön planda tutmak ve yaratılış gayesinin farkına varmak-

la mümkün olacaktır. Bu yaklaşım, bireyleri tüketim dünyasının dayatmalarından kurtararak anlamlı bir yaşam tarzına yönlendirecektir.

Diğer taraftan sosyal medyanın ve reklamların etkisinin farkında olmak, bu etkilere karşı güçlü bir duruş geliştirmek adına hayati önem taşır. Algoritmaların ihtiyaç ve arzu arasında bireysel tercihleri nasıl manipüle ettiğini öğrenmek daha özgür ve gerçekçi seçimler yapmayı mümkün kılar. Ayrıca pazarlama stratejileriyle harekete geçirilen dürtüsel alışverişlerin önüne geçmek için sadece ihtiyaçları temel alan bir alışveriş listesi hazırlamak da başarılı bir yöntemdir. Böylece sadece gerekli olan ürünler temin edilirken kaynaklar da daha verimli ve tasarruflu bir şekilde kullanılır.

Dijital dünya, tüketimle elde edilen geçici hazzın mutlulukla eşdeğer olduğu algısını yaymaya çalışsa da bunun gerçeği yansıtmadığı açıktır. Hayatı mümkün oldukça sade yaşamak, az ile yetinip fazlasını paylaşmanın mutluluğunu fark etmek, bireyi tüketim kültürünün baskısından kurtaracaktır. Günlük ekran süresini sınırlandırmak, belirli zamanlarda ekranlardan uzaklaşarak dijital detoks yapmak da hem zihinsel hem de duygusal sağlığı desteklemek için etkili bir yöntemdir. Bütün bunlar insanın kendine ve sevdiklerine nitelikli zaman ayırmasına fırsat verecek ve onu huzura ve gerçekten ihtiyaç duyduğu mutluluğa ulaştıracaktır. ■

İnsan, varoluşundan beri kâinatın gizemli sırlarını çözmeye ve anlam arayışına yönelmiş bir varlıktır. Bu arayışın en temel tezahürlerinden biri olan inanç, tarih boyunca insanlığın ortak bir deneyimi olmuştur. Hz. Âdem'den (a.s.) günümüze kadar, farklı kültürlerde ve coğrafyalarda insanların ortak bir paydada bulunduğu nokta, evrenin büyüklüğü karşısında duyulan hayret ve bu büyüklüğün ardındaki bir güç arayışı olmuştur. İnanç, insanın zorluklarla karşılaştığı anlarda sığındığı bir liman, belirsizlikleri giderdiği bir pusuladır. Tarih boyunca, büyük felaketler karşısında insanların inançlarına sıkı sıkıya sarıldıkları görülmüştür. Bu durum, inancın insan hayatındaki vazgeçilmezliğini ortaya koyar. İnsan, inanç sayesinde varoluşsal sorularına cevap bulur, hayatına anlam katar ve geleceğe dair umut besler.

İnanmak, yaradılışa zıt mı?

İnsan, doğuştan inanmaya eğilimli bir varlıktır. Tarih boyunca insan, doğru veya yanlış bir şeye inanagelmiştir. Her insan, zor anlarında tutunacağı bir inanç arayışındadır. Önemli olan, bu inancı doğruya yönlendirme ve Allah inancıyla taçlandırmaktır. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.), “Her doğan çocuk, fıtrat üzere doğar.” (Buhari, Tefsir, 2.) hadisi de bu gerçeği teyit edercesine, insanın fıtratındaki temizliği ve iman etmeye yönelik eğilimi vurgular. İnsan, doğası gereği, içinde yaşadığı dünyanın güzelliklerini ve karmaşıklıklarını anlamlandırmak için bir inanç sistemine ihtiyaç duyar. İnsan, beden ve ruh bütünlüğü içindeki zayıflıklarını bilen ve mutlak bir güce sığınmaya muhtaç bir varlıktır. Dola-

yısıyla inanmak, insanın yaradılışıyla zıtlaşması değil, aksine yaradılışıyla olan uyumunu ifade eder.

İnanç, sadece bireysel bir deneyim olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumların bir arada yaşamasını sağlayan önemli bir bağıdır. Çünkü inanmak, insanın yaradılışından gelen tabii bir süreçtir. İnançsızlık ise insanın yaradılışıyla zıtlaşması ve kendisiyle kavgası anlamına gelir. (İbrahim Abdürreşid, *ed-Dinü'l-fitrî*, İstanbul 1340.) Yaradılışıyla kavgalı olmayan ve fitratı bozulmamış her insan, kendisine verilmiş akıl ve irade ile bütün yaratılanların üstünde olan Yüce Varlık düşüncesine kolaylıkla ulaşabilir. Zira her insanın özünde Allah'ın varlığını kabul etme ve inanma eğilimi söz konusudur. Bu ise ancak bozulmamış bir fitrat ve samimi bir arayışla ortaya çıkar. (Fatih Kurt, *Niçin İnanıyorum?*, Ankara 2019.) Bu nedenle arayışını anlamlı bir şekilde sonlandıramayan ve Allah'a ulaşamayanlar, ruhlarının derinliklerinde sürekli bir ıstırap ve sürekli bir kaygı duyarlar. (Mehmet Bulut, *Ehl-i Sünnete Göre Müslümanın İnanç Esasları*, İstanbul 2019.) İnanan insan ise yaşamının her anında kendisini duyan, gören, ona şah damarından daha yakın bir varlığı bilir ve hisseder. (Ali Rıza Aydın, "İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3, 2009.)

İnanmak, insanın fitratıyla uyumu anlamına geldiğinden insana bir iç tutarlılık ve istikrar kazandırır. Bu inanç sayesinde insanlar ölümden sonraki yaşamda azaptan uzak kalır, cennete kavuşur ve sonsuz

**Allah'a iman,
pasif bir
kabullenmeden
ziyade, aktif
bir teslimiyeti,
gönüllü
bir boyun
eğışı ifade
eder. O'nun
emirlerine
uymak,
yasaklarından
sakınmak, kul
ve yaratılmış
olmanın
özünde var
olan bir
gerekliliktir.**

mutluluğa erişirler. İnsanoğlu, varoluşun derinliklerinde yankılanan sese kulak kesilircesine hep bir anlam arayışındadır. Bu arayış, onu gökyüzünün sonsuz mavisine, yeryüzünün binbir renkli çiçeklerine, evrenin büyüleyici düzenine hayran bırakır. İşte bu hayranlık içinde, Yaradan'ın varlığına dair bir his, bir inanç filizlenir. Tıpkı bir çiçeğin topraktan yeşerip yükselmesi gibi, insanın yüreğinde de iman tohumu, fitratın bir gereği olarak yeşerir. İnsan, varoluşun anlamını bu inançta bulur, kendisini yalnız hissetmez. Kalbinde taşıdığı bu kıvılcım, ona zorluklar karşısında güç verir, umutsuzluğa düştüğünde yeniden ayağa kalkmasına vesile olur. İnanç, insanı insan yapan en önemli değerlerden biridir ve bu değer, tıpkı suyun yaşam için olduğu kadar, insanın ruhu için de vazgeçilmezdir.

Neden Allah'a iman?

İnsan, yaratılmışlar içinde akıl ve iradeye sahip tek varlıktır. Bu özellikleriyle araştırır, inceler, tercih eder, sonuç çıkarır ve inanır. Bu potansiyeliyle hayatı anlamlandırır, medeniyeti inşa eder ve tarihi şekillendirir. (Temel Yeşilyurt, *Yeni Yüzyılda Nasıl İnanmalı*, İstanbul 2022.) Yaradılıştan insan kalbinin derinliklerinde yankılanan bir fısıltı, insanı varoluşun gizemli labirentlerinde sonsuz bir yolculuğa çıkarır. Geçmişin gölgesi, geleceğin belirsizliği ve şimdiki anın kaygıları arasında sıkışıp kalan insan, sürekli huzurlu bir liman arayışı içindedir. Dünyanın tüm

güzellikleri, insanın bu arayışına bir nebze cevap olsa da içteki boşluk kolay kolay dolduramaz. Zira insan, varoluşunun anlamını sorgulayan, sonsuzluğu düşünen bir varlıktır. Bu derin sorgulamalar, bazen umuda yol açarken bazen de onu karamsarlığa sürükler. İnsan, bu karmaşık duyguların arasında gidip gelirken kendisine güçlü bir dayanak ve sağlam sığınak arar. İşte tam bu noktada, imanın hayatımıza kattığı anlam ve huzur çok daha belirgin hâle gelir.

Bir yaratıcıya inanmak, insanın varoluşsal kaygılarını dinlendirerek ona bir sığınak olur. Sıkıntılı zamanlarda tutunacağı bir dal, zorluklarla mücadele ederken güç alacağı bir kaynaktır. İnanç, insanın iç dünyasına verdiği huzurla birlikte, toplumsal hayata da olumlu katkılar sağlar. Toplumsal bağların güçlenmesi, dayanışmanın artması ve adaletin tesis edilmesi gibi birçok olumlu sonuç doğurur. “Onlar, inananlar ve kalpleri Allah’ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Rad, 13/28.) ayeti de bu gerçeği bizlere hatırlatır. İnanç, insanı evrensel bir bütünün parçası hâline getirdiğinden hem kendisini hem de çevresini daha iyi anlamasını sağlar. Ayette de belirtildiği gibi insan, gerçek bir huzura Allah’a inanma ve Allah’ı sürekli zihninde, gönlünde canlı tutmakla kavuşacaktır. İnsan hayatının her anında derin kaygılar oluşturacak bir arayışın peşindedir. Tükenmek bilmeyen arayışlar, varoluşsal kay-

gılarla beslenir, insanı sürekli bir tedirginlik (dinamizm) içinde tutar. Bu nedenle hayat, çoğu insan için huzur ve dinginlik arayışıdır. Her zorlukla karşı karşıya kaldığında sığınacak bir liman arayan insan, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten bir yaratıcıya inanmakla huzura kavuşur.

Allah inancı, yalnızca ahiret mutluluğunun değil, dünya hayatının da mayasıdır. Kaygı bulutlarını dağıtır, yarınlara güvenle bakabilmenin pınarını besler. Bu inanç, insan ile Yaradan arasında görünmez bir bağıdır; gönülden gönüle akan manevi bir frekanstır, sürekli açık bir iletişim ağıdır. İnsanı çepeçevre saran korkular, imanın sığınağında huzura ve emniyete dönüşür. Allah’a iman, insanı insan yapan erdemlerin yeşerdiği topraktır. Kur’an-ı Kerim de insanlara Allah’a iman etmeyi emretmiş, insanın fitratının tahrifi ve yaratanla bağını kesmesi anlamına gelen küfrü ise yasaklamıştır. Hatta bazı âlimler, kendilerine peygamber gelmese bile insanın aklıyla Allah’ı arama ve bulmasını bir gereklilik olarak görmüşlerdir.

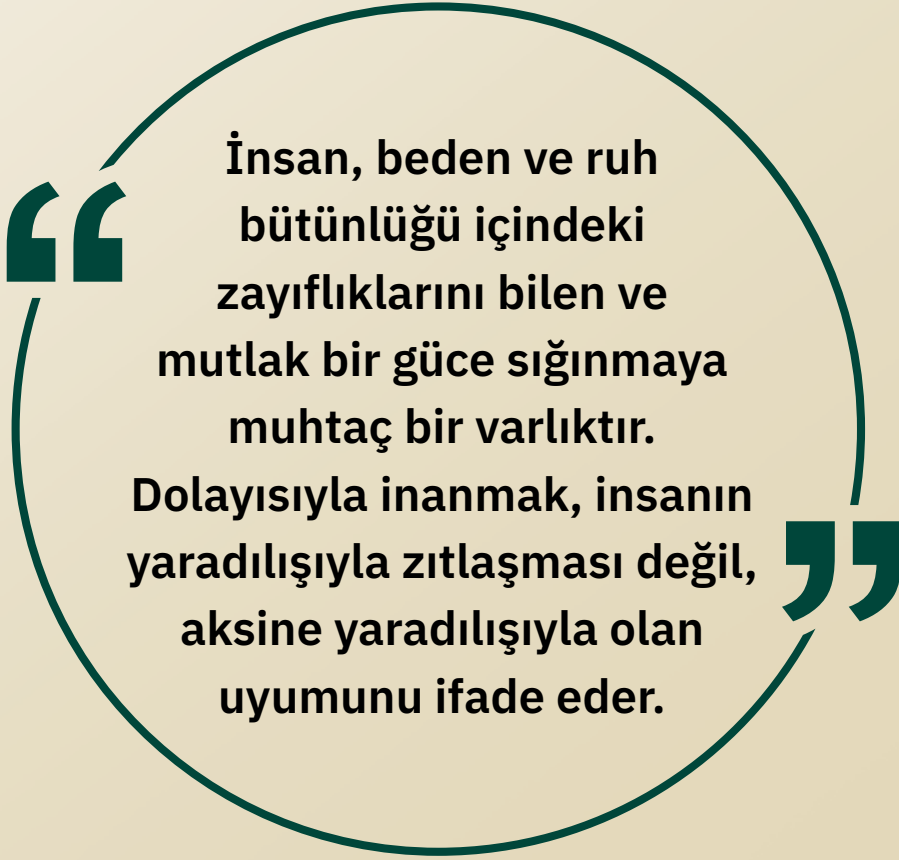
Hayat, anlam arayışına giden bir yolculuk olduğuna göre, bu yolculuğun ışığı, Allah inancıdır. Zira hayatı veren O, geçici olanın ötesinde ebedi bir mutluluğun kapılarını aralayan da O’dur. Allah’a ve ahiret hayatına iman, varoluşumuza anlam katar, kâinatı anlamlı bir bütün olarak görmemizi sağlar. Dünyaya, sonsuzluğun bir nüvesi, her

varlık ise O’nun varlığının bir delili hâline gelir.

Allah inancı, neyi gerektirir?

İman, Allah’ın varlığını kabul etmekle başlar. Bu kabul, salt varlığının ve birliğinin tasdikiyle sınırlı kalmaz; O’nun sonsuz kudretinin, her şeyi kuşatan ilminin, yaratan, yaşatan, diriltten ve yönetenin yalnızca O olduğu idrakinin derinliklerine gider. İsimleri ve sıfatları, sınırsız kemalini anlama yolunda bize rehberlik eder; her bir isim, O’nun yüceliğinin farklı bir veçhesini, insan zihninin kavrayabileceği ölçüde aydınlatır. Rahman ve Rahim olan, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, gören ve işiten Allah inancı, kalpte bir tohum gibi filizlenir, dallanıp budaklanır ve hayatın her alanına yayılarak düşünceleri, sözleri ve eylemleri şekillendirir. Kişiyi, kâinat düzeninde tecelli eden ilahi iradeye hayranlıkla bakmaya sevk eder.

Allah’a iman, pasif bir kabullenmeden ziyade, aktif bir teslimiyeti, gönüllü bir boyun eğişi ifade eder. O’nun emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak, kul ve yaratılmış olmanın özünde var olan bir gerekliliktir. Bu teslimiyet, insanın iç dünyasında derin bir dönüşümü tetikler, bencilliğin, kibrin ve dünyevi hırsların esaretinden kurtararak onu ilahi iradenin akışına bırakır. Böylelikle insan, yaratılış amacını, dünyadaki yerini ve sorumluluklarını idrak eder; her adımını O’nun rızasını gözeterek atar. Bu bilinçle yaşayan insan, dünyaya bambaşka bir gözle

bakar, her varlıkta, her olayda O'nun tecellisini, kudretinin ve hikmetinin izlerini görür. Kâinattaki her zerrenin O'nun iradesiyle hareket ettiğini anlar.

Bu inançla yoğrulan, kalbi Allah sevgisiyle dolu olan insan, dünyayı geçici bir konak, bir imtihan alanı olarak görür. Attığı her adım, söylediği her söz, düşündüğü her fikir, bu imtihanın bir parçasıdır. Bu bilinç, onu sürekli olarak iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe ve erdeme yönlendirir. Zorluklar karşısında sabırlı ve metanetli, nimetler karşısında şükür ve tevazu sahibi olmayı öğretir. Hayatın geçiciliğinin farkında olarak asıl yurduna, ebedî hayata, Allah'ın huzuruna hazırlanır. Dünyadaki ha-

yatını, ahiretteki sonsuzluğa bir hazırlık olarak görür.

Allah inancı, insanın iç dünyasını aydınlatırken aynı zamanda dış dünyasını da şekillendirir, güzelleştirir. Adalet, merhamet, hoşgörü, sevgi, cömertlik, tevazu gibi erdemler, imanın yansımaları olarak hayat bulur, toplumsal hayatı zenginleştirir. Böylece insan hem kendisiyle hem de çevresiyle barışık, anlamlı ve huzurlu bir hayat sürer. Yaratıcısına karşı sorumluluklarını yerine getirmenin verdiği derin bir tatminle yaşar.

Özetle, insanın anlam arayışı, fitratının derinliklerinde kök salmış bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyacın en doyurucu cevabı, Al-

lah'a imandır. Doğuştan gelen bu saf ve temiz eğilim, insanı yaratıcısına yöneltir, zorluklar karşısında sığınak, belirsizliklerde yol gösterici olur. Akıl ve iradeyle donatılmış insan, evrenin muhteşem düzeninde tecelli eden ilahi kudreti fark eder ve kalbindeki iman tohumunu yeşertir. Bu iman, yalnızca bireysel bir huzur sağlamaz, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendirir, adalet ve merhametin yeşerdiği bir iklim hazırlar. Allah'a iman, insanın hem dünyada hem de ahirette gerçek mutluluğa ulaşmasının yegâne yoludur. Zira O'nun varlığına ve birliğine inanmak, geçici olanın ötesinde, ebedî bir huzuru kucaklamaktır. ■

SABIRDAN MÜTEŞEKKİL HABBELERİN SANATI

Ahiretini mamur, dünyayı imar vazifesi ile mücehhez gönderilmiştir beşer meydan-ı imtihana. İnsan neşv-ü nema bulur yeryüzünde. Allah'ın verdiği ilim ve hikmet ile kabiliyetleri dile gelir, destanlar yazar dünya üzerinde. Tıpkı Arif Nihat Asya'nın şiirinde dile getirdiği gibi:

*Sen, mermeri yaratırsın; ben,
ondan saray yaparım!*

*Suya ektiğin kamışı, keser,
biçer ney yaparım!*

*Yuvada Havva'yı gelin, Âdem'i
güvey yaparım!*

*Şu manasız mesafeyi, en
yaparım, boy yaparım!*

*Yeter ki sen... ver ben ondan
mutlaka, bir şey yaparım!*

*Bir yalıncık gönderirsin; tarar,
süsler bey yaparım!*

*Gökteki öksüz dilimi,
bayrağıma ay yaparım!*

İşte insana mahsus bu özel meleke sayesinde insan eşyayı şekillendirir ve bir sanatın icrası ile nasiplenir.

Tespih sanatı da tüm geleneksel sanatlarımız gibi usta çıkarak ilişkine dayanan, icazetle taçlanan bir sanat olarak karşımıza çıkar. Sanatsal olduğu kadar manevi ciheti ile de eşsiz bir güzelliğe aracılık etmesi ile paha biçilmez bir değeri haizdir.

“Tesbih, Allah'ın noksan sıfatlardan münezzeh ve yüce olduğuna inanıp bunu sözleri ve davranışlarıyla belirtme” anlamında kullanılmasının yanı sıra, bu makbul ameli işlemek noktasında yardımcı bir gereç olarak karşımıza çıkar. (Metin

Yurdagür, “Tesbih”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.40, s.527-528.)

Tespihin ortaya çıkmasında, Resulullah'ın hadislerinde geçen bazı dua ve zikirlerin sayılarına hassasiyet gösterip ashabın sünnete bağlı kalmak adına hurma çekirdeği, çakıl taşı ile sayıyı tam olarak belirlemeye çalışmalarının etkisi de büyüktür. (Nebi Bozkurt, “Tesbih”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.40, s.529-532.)

Bir tespih, birbirine uyumlu ve muntazam taneler, her 33 tanelinin arasını ayıran nişaneler, pul, tepelik, püskül ve dikkat çeken bir imameden meydana gelir. Tespih, bir ibadet aracı olmasının yanı sıra aynı zamanda güzelliğine hayran meraklısının yanından hiç ayırmadığı bir aksesuarı mesabesindedir. Bu muhteşem sanat eserlerinin icrası elbette ki kolay değildir. Günümüzde elektrikli tornaların olmasına mukabil bir zamanlar çıkırcık kemane

diye adlandırılan el tornalarıyla muazzam bir emek ve işçilik neticesinde husule gelmekte olan tespihler, hâlâ paha biçilmez bir değere sahiptir.

Tespihin yapımında ilk olarak malzeme seçimi ve ince çubuklar hâlinde kesilmesi, ardından parçalara pürüzsüz ve muntazam bir şekil verilmesi, tanelere en uygun imame-nin belirlenip hazırlanması ve dizim işlemleri sırasıyla takip edilir. Uyum ve ahenk tespihin olmazsa olmaz unsurlarındandır. “Usta tespihçi, tespih tanelerinin arasında zerre kadar fark bırakmaz.” (Kemal Hakan Tekin, *Türk-İslam Sanatında Tespih Üzerine Notlar*, s.1009-1018.) Netice, görenleri kendine hayran bırakan ve en önemlisi ulvi lafızlarla her bir tanesi kıymet bulan tespihin, bir sanat eseri olarak meydana gelişidir. Her bir aşamasında özen, özveri ve hassasiyet bulunan bu kıymetli sanat ince işçiliğin eseri olarak sevdalı ile buluşur. Kemane döndükçe cilalanan taneler pırıl pırıl parlamaya başlar ve mütebessim gözlerle izler, güzelliğine hayran bakışlar.

Şüphesiz, yaratmak yalnızca Allah’a mahsustur. Lakin yaratılmışlardan yalnızca insana verilmiş bir sanat icra etme kabiliyeti de her zaman hayret ve ilgi uyandırmıştır. Tespih sanatı yüzlerce yılda olgunlaşmış estetik kurallar çerçevesinde icra edilirken sabırdan müteşekkil habbeleri hayret dolu bakışların ilgi odağı olmuştur. Şüphesiz tespih, kâinatta ki en yüce hakikat olan ubudiyet ve kullukta bir araç olması itibarıyla da eşsizdir. Pürüzsüz dokusuyla parmakların arasın-

dan akarken ulvi ezkârın ruha verdiği iman ve iştîyak ile бүtүнleşir. Tespih zikri, zikir tespihi hatıra getirir. Bu kıymetli birliktelik neticesinde madde mana âlemine yerleşir. Artık o bir çekirdek, bir kehribar, bir mercan değildir. İmanın insana verdiği makam misali, kelimat-ı mübareke maddeye kıymet ve anlam katar.

Tespih sanatı öylesine anlam yüklü ve kıymetlidir ki Resul-i Zîşan’ın, “Hayra vesile olan, hayrı yapan gibidir.” (Tirmizi, İlim, 14.) hadis-i şerifini hatırlatır. Sanatkârın fâni dünyadan göçüp ardında bıraktığı eserler, yıllar geçse de emek verdiği habbeler ile söylenen her bir zikrin amel defterinde sadaka-i cariyeye hükmüne geçmesine vesile olur.

Bir tespihi eline alınca dikkat kesilirse gözler, onda aşîkâr sanatı, emeği ve sabrı o demde hisseder. Ulvi bir niyetle çıkılan yolun sonunda erişilen güzellikler, ubudiyette bir miracın anahtarı olur. Zikrin feyz-i sanatın çehresinde okunur. ■

Tespih zikri, zikir tespihi hatıra getirir. Bu kıymetli birliktelik neticesinde madde mana âlemine yerleşir. Artık o bir çekirdek, bir kehribar, bir mercan değildir. İmanın insana verdiği makam misali, kelimat-ı mübareke maddeye kıymet ve anlam katar.

EĞLENCE VE AYDINLANMA ARASINDAKİ YOL: ÇOCUK EDEBİYATI

|| Merve YURTSEVER

Her ebeveyn, kendini doğru ifade edebilen, özgüveni yüksek, duygusal, ahlaklı ve zihinsel olarak güçlü çocuklar yetiştirmek ister. Bunun için muhakkak birçok yol ve yöntem vardır. Ben sizlere sadece kitap okumasını sağladığınız çocuğun hayatında nasıl etkiler oluşacağından bahsedeceğim. Kitap okumak sadece okumak değildir.

Çocuk edebiyatı metinleri, çocuğun gerçeklik algısıyla doğru orantılı olarak onlara okuma sevgisi ve alışkanlığını kazan-

dırabilen nitelikli metinlerdir. Okul öncesi döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar olan zamanı esas alır.

Allah'ın ailelerine emanet ettiği çocukları en iyi şekilde eğitmek, terbiyeli, inançlı, yaşadığı dünyaya faydalı bireyler olarak yetiştirmek ebeveynlerin asli görevidir. Dinî duyarlılığımızı da ön planda tutarak seçici davranmalı ve çocuğa uygunluğunu göz ardı etmeden edebiyatın oluşturduğu olumlu etkilerden faydalanmalıyız. İlk emri “Oku!” olan Kur'an-ı Kerim, şüphesiz sadece yetişkinleri kastetme-

miştir. Okuma alışkanlığının, ahlakın, bilginin temeli küçük yaşlarda atılır ve bu temel yetişkinlik dönemine hizmet eder.

Ebeveynler evlatlarını “doğru seçimler yaptıkları” çocuk edebiyatı metinleriyle muhatap ettiğinde dil ve zihinsel gelişimlerine büyük katkı sağlamış olurlar. Yapılan çok sayıda araştırma incelendiği takdirde çocuk edebiyatı okuyarak, dinleyerek büyüyen küçüklerin, yaşitlarına göre dile daha hâkim oldukları ve bunun getirisi olarak öz güvenlerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Kendini ifade edebilen kişi sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirir. İç dünyasında yaşadığı tartışmaların (neler hissettiğini doğru ve yerinde cümlelerle aktarabildiği için) dışarıya yansımaları çok daha çözümlenebilir düzeyde olur. Bilinen ergenlik hâllerinin gereği olarak yaşanan tartışmalar da daha az hararetle gerçekleşir. Okuyan çocuk aynı zamanda dinlemeyi bilen çocuk olur. Bununla birlikte kitaplarla hemhâl olan çocuğun düşünme kabiliyeti de gelişir. Dolayısıyla kişi kendi yaşadıkları üzerine düşünüp yeterli tahlili yapabilir. Bu da sakinliği beraberinde getirir. Hissettiklerini aktarabilme becerisine sahip olması için ise dil kullanımında yetkin olmalıdır.

Çocuk edebiyatına dair kaleme alınan bazı eserlerde çocuk edebiyatının hem çocuğun akademik gelişimine katkıda bulunduğu hem de eleştirel düşünce yeteneğinin gelişmesini sağladığı vurgulanır. Hatta ana dilinde belli bir yetkinliğe sahip küçük yaş grubundaki öğrencilerin yabancı dil öğrenimlerinin de daha kolay olduğu belirtilir. Bu yetkinliğin yolu ise şüphesiz kitaplardan geçmektedir. Ancak dönem dönem hayatımıza dâhil olup sonra askıya alınan ve uzun zaman sonra tekrar hatırlanacak olan okuma eylemiyle değil. İstikrar, bahsettiğim tüm olumlu özellikleri kazandırmakta en önemli noktalardan biridir. Unutulmamalıdır ki “Taşı delen suyun kuvveti değil, damlaların sürekliliğidir.”

Dil, erken çocukluk döneminde hızlı bir gelişim içindedir.

Anlattığımız bir hikâye üzerine sohbet etmek, sohbeti karmaşık sorular sorarak genişletmek, duygular üzerinde konuşmak dili destekleyen kıymetli yollardandır. Okul öncesi dönemde resimli kitapları okumak, çocukların resimler üzerinden çıkarım sağlamasına olanak vermek, kelime dağarcığını da geliştirir.

Kelime dağarcığı, kişinin konuşurken bildiği ve kullandığı kelimelerin sayısıdır. Okuma eylemi hayatında hep var olan kişiler zamanla kelime dağarcığına sözcüklerin çeşitli anlamlarını bilerek derinlik, çeşitli konularda kelimeler bilecek genişlik, bir konuda oldukça fazla kelime bilerek ağırlık katmış olurlar.

Eğitimdeki temel amaçlardan birisi de çocukluk dönemiyle birlikte üretken bir beyin oluşumunu sağlamaktır. Küçük yaş grupları için oluşturulan edebî metinler bunu destekleyecek nitelikte olmalıdır. Çocuk edebiyatında hayal gücü, besleyici bir çerçeve içinde çocuğa sunulur. Ayrıca görsellerle desteklenen kurgular, bağ kurabilme yeteneğini aktive eder. Bir edebî metin, zaman zaman yetişkin bir bireyin yönlendirmesiyle, çocuğun elinde analitik düşünceyi besleyen eğitim materyaline dönüşebilir.

Tübitak’ın 2008 yılının Temmuz ayında yayımladığı, *Bilim ve Teknik* dergisindeki verilere göre Hollanda’da bir üniversitede yapılan araştırmada ameliyat olması gereken 35 gönüllüden beyin dokusu örnekleri almıştır. Öncesin-

de IQ testine giren gönüllülerden alınan örnekler dili anlama, anlamlandırma gibi zekâyâ dair görevli olan ön lobdan alınmıştır. IQ seviyesi yüksek olanların diğerlerine göre daha kalın nöronlara sahip olduğu ve nöronların birbiriyle bağlantısını kuran dentritlerin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Böylece dili anlama ve anlamlandırmaya yönelik yapılan çalışmaların IQ seviyesini geliştirdiği gözükmemektedir. Bu durum, çocuklarımızı iyi birer okur olarak yetiştirmemiz için bir nedeni daha ifade etmektedir. Ayrıca beyin gelişimi için ilk 8 yaşın çok önemli olduğunu da belirtmek gerekir.

Her ne kadar katkısı bu denli fazla olsa da küçücük bedenlerin kitap başında yoğun mesai harcaması beklenemez. Bu doğrultuda baskılanan kişi okumaya olan ilgisini kaybeder. Çocuk okuduğu gibi oyun da oynamalıdır. Zira oyun çocuğun zekâsına esneklik kazandırır. Çocuk edebiyatı sadece masaldan, hikâyeden ibaret değildir. Oyunun içine kolayca entegre edilebilecek bilmece, tekerleme, fıkra, şiir gibi alanları da kapsar. Dolayısıyla muhatabımıza edebiyatla ulaşmanın tek bir yolu yoktur. Oyun içinde bahsedebileceğiniz ufak bir hikâye parçası merak uyandırır ve peşi sıra okuma ya da dinleme isteğine dönüşür.

Çocukların hayal dünyasının geniş olduğunu söyleriz ancak onların dünyası gördüğü, duyduğu, duyumsadığıyla sınırlıdır. Yeni çağrışımlarla beslendiği takdirde gelişir. İnsan bilmediği bir şeyi ne kadar hayal

edebilir ki? Elbette günümüze bakılınca teknolojiyle daha birkaç aylıkken tanışan küçükler gerçeği var. Teknoloji, var olan çevrelerinin sınırlarını aşmalarına sebep olsa da izlenen içeriklerin zararlarını hepimiz az çok biliyoruz. “En önemli şeyler, asla en önemsizlerin insafına bırakılmamalı.” der Goethe. En kıymetlilerimiz olan evlatlarımızı ekranlardan yansıyanların insafına bırakamayız. Telefonda yeni videolar açmak birer zekâ belirtisi olmadığı gibi çocuğun potansiyelini geriye taşır. Zekâ, ilerleyebildiği kadar gerileyen de bir yapıya sahiptir. Bu olumsuz tablonun içinde hangi ebeveyn bulunmak ister? Her şeyden önce biz düşünen, ufku geniş bireyler yetiştirmek istiyoruz. Teknoloji karşısında hantallaşan kişiler değil. Bu durumda çocuk kitapları ebeveynler için can simidi olmalıdır. Kitaplar, dünyaya tamamen masum bir şekilde gelen küçüklerle temiz bir dünya sunar. Eninde sonunda görecekleleri olumsuz çerçevelerle ne kadar geç tanıtırırsak ve bu süreçte kitaplar aracılığıyla da olumsuzluklara karşı bilinçlendirirsek o kadar kârda oluruz. İzledikleri videolarla şekillenen çocuklar değil, okuduklarıyla şekillenen güçlü bireyler yetiştirmiş oluruz.

Çocuk edebiyatında çokça yer alan olağanüstü olaylar, fantastik karakterler aracılığıyla zihinlerde yeni imgeler oluşturulur. Gerçek dışı olaylarla karşılaşmak, hayal güçlerinin beslenmesini ve yeni olasılıkları düşünebilme kabiliyetlerini geliştirir.

Bunların yanı sıra edebî metinler muhataplarını problemlere duyarlılık gösterme, farklı sonuçlara varabilme, değişik bakış açıları kazanabilme, çok yönlü düşünebilme, estetik bakış açısı geliştirebilme, sabit fikirli olmaktan çıkıp hayata bakışta esneklik kazandırma yolunda geliştirir ve teşvik eder. Sabit fikirli olmaktan çıkma meselesi de çocukların inatlaştığı dönemlere hizmet ederek bu sendromları daha kolay aşmaya olanak sağlar. Aynı zamanda duygusal zekâyı beslediği için de kahramanların içsel yolculuklarından etkilenerek kendi iç dünyalarına ulaşmayı öğrenirler. Yine kahramanların yaşadıkları duygusal zorluklarda hisleri anlamlandırmada gelişim sağlarlar.

Çocuk edebiyatı, çocuğun gelişim evrelerini sağlıklı geçirebilmesi ve yetişkinlik dönemine ruhsal, sosyal açıdan olumlu geçişler yapabilmesinde önemli köprülerden biridir. Çocuğu anlamakla birlikte ona hitap edebilmek için fiziksel ve ruhsal gelişim dönemlerini bilmek gerekir. Nitelikli çocuk edebiyatı metinleri bu özellikler göz önünde bulundurularak oluşturulur.

Mesela ergenlik dönemine geçiş sürecindeki (12 yaş civarı) çocuklar, herkesin onları serettiğini düşünür, dış görünüşüne çok önem verirler. Kendi düşüncesine göre onun yaşadıklarını daha önce hiç kimse yaşamamıştır. Kimse onun gibi sevinmemiş, kimse onun gibi üzülmemiştir. O, kimlik arayışındadır. İşte bu geçiş dönemi için edebiyatla çocuğun karşı-

sına kendisinin yansıması bir karakter çıkarılır. Okuduğu satırlarda çocuk yalnız olmadığını, onun yaşadıklarını, hissettiklerini yaşayan başkaları da olduğunu fark eder. Ruhunda sağaltım yaşayan çocuğun yaşadığı evreyi daha sakın atlatması edebiyat aracılığıyla sağlanmış olur.

Özet olarak diyebiliriz ki çocuk edebiyatı, çocuğu bütüncül olarak geliştirmektedir. Dilin doğru ve etkili kullanımına, kelime bilgisinin artmasına, problemlere farklı çözüm yolları geliştirebilmesine, iyileşme odaklı düşünsel güçlülüğe, üretkenliğe, hayal gücünün genişlemesine, sosyal yaşantıyı destekleyerek iletişimini kuvvetlendirmeye, duygudaşlık yapabilmeye katkı sağlamaktadır. Başta da söylediğim gibi görüyoruz ki okumak sadece okumak değildir. Bireyin hayatına kattığı kalitedir. Çocuk edebiyatı eğlence ve aydınlanma arasındaki yoldur.

Henüz gelişmekte olan küçüklere sunulacak kitapların yaş grubu göz önünde bulundurularak dilsel yeteneğe sahip olmanın yanı sıra zihinsel ve duygusal yönden besleyiciliğine dikkat edilmelidir. Yaş gruplarına göre ilgi çekici temaların olması çocuğun gelişimine katkı sağlarken okuma alışkanlığını da eğlenceli bir eyleme dönüştürür. Zevk aldığı bu saatler ilerleyen yaşlarda iyi bir okur olmasındaki ilk adımları oluşturacaktır. Okuma saatlerini iple çeken evlatlara sahip olmak hangimizin hayali değil ki? ■

MEDYA VAİZLİĞİ ÜZERİNE

Abdurrahman AKBAŞ
DİB Başkanlık Müşaviri

Bilgi çağında yaşıyoruz. 21. yüzyıl, en uzak ve en eski bilgi kaynaklarına bile anlık erişimi mümkün kılan teknolojik araçların alabildiğine geliştiği bir döneme karşılık gelmektedir. Devasa ansiklopediler, her konuda kaynak eserler, başucu kitapları, dergiler, makaleler, dijital biçimleriyle hemen herkesin her an avucunda durmaktadır. Buna rağmen insanların kahir ekseriyetinin, bilgi edinmek ve öğrenmek için okumaktan ziyade belki daha külfetsiz olması hasebiyle dinleme ve izleme eğilimi içinde olduğuna tanıklık ediyoruz. Söz konusu eğilim, dinî bilgi, anlayış ve yaşantı konusunda da belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bugün toplumların din algısı, büyük oranda yeni medya ve özellikle sosyal medya üzerinden yapılan anlatılarla şekillenmektedir. Nitekim medya vaizliğinin son yıllarda artan popülaritesi, bilişim çağı insanının dinî bilgi kaynağı ve öğrenme yöntemi hakkında önemli bir ipucu vermektedir.

Yeni medya mecraları, kullanıcılara sağladığı etkileşimli içerik imkânlarıyla hem kulağa hem de göze hitap ettiğinden etkili bir irşad aracı olarak görülebilir. Gerek geniş kitlelere ulaşabilme gerekse zaman/mekân sınırlılıklarından kurtulabilme adına vaizler için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Elbette bu mecra, bilinçli, ölçülü ve doğru bir şekilde kullanıldığında farklı kitlelere ulaşılacak ve daha nitelikli sonuçlar doğuracaktır. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığının dijital mecralardaki yayını ve irşad hizmetleri, yöntem ve muhteva bakımından bu alanda iyi bir örneklik teşkil etmektedir. Ancak, bütün imkân ve kolaylıklarına karşın bu alanın beraberinde bazı riskler de barındırdığı gözden kaçırılmamalıdır.

İrşad faaliyetlerinin medya vasıtasıyla yürütülmesi noktasında en temel mesele, medyanın işleyişi ve sürdürülebilirliği için benimsenen önceliklerin İslam'ın irşad adabı ve ilkeleriyle zaman zaman tenakuz arz etmesidir. Bilindiği üzere İslam'ın irşad amacı, insanlara hak ve hakikatin yolunu göstermek, hayata dair sorumluluklarını hatırlatmak ve onları iyiye, doğruya, faydalıya yönlendirmektir. Bu da irşad ehlinin ilmî yeterliliğe ve temsil kabiliyetine sahip olmasını; ihlas, samimiyet ve güzel ahlak gibi değerleri kuşanmasını bir zorunluluk olarak gündeme getirmektedir. Daha da önemlisi, bir vaizin irşad faaliyetindeki nihai gayesi yalnız rıza-i Bâri'dir, Allah'ın beğenisini ve hoşnutluğunu kazanmaktır. Buna mukabil medya üzerinden yürütülen faaliyetlerin sürdürülebilirliği, neredeyse tamamen kullanıcılarının beğenisine endekslidir. Dolayısıyla bu durum, medyaya içerik üretenleri, kullanıcıların beğenisini dikkate almaya icbar etmektedir.

Diğer taraftan yapısal olarak medya platformları, kullanıcılar üzerinden belli odaklarca güç ve imkân devşirilen iktisadi teşekküllerdir. Bu yönüyle mezkûr platformları, tezgâhta daha çok kazandıracak ürünlerin sergilendiği modern bir pazar tezgâhı olarak nitelendirmek mümkündür. Nitekim bu platformlar, varlığını devam ettirebilmek için muhataplarını kendi yörüngelerinde tutmak zorundadır. Sürekli ilgi çekecek, sansasyon oluşturacak yayınların ve insanları heyecanlandıran ama rahatsız etmeyen, hayret uyandıran ama sakındırmayan içeriklerin medyada daha çok görünür olması, söz konusu amaca matuftur. Dolayısıyla böyle bir mecrada çoğu kere konuşmacının ehliyet ve liyakat sahibi olması değil, iyi derecede ajitasyon yapabilmesi yeterli görülebilmektedir. Hâliyle yeni medya, irşad faaliyetlerinin ana eksenini olarak bu mecraayı tercih edenler için son derece kaygan bir zemine dönüşebilmektedir.

Özellikle yeni medya algoritmalarının kullanıcı ilgi ve beklentileri doğrultusunda trendler oluşturması, gündemde kalabilmek adına medya vaizlerini ilgi çekici içerikler üretmeye zorlamaktadır. Bu durum, istikametini muhafaza ederek daha fazla insana ulaşabilmeyi hedefleyen vaizler için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu konjonktüre teslimler, zamanla gerçekleri değil, duyulmak isteneni söyleme eğilimi göstermekte ve böylece gayeler başkalaşmakta, yöntemler tuhaflaşmakta ve samimiyetler buharlaşmaktadır. Yeni medyanın ilgileri yönlendiren algoritmaları karşısında sağlam bir duruş geliştire-

meyen kimi vaizlerin zaman içerisinde söylem, tavır ve davranışlarında gözle görülür bir dönüşüm yaşaması bu yüzdendir.

Yeni medya platformları, muhataplarına sadece duygu yoğunluğu yaşatan fakat sorumluluk yüklemeyen romantik ve masalsı bir din anlatımından pekâlâ hoşlanıyor. Zira bu tür vaazların alıcısı daha çok olabiliyor. Konuşanın başını ağrıtmayacak ve dinleyenin hoş vakit geçirmesini sağlayacak şeylerle insanları avutanlar, daha fazla teveccüh görebiliyor. Hedef kitle üzerindeki etkilerini artırmak adına mesnetsiz rivayetleri ibretlik dinî kıssa diye anlatanlar, daha hızlı revaç bulabiliyor. Hâlbuki tüm bunların, çeşitli sebeplerle dinî sorumluluklarını ihmal etmiş olmanın Müslüman'a verdiği vicdan azabını baskılamaktan başka bir şeye yaramayacağı açıktır.

Muhatap memnuniyetini önceleyen programların belirgin bir özelliği de genellikle Hz. Peygamber'in örnek hayatını ve tevhid mücadelesini gölgede bırakacak kadar gerçeklikten kopuk ve ağlak bir siyer anlatımı yapılmasıdır. Zaman zaman istisnai fıkıh meselelerinin teferruatına dalınarak İslam'ın Kur'an sünnet bütünlüğü içerisindeki evrensel mesajının örselenmesine sebebiyet veren bu tarz programlar, aynı zamanda son derece sığ ve sağlıksız din anlayışlarının toplumda revaç bulmasına da yol açmaktadır. İlgi ve beğeni tutkusuna kapılanların da bir noktadan sonra hakikati değil kendini merkeze koyması kaçınılmaz olmaktadır. Şu bir gerçek ki suya sabuna dokunmayan bir yaklaşımla yayınlar yaparak kitleleri kendi hinterlandında tutmaya çalı-

şanların bir süre sonra tezgâhta dönüşme riski vardır. Medya mecralarına bu gözle bakıldığında nicelerinin insanları irşad ve ıslah etmek yerine, kendilerine yönelen ilgiyi canlı tutmak için çırpındıkları fark edilecektir. Nitekim iyi niyet ve samimiyetle yola çıktığı düşünülse de zaman içerisinde şöhretin niyetleri dönüştüren gücüne yenilerek pusulasını kaybeden ve yola yabancılaşan medya fenomenlerinin varlığı herkesçe malumdur.

Oysa vaizlik, insanların akıl ve iradelerini devre dışı bırakıp onlara anlık duygu yoğunluğu yaşatarak ihmal edilmiş dinî sorumlulukların vicdanları sızlatan acısını dindirme mesleği değildir. En temel insani vazifelerin ihmaliyle tebarüz eden sorunları, ayakları havada hikâyelerle perdeleyip sonrasında hayata sorumsuzca devam eden insanlar yetiştirmek hiç değildir. Bilakis vaizlik, hangi platformda olursa olsun Hz. Peygamber'den bize miras kalan ilmî, edebî ve ahlaki ilkeleri korumak, benimsemek ve sözün gücünü kullanarak onu sonraki kuşaklara aktarmak için çalışmaktır. Hak ve hakikatin hayata hâkim olması için kalplerde rikkat oluşturacak bir üslupla insanlara iyiliği tavsiye edip onları her türlü kötülükten sakındırmaktır. Sevap veya azaba dair tesirli sözlerle insanları dinin sınırlarını korumaya ve yaratılış gayesi istikametinde yol almaya istekli kılmaktır. Bu yolda şeytanın hilelerine, nefislerin tuzaklarına karşı insanları teyakkuza geçirmektedir. Bu ideal doğrultusunda yapılan bir vaaz, hangi mecrada olursa olsun alıcısı az olsa da nice kalıcı iyiliğe, güzelliğe ve berekete vesile olacaktır. ■

SULTAN II. MEHMET'İN

İKİNCİ KEZ TAHTA ÇIKIŞI

Alparslan AKÇA

Altıncı Osmanlı padişahı II. Murat'ın dördüncü oğlu olan II. Mehmet, 30 Mart 1432 tarihinde Edirne'de dünyaya geldi.

Çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim alan Şehzade Mehmet'in, Molla Gürani ve Molla Hüsrev gibi devrin önemli âlimlerinin tedrisinden geçtiği; entelektüel kişiliğinin, askerî dehasının, ilme, sanata ve devlet yönetimiyle ilgili meselelere olan ilgisinin henüz çocukken başladığı bilinir.

1443 yılında Manisa'ya vali olarak gönderilen Şehzade Mehmet, aynı yıl ağabeyi Şehzade Alâeddin Ali Çelebi'nin vefatı üzerine tahtın da tek varisi durumuna geldi.

Devlet işlerinden yorulan ve münzevi bir hayat sürmek üzere tahttan çekilmeyi düşünen II. Murat, 1444 yılının bahar aylarında Şehzade Mehmet'i Manisa'dan Edirne'ye getirtti.

Birçok devlet işinde ve barış antlaşmaları esnasında Şehzade Mehmet de II. Murat'ın yanında bulundu. Bir ara Anadolu'ya geçerken oğlu Mehmet'i yerine geçirip "kaymakam" tayin eden Sultan II. Murat, Mihaliç ovasında kapıkulu ve paşaların şahitliğinde tahtı resmen Mehmet'e bırakarak kendisi de Bursa'ya yerleşti.

Devlet işlerinde çok tecrübesiz olan II. Mehmet'in çok küçük yaşta tahta ilk çıkışı, hem içeride hem dışarıda büyük buhranlara ve kayıplara yol açtı.

Sultan II. Murat'ın zamanında Balkanlar'da ve Anadolu'da alınan yerler terkedilmiş, buralarda büyük zayıatlar verilmişti.

Sultan II. Mehmet, sadece devletin toprak kaybıyla değil aynı zamanda paşalar arası rekabet ve çekişmeler, ayaklanmalar, yangınlar ve halkın korkuyla Anadolu'ya kaçıışı gibi sosyal sorunlarla uğraşıyordu.

Özellikle yeniçeri isyanları bardağı taşıran son damlalar oldu.

Çandarlı Paşa ve taraftarları II. Murat'ı tekrar iş başına getirmekten başka çare olmadığını düşünüyordu ve derhal harekete geçtiler. Bursa'ya gönderilen heyetin ısrarları neticesinde nihayet II. Murat Edirne'ye döndü.

Tahta çıkışının ikinci yılında (1446) tahttan çekilerek devlet işlerini tekrar babası Sultan II. Murat'a bırakmak zorunda kalan şehzadenin, işin başında olduğu bu kısacık zaman zarfında tecrübe ettiği olayları değerlendirerek, gerekli bütün tekâmülünü etkin bir şekilde gerçekleştirerek ve hazırlanarak geri döneceğini tahmin edenler olmuş mudur, bilinmez! İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğu'na son vereceğini, bir çağı kapayıp yeni bir çağ açacağını İstanbul'u Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentine dönüştüreceğini kim bilebilirdi?

II. Murat'ın vefatı üzerine 18 Şubat 1451 tarihinde, on dokuz yaşında ikinci kez Osmanlı tahtına çıkan II. Mehmet, bu kez daha tecrübeli, olgun, hazırlıklı ve yetişmiş bir lider olarak tarih sahnesindeydi. Manisa'da geçirdiği beş yıllık hazırlık süreci onu epey olgunlaştırmıştı.

İlk sultanlık vazifesinde çok toy ve tecrübesiz olması dolayısıyla hükümdarlık görevini tam anlamıyla yerine getiremeyen Sultan II. Mehmet'in, her anlamda donanımlı ve yetkin bir padişah olarak ikinci kez tahta çıkışı, bütün yönleriyle tam bir dönüm noktasıydı. Onun tekrar devletin başına geçmesi,

İstanbul'un fethi başta olmak üzere pek çok önemli olayın gerçekleştirilmesi yolunda sadece Türk İslam tarihinin değil,

dünya tarihinin de önemli kırılma noktalarından biridir.

CAFER B. EBU TALİP MUTE'YE AYRI BİR DEĞER KATAN SAHABİ

|| Enbiya YILDIRIM

Ashab-ı kiram içinde öyle şahsiyetler vardı ki Resulullah'ın gönlündeki yerleri çok farklıydı. Bu nedenle onları kaybettikten sonra yüreği hüznle yanardı. Hiç şüphe yok ki Cafer b. Ebu Talip de o güzide sahabilerden biriydi.

Kimlik bilgileri

590 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Ali'nin abisiydi ve ondan 10 yaş büyüktü. Resulullah 36 yaşındayken Mekke'de bir yıl kadar kıtlık yaşanmıştı. Çocukları fazla olan ve geçim sıkıntısı çeken amcası Ebu Talip'e yardımcı olmak ve yükünü hafifletmek isteyen Hz. Peygamber, Ali'yi; amcası Hz. Abbas da Cafer'i yanlarına almayı teklif ettiler. O da kabul etti. Böylece gençlik yılları amcasının yanında geçti.

İslam'la şereflenmesi

İslam'a ilk iman edenler arasındadır. Müşriklerin henüz haberinin olmadığı dönemde Resulullah ile Hz. Ali'nin namaz kılmasına şahit olunca İslam'la ilgili bilgi alır ve eşi Esma b. Umeys ile birlikte İslam'ı kabul eder.

Habeşistan yollarında

Mekkeli müşriklerin Müslümanlara zulmetmeye başlaması üzerine Hz. Peygamber, müminleri iki grup hâlinde Habeşistan'a gönderir. Hz. Cafer'i de eşiyle birlikte ikinci kafilenin başında yolcu eder. Cafer'in oğlu Abdullah burada dünyaya gelir ve Habeşistan'da doğan ilk Müslüman ünvanını alır.

Mekkeli müşrikler, gidenlere oturum hakkı verilmemesi ve geri teslim edilmeleri için Habeşistan kralı Necaşi'ye heyet

gönderirler. Çünkü yeni dinin orada da yayılmasından, hicretlerinden etkilenen başkalarının da İslam'a girerek göç etmesinden ve iktidarlarının kaybolmasından iyice korkarlar. O yüzden çok fazla büyümeden ve etrafa yayılmadan dinin ateşini söndürmek isterler.

Kralın huzurunda

Adil bir hükümdar olan ve Allah Resulü'nün bu nedenle tercih ettiği Necaşi, her iki tarafı huzuruna çıkarır ve kendilerini anlatmalarını ister. Kararını ondan sonra verecektir. Heyettekiler şöyle derler: "Ey hükümdar! Aramızdan çıkıp işlerimizi bozan, şimdi de senin dinini, ülkeni ve halkını bozmak için çalışan bu adamlar hakkında seni ikaz ediyor, uyarıyoruz. Bunlar bizim bazı akıllı ermez gençlerimizdir. Milletimizin dininden ayrıldılar, senin dine de girmediler. Bizim ve senin bilmediğin yepyeni bir dinle ortaya çıktılar. Onlar Merjem'in oğlu İsa'yı da ilah tanımazlar. Huzuruna girince sa-

na secde etmezler. Sen onları iade et, biz onların hakkından geliriz!”

Söz sırası kendisine gelen ve iyi bir hatip olan Hz. Cafer (r.a.) son derece etkileyici bir konuşma yaparak der ki: “Ey hükümdar! Biz efendisinden kaçan köleler miyiz? Haksız yere birinin kanını mı döktük ki bizi istiyorlar? Üzerimizde alıp da ödeyemediğimiz malları mı var, borçlu muyuz? Ey Hükümdar! Biz Cahiliye üzere olan bir toplumduk. Putlara tapar, ölü hayvan etini yer, azgınlık yapar, akrabalarımızla ilgimizi keser, komşularımızı unutur, zayıfları ezerdik. Bizler bu durumdayken Allah içimizden birini bize peygamber gönderdi. Nesebini, doğruluğunu, eminliğini ve iffetini bildiğimiz bir peygamber. O, bizi Allah’ın varlığına ve birliğine inanmaya, O’na ibadet etmeye, bizim ve atalarımızın Allah’tan başka tapınageldiğimiz putları ve taşları terk etmeye davet etti. O, bize doğru sözlü olmayı, emanetleri yerine getirmeyi, akrabalık haklarını gözetmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, haramlardan ve kan dökmekten sakınmayı emretti. Bizi fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, iffetli kadınlara iftira etmekten sakındırdı. Biz de ona iman ettik ve davasını tasdik ettik. Onun Allah’tan getirip bildirdiği şeylere tabi olduk. Bu yüzden toplumumuz bize düşman kesildi, zulmetti. Biz dinimizden vazgeçirmek, Allah’a ibadetten alıkoyup putlara taptırmak için türlü işkencelere uğrattılar. Biz de bütün bu sebeplerden dolayı yurdumuzu, yuvamızı terk ederek ülke-

ne geldik. Seni başkalarına tercih ettik. Senin yanında zulme, haksızlığa uğramayacağımızı ümit ediyoruz.” Hz. Cafer, kralın huzurunda neden secde etmedikleri hususunda da şöyle der: “Biz Allah’tan başkasına secde etmekten Allah’a sığınırız!”

Bu içten ve etkileyici konuşma karşısında Necaşi, “Peygamberinize gelen vahiyden ezberinizde olan var mı?” diye sorar. O da “Evet, var.” der. Necaşi de okumasını söyler. Hz. Cafer de Meryem suresinin şu ayetlerini okur: “Kâf. Hâ. Yâ. Ayn. Sâd. Bu, Rabbinin, Zeke-riya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o Rabbin gizli bir sesle yalvarmıştı. O şöyle demişti: ‘Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Sacım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım.’” (Meryem, 19/1-4.)

Ayetleri dinlemeye başlayan ve ilahi kelamın azametinden etkilenen Necaşi’nin gözlerinden yaşlar boşalır ve Hz. Cafer’e dönerek “Vallahi bu, aynı kandilden yayılan bir nurdur. Sizin peygamberinizle İsa’nın (a.s.) getirdiği, aynı lambadan çıkıyor.” der. Ardından da Kureyşlilere memleketlerine dönmelerini, misafirlerini teslim etmeyeceğini söyler ve onlara oturma izni verir. (Müsned, 1740.) Resulullah, “salih bir insan” (Buhari, 1320.) olarak tarrif ettiği bu hükümdar bilahare vefat ettiğinde onun cenaze namazını kılacaktır. Onun, Resulullah’ın davetinin içeriğinden, Cafer’in bilgisinden, hitabetinden, samimiyetinden ve beraberindekilerin güzel ya-

şantısından etkilendiği aşikârdır.

Medine’ye dönüş

Cafer (r.a.), Habeşistan’da olması nedeniyle Bedir Savaşı’na katılamaz. Lakin Hz. Peygamber ona ve diğer yedi kişiye ganimetlerden pay ayırır. Böylece Bedir’in izzetine ve sevabına ortak olduklarını gösterir. Hudeybiye Antlaşması’ndan sonra ise Allah Resulü komşu ülke yöneticilerine İslam’a davet mektupları göndermeye başlar. Necaşi’ye de bir mektup gönderir ve ondan misafirleri artık Medine’ye yollamasını rica eder. O da müminlere bir gemi tahsis eder ve Arap Yarımadası’na dönerler. O esnada Resulullah Hayber’in fethiyle meşguldür. Medine’ye vardığında durumu öğrenen Hz. Cafer yanındakilerle birlikte doğrudan Hayber’e hareket eder. Ulaştıklarında fetih gerçekleşmiştir. Birden Cafer’i karşısında gören Allah Resulü o derece mesut olur ki “Hangisine sevineceğimi bilemiyorum: Hayber’in fethine mi Cafer’in gelişine mi...” (İbn Ebi Şeybe, 32206.) diyerek mutluluğunu ve sevgisini gösterir. Ardından ganimetten ona ve beraberindeki on beş arkadaşına da pay ayırır.

Onu o kadar seviyordu ki Medine’ye dönüşte Mescid-i Nebi’nin yanında bir yeri ona tahsis etti ve oraya yerleştirdi. Anlaşılan, her zaman yakınında olmasını istiyordu. Onun dış görünüş ve ahlak açısından kendisine benzediğini ifade etmiş olması da (Müsned, 770.) bu tercihinin bir nedenini açıklamaktadır.

Şehadetle kucaklaşma

Hicri 8 yılında Resulullah'ın Bizans'a gönderdiği bir elçi şehit edilir. Yaşanan alçaklık üzerine Resulullah (s.a.s.), Suriye tarafına bir ordu göndermeye karar verir. Komuta heyeti için şöyle buyurur: "Zeyd b. Harise'yi kumandan tayin ettim. Zeyd şehit olursa yerine Cafer b. Ebu Talip geçsin. Cafer de şehit olursa yerine Abdullah b. Revaha. O da şehit olursa Müslümanlar aralarından münasip birini kumandan seçsinler." (Müsned, 1750.) Komutayı sıralı olarak üç ismin almasını emir buyurması bir durumun habercisiydi ve bunu hepsi anlamıştı. Ama bir şey var ki hiçbiri vazgeçecek değildi.

”

**Resulullah,
Cafer b. Ebu
Talip'i o kadar
seviyordu ki
Medine'ye
dönüşte Mescid-i
Nebevi'nin
yanında bir yeri
ona tahsis etti ve
oraya yerleştirdi.**

Nihayetinde bugünkü Ürdün'ün Kerek ilinin Mute kasabasında iki ordu karşılaşır. Üç bin kişilik İslam ordusu karşısında yüz bin kişilik düşman ordusu... Ne yapacakları hususunda istişare ederler. Abdullah b. Revaha der ki: "Arkadaşlar! Çekindiğimiz şey, ele geçirmek için yola çıktığımız şeydir, yani şehit olmaktır. Dinimizi yüceltmek için savaşalım. Ya şehit ya gazi olacağız. Bunun ikisi de güzel değil mi?" Ve sonunda savaşıma karar verilir.

Çok şiddetli geçen savaşta Zeyd'in şehit olmasından sonra kumandayı 40 yaşındaki Cafer üstlenir. Düşman saflarına korkusuzca saldırır ve kılıç darbeleriyle iki kolu kopar. Şehit olduğu bölgeye defnedilmeden önce vücudunda doksan küsur yara tespit edilir. (Buhari, 4261.) Onun bu şekilde şehit edildiğini öğrenen Allah Resülü, Rab-bimizin, kesilen iki koluna karşılık ona iki kanat ihsan ettiğini ve bunlarla cennette uçtuğunu beyan eder. (İbn Ebi Şeybe, 36975.) Bu müjdeden dolayı artık o Cafer-i Tayyâr ve Zül-Cenahayn (İki Kanatlı) diye anılacaktır. Ayrıca hem Habeşistan'a hem de dönüşte ata yurdu Mekke'ye değil de Medine'ye gelmesi nedeniyle Zül-Hicreteyn (İki hicret sahibi) lakabıyla da yâd edilecektir. (Buhari, 3876.) Bitmedi: Tüm hayatı boyunca fakir fukara babası, son derece cömert bir şahsiyet idi. Nitekim ashab-ı suffeden olan Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Fakirlere en çok yardım eden zat olan Cafer b. Ebu Talip bizi alır, evine götürür, ne varsa yedirirdi." (Buhari, 3708.) Onun yolunu takip eden oğlu Abdullah'tan bu nedenle

el-Cevâd b. el-Cevâd (Cömert oğlu Cömert) diye bahsedilirdi.

Savaşa gelince; Cafer'in şehadetinden sonra kumandayı Abdullah üstlenir ama o da şehit edilir. Sonrasında büyük komutan Halid b. Velid idareyi üstlenir ve karşı tarafın beklemmediği bir taktikle Bizans ordusunda panik oluşturur ve bundan istifadeyle kısmen bir bozgun yaşatır. Bu vesileyle Müslümanların geri kalanını kurtarır ve kalabalık olan düşmanla savaşa devam etmek yerine o gece Medine'ye dönmeye karar verir. Oldukça fazla sayıda kayıp veren ve yorgun düşen Bizans tarafı da durumu kabullenir.

Acı haberi kim verecek?

Resul-i Ekrem, Cafer'in şehadet haberini alınca yüreği yanar. En yakın arkadaşlarından birini kaybetmesi çok ağır gelir. Sonra bu haberi ailesine bizzat kendisinin iletmesinin daha uygun olacağını düşünür. O gün de Cafer'in eşi Esmâ, ticaretini yaptıkları hayvan derilerini tabaklayıp temizlemiş, hamurunu yoğurmuş, çocuklarını yıkamış, üstlerini başlarını düzeltmiş idi. Resulullah'ın ziyareti tam da işlerini bitirmiş, yorgunluktan dinlenirken gerçekleşir.

Hız. Peygamber (s.a.s.) onunla oturup sohbet etmeye başlar. Meseleye doğrudan girerek birden perişan olmasını istemez. Ona ilk önce çocuklarının nerede olduğunu sorar ve yeğenlerini yanına getirmesini söyler. Çocuklar içeri gelince Hz. Peygamber ufaklıklara sarılmaya ve koklamaya başlar. Yavrucaklar kuş yavruları gibi mecalsiz durmaktadırlar.

Rahmet Peygamberi onların sağlıksız durumlarını görünce “Yeğenlerimi neden zayıflamış görüyorum. Acaba bir ihtiyaçları mı var?” diye sorar. Annesi sağlıklarıyla ilgili bir sorun olmadığını söyler. Resulullah bakar ki çocukların saçları oldukça uzamış, “Berberi çağırın!” der. Berber gelir, tıraş eder. Ardından onlar için dua eder. Lakin artık dayanamayan o kocca yürek kendini tutamaz ve gözlerinden yaşlar boşalmaya başlar. Hz. Esmâ işte o zaman bir olumsuzluk olduğunu sezer ve Resulullah’a sorar: “Babam anam sana feda olsun! Niye ağlıyorsunuz? Yoksa Cafer ve arkadaşlarından size bir haber mi ulaştı? Başlarına bir şey mi geldi?” Olan biten zaten belli olmuştur. Hz. Peygamber ona “Evet, arkadaşlarıyla birlikte şehit oldular.” buyurur.

Duyduğu haber karşısında bütün evlilik hayatı, eşi ve çocukları gözünün önünden geçen Esmâ, kocasını kaybetmenin derin acısıyla hüznle yerinden kalkar ve hıçkırıklara boğulur. Komşu kadınlar hemen eve gelirler ve başına toplanıp acısını biraz olsun hafifletmeye çalışırlar. Yapacak bir şeyi olmayan Resulullah çok üzgün bir şekilde oradan ayrılır. Hemen ailesine giderek eşinin acısının Esmâ’yı her şeyden alıkoyduğunu, bu nedenle evine yemek yapıp götürülmesini, yüreğinin kavrulduğu bir zamanda bir de çocukları ve kendisi için yemekle meşgul olmaması gerektiğini söyler. Böylece Resul-i Ekrem’in evinden ve diğer komşulardan Cafer’in evine yemek taşınmaya, Esmâ’ya moral vermek

Cafer b. Ebu Talip’e ait olduğu söylenen kılıç.

için ziyaretine gidilmeye başlanır. Ayrıca Allah Resulü üç gün boyunca tüm aileyi evinde ağırlar. (Müsned, 1750; Müslim, 2198 (60).)

Sonuç

Allah Resulü’nün güzide ashabının İslam davetini yeryüzüne yaymak için çektikleri çileleri göz önüne getirdiğimizde şunu

itiraf etmek zorundayız: “Bugün biz Müslümansak onların gayretlerinin bunda çok büyük payı vardır.” Cafer b. Ebu Talip ve benzeri sahabilere olan kalbî muhabbetimizin ve minnettarlığımızın nedenlerinden biri budur. Bu nedenle de kabri müminlerce Mute’de ziyaret edilmektedir. Radyallahu anh... ■

RUH DÜNYAMIZIN SIĞINAĞI YUVALARIMIZ...

“Yuva”, içini ancak kendi çocukluk heybemizin anılarıyla doldurduğumuzda anlam bulacağına inandığımız, ismi geçtiğinde istemsiz içimizin ısındığı, ana kucağına kaynaklık eden, kelimesi kısa ve fakat kişiye has anlam derinliği uzun bir kavram.

Yuva kavramı o kadar içimizde, o kadar sıcak imgelere sahip ki “genellikle ailenin barındığı ev, aile ocağı” tanımlarına sığmamış. Belki de o nedenle şarkılar, türküler, atasözleri hep “yuva” üstüne kurgulanmış. Kimsesizliğe yalnızlığa, “yuvasız kuşlar gibi” derken garip sahipsiz hâllerde, “Garip kuşun yuvasını Allah yapar.” sözüne sığınılmış. Düşünce dünyasında da çocukluğun bu en müstesna mekânı unutulmamış, kimi yazarlar, “Özgürleşmek için yuvadan uçmak, özgür olmak içinse yuvaya geri dönmek gerekir.” derken kimi yazarlar, “İçinde yemek kokusu olan yer yuvadır.” demiş. “Anavatanımız çocukluğumuzdur.” diyerek yuvayı “zamanı gelince uçmamız gereken ana kara”ya benzetenler de olmuş.

En genel hâliyle insanın yuvası, anlaşıldığı yerdir, sığınağıdır diyebiliriz. Yuva evdir diyemeyiz zira evden daha fazladır ve evlerin “yuva” olabilmesi ne evin büyüklüğü ne eşyanın uyumu ne de şekli şemaliyle ilgilidir. Yuva koşulsuz sevgi, güven, sıcaklık, masumiyet, çocukluk anıları, muhabbet hatta kavga fakat hepsinden öte geçmişimiz ve o geçmişin ışığında kendimize de oluşturmaya çalıştığımız geleceğimizdir. Yuvanın olmazsa olmaz aktörleri elbette aile ve onu meydana getiren üyelerdir. Bu bazen içinde büyüklerin olduğu kalabalık aileler, bazense bizim için daha ta-

nıdık olan çekirdek ailedir. Burada yaşadığımız ve benliğimizde silinmez izlerini taşıdığımız yuvamız ya öz güvenimizin, öz şefkatimizin müsebbibi ya da ömrümüzce taşıyacağımız travmatik yaralarımızın failidir.

Belki de o nedenle Tolstoy *Anna Karenina* kitabının açılış cümlesinde, “Bütün mutlu aileler birbirine benzer, mutsuz ailelerin mutsuzluğuysa kendine özgüdür.” der.

Çocuklukta yuvamızda yaşadığımız duygusal travmalar, ilerleyen dönemde duygusal yaşantımızı şekillendirdiği gibi bedensel sağlığımızı ve hâliyle yaşam kalitemizi de etkiler. Ailede sürekli yaşanan kavgaların, ebeveyn kaybı (beklenmedik bir ölüm veya boşanmayla yaşanan ayrılık), zihinsel olarak sağlıksız, ruh hâlleri aşırı değişken, tutarsız, hırslı, pasif, aşırı eleştirel veya bağımlı bir ebeveynin, çocukluğu nasıl kesintiye uğrattığını, çocukun beyninde nasıl kalıcı ve görünür parmak izleri bıraktığını artık bilimsel olarak bilebiliyoruz. Erken yaşlarda yaşanan stres beyinde, bağışıklık sisteminin değişikliklerine neden olur. Strese verilen tepkiler anlamsızlaşır; ya hiç tepki verilemez ya da çok şiddetli tepki verilir ve frenlenemez. Beyni gelişim aşamasındaki bir çocuk, sürekli olarak “savaş ya da kaç” durumuna maruz bırakılırsa kronik stres nedeniyle stres tepkisini düzenleyen genler devre dışı kalır. Bu da beynin yaşamın geri kalanında tepkilerini düzgün bir şekilde düzenleyebilmesini engeller. Çoğu zaman gerçek tehlikeyle, algıladığı stres arasında ayırım yapamaz ve alanına giren her stresli olay bağışıklık sisteminin olağanüstü du-

ruma geçmesi, sinyallerin çokluğu, adrenalinin tavan yapması, bizi rahatlatan genlerin hizmet dışı kalması demektir. Bunun tersinde ise travmatik çocukluk stresi yaşamadan yetişkinliğe ulaşan birey, aynı stres yükleyiciyle karşılaşabilir ve aynı kortizol artışını yaşayabilir, ancak bu stres yükleyici geçtikten sonra, hızlı bir şekilde dinlenme ve rahatlama durumuna geri döner.

Büyüdüğü evde, yuvasında yeterli ve sağlıklı ebeveyn ilişkisi kurulamamasından dolayı duygusal bağdan yoksun bir çocuk, çocukluğunu geride bırakmak, hızlı büyümek, kendine yetebilmek için çabalar, yetişkin olmayı dört gözle bekler çünkü yetişkinliğin özgürlük ve aidiyet imkânı sunduğuna inanır. İlişkilerinde sömürülme-ye tolerans gösterebilir nitekim yuvasında aile üyeleriyle bağ kurmak adına bunu zaten hep yapmıştır. Ve verdiğinden daha fazlasını isteyen bir işte çalışmaya devam edebilir, çünkü başkalarının gereksinimlerine öncelik vermenin kabul görmek için gerekli olduğuna çok küçük yaşta inanmıştır. Genelde yaşantısında duy-

gusal yalnızlığa razı olur çünkü bu durum ona normal gelir. Başka kişilerin kendisine destek olmasını veya ilgi göstermesini beklemek yerine, kendisi yardım etme rolünü üstlenebilir ve herkesi kendi duygusal gereksinimlerinin az olduğuna ikna edebilir. Maalesef böyle bir durum daha büyük bir yalnızlığa neden olur çünkü en derin ihtiyaçları örtbas etmeye çalışmak, diğer kişilerle gerçek ilişkiler kurmanızı engeller.

Ebeveyn sevgisi yaşam için bir nimettir. Olduğumuz hâlimizle sevdiğimizizi, görüldüğümüzü hissetmek ve olmayı umduğumuz kişi olabilmek için destek görmek, hayatımız boyunca zihinsel ve fiziksel olarak ileriye dönük faydalarını göreceğimiz bir zenginliktir. Bunun tersi yaşanan durumlarda ise sürekli büyüdüğümüz yuvayı ve ailemizi suçlamak, onları değiştirmeye çalışmak kendimizi iyileştirme yolunda bize hiçbir fayda sağlamayacaktır. Her zaman bizimle olmasalar da anne babamızın bizi kendi yuvalarında öğrendikleri hâliyle sevdiklerini, onların büyüdükları ailelerde de aynı hatta bel-

ki daha kötü muameleler gördüklerini unutmadan bu kötücül zinciri bizim kırmamız gerekir. Ebeveynlerimizden göremeyeceğimiz duyguların yasını tutmayı bıraktığımızda, onlarla, diğer insanlarla ve elbette kendimizle daha gerçekçi bir ilişki kurmamız çok daha kolay olur.

İşe, içimizde gizlenen çocuğu bulmakla başlayabiliriz. Daha az sorumluluğumuzun olduğu ve her şeyin mümkün görüldüğü hayali zamanlara geri dönme isteği elbette anlaşılır bir istek. Bazen çocukça davranabildiğimizi görebilmek ve gerektiği gibi sağlıklı büyüdüğümüzü bilmek, kendimizi büyütme adına belki işimizi daha da kolaylaştırır.

Bugünlerde yetişkinler olarak unuttuğumuz şey, şartlar zor olsa bile bakımımızı, duruşumuzu, yaşam enerjimizi geçmişe ve geçmişte yaşanan olayların sorgulanmasına değil, geleceğimizi planlamaya yönlendirmemiz gerektiğidir. Geriye bakmak için çok fazla zaman harcamak görüş açımızı kapatır, önümüzü yani geleceğimizi hiçbir zaman doğru açıdan göremeyiz. ■

KARANLIK ANLARDA UMUT IŞIĞI OLMAK

HAYRİYE AYDIN

Tekirdağ İl Müftü Yardımcısı

Tarih boyunca insanlığın karşılaştığı kaçınılmaz zorluklardan biri de afetlerdir. 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli art arda gerçekleşen depremler ağır bir imtihan dönemi olmuştu bizim için. Kaza ve kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine olan inancımız bu zorlu süreçte bizi ayakta tutan en güçlü kaynağımızdı. Bu öyle bir inançtır ki birçoğumuz depremin ilk anlarında kelime-i tevhid, salavat-ı şerife, tekbir, besmele ile Yüce Yaranan'a sığınmış O'ndan güç alarak hayatta kalabilmiştik. Zor zamanların insanı olmak, birçok kişi için derin bir anlam taşır. Sıkıntılar ve zorluklar karşısında pes etmeden, inancını ve iradesini korumak gerekti.

Depreme uykuda yakalanmış, sükûnetimi koruyarak kendimi dışarı atmıştım. Ambulanların, araçların korna sesleri ve çığlıklar birbirine karışıyordu. Gün ağardıkça felaketin boyutu daha da belirginleşiyor çevre il ve ilçelerimizden gelen haberlerle sarsılıyordum.

İfade etmekte zorlandığım o dehşetli anı yaşamış olsam da vakit gönüllere dokunma vaktiydi, yaraları sarma, iyilikleri

çoğaltma vaktiydi, yük olmadan yük alma, derde derman olma vaktiydi. Bu süreçte Peygamber Efendimizin (s.a.s.) şu ifadeleriyle teselli bulup harekete geçiyordum; "Müminin hayranlık verici bir hâli vardır ki onun her işi hayırdır. Bu hâl, müminden başka hiç kimsede bulunmaz. Eğer bir genişliğe (nimete) kavuşursa şükreder ve bu onun için bir hayır olur. Eğer bir darlığa (musibete) uğrarsa sabreder ve bu da onun için bir hayır olur." (Müslim, Zühd, 64.) Sabır, olanı kabullenip pasif bir duruş sergilemek değil aksine sabır, aktif bir aksiyon alıp çareler üretmektir.

Gaziantep'te Diyanet İşleri Başkanlığımızın birer ferdi ve TDV gönüllüsü olarak mavi yeleklerimizi kuşanıp soluğu depremden etkilenen İslahiye ve Nurdağı ilçelerimizde aldık. Gördüklerimiz karşısında âdeta dumura uğradık, tarifi imkânsız bir acının içinde kıvranıyorduk. Şahit olduklarımız âdeta kıyametin bir provasıydı. Gözler kederli, kalpler mahzun... Öyle ya zor zamanların kendine özgü şartları vardır. Dayanıklılık, zor zamanların insanı olmanın temel taşlarından biriydi. Zorluklar kar-

şısında güçlü kalmak, sadece fiziksel değil, aynı zamanda zihinsel ve duygusal dayanıklılığı da gerektiriyordu. Aksi takdirde bu süreçte kişi, toplumsal destek ve yardımlaşma gibi bir organizasyonda çözümün bir parçası değil sorunun bir parçası hâline geliveriyordu. Ağırlıklı olarak hanımlara ve çocuklara yönelik destek çalışmalarında bulunmuş ve şu tespitleri yapmıştık. Biyolojik, fiziksel, ruhsal yönden farklılıklarıyla kadınlar ve kız çocukları; evlerinin yıkılması, mahrem alanlarının yok olması, ailelerini kaybetmeleri sebebiyle afetlerden en çok etkilenen ve yüksek risk altında bulunan bireyler arasındaydı. Barınma ve güvenlik, eğitimin kesintiye uğraması, ekonomik zorluklar, günlük yaşam aktivitelerinde aksamalar, sağlık gibi sorunlar kadınların ve çocukların karşı karşıya kaldıkları zorluklardan bazılarıydı. Daha düne kadar içine sığamadığımız evlerde otururken şimdi 20-25 m²'lik çadır-konteynere sığınmış, hayatı idame ettirmeye çalışıyorlardı.

Kadınların ve çocukların, afetin olumsuz etkilerinden korunmalarına yönelik sosyal et-

kinliklere katılabilecekleri çadırkent Kur'an kursları oluşturmuş, sahada görevlendirilen kadın din görevlilerimizle hanımlara özel programlar düzenlemiş, birebir ziyaretlerle afetzede hanımlarla iletişim kurmuş, gönüllülük faaliyetlerini etkin bir şekilde yürüterek onların rehabilite olmalarına katkı sunmaya gayret etmiş, yeni doğan bebekler için bebek bohçası, nişanlı kızlarımız için hazırladığımız çeyiz bohçalarıyla onlara umut aşılamıştık. Yaraları sardıkça yaralarımız sağlıyor, iyilik yaptıkça iyileşiyorduk. Aslında biz bu hizmetlerle kendimize iyilik yapıyorduk.

Çadırkentleri dolaşırken genç bir kardeşimiz mavi yeleklerimizle görünce elinizde mama var mı diye sorarak bizi bir çadıra yönlendirmişti. Çadıra vardığımızda daha bir yıl önce 16 yaşındaki kızını toprağa vermiş bir annenin evlat acısına şahit olmuş, bu defa da depremde yeni doğum yapmış diğer kızını toprağa vermiş ve geride

kalan torunu için mahcup bir şekilde mama istiyordu. Torunu onun yaşama sevinci olmuş, mütevekkil bir kalple takdire rıza göstermişti. Allah'ım, bu nasıl bir teslimiyetti! Köy köy, mahalle mahalle dolaşiyor kimi zaman depremde kardeşlerimizin ellerinden tutarak, kimi zaman sırtlarını sıvazlayarak, kimi zaman onlarla kucaklaşarak birlikte ağlıyor, türkü yakan teyzemizin tennümlerine eşlik ederek gönül köprüleri kurmaya gayret ediyorduk. Bir köy ziyaretinde enkaz başında duran ve kendisine yardım elimizi uzatmaya çalıştığımız köylü amcamızın mahcubiyetle, "Benim ihtiyacım yok az ileride ihtiyacı olan komşularım var." diyecek kadar alicenaplık göstermesine duyduğumuz hayranlık bizi bambaşka yerlere götürüyordu, isar ruhunu kuşanmış bir ahlakla karşı karşıyaydık. Hangi çadırı ziyaret etsek hanımlar heyecan ve sevinçle, "Size bir şey ikram edelim, bari bir çayımızı için." dediklerinde yüreğimizin sızısı dinliyor, çay muhabbetiyle birbirimizde teselli buluyorduk. Günlerce enkazda kalan 14-15 yaşlarında genç bir delikanlının saksıdaki çiçeğin yapraklarını yiyerek hayat-

ta kalma mücadelesine ne demeliydi?

Konteyner kent ziyaretimiz esnasında bir tabela dikkatimizi çekmişti. Üzerinde, "Bu konteynerler Filistinlilerden Türk kardeşlerine hediyedir." yazılıydı. İşgale uğramış mazlum bir coğrafyanın insanları ümmet bilincini, din kardeşliğini hatırlatıyordu bize. Hani Allah Resulü buyurmuştu ya; "Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer." (Müslim, Birr, 66; Buhari, Edeb, 27.) Müslümanlara özgü bir değer olan İslam kardeşliğiyle toplumsal destek ve yardımlaşma gibi değerlerimizin ne denli canlı olduğunu müşahade ediyor, yarınlar dair ümitlerimiz yeniden yeşeriyordu.

En karanlık anlarda bile umut ışığını görebilmek, zor zamanların insanı olmanın önemli bir parçasıydı. Mücadele, azim ve inanç gerektiren bu iyilik yolculuğunda kazanılan tecrübeler, hayatın sonraki aşamalarında güçlü ve dirençli kalmayı sağlayacaktı. ■

HAKİKAT: VARLIĞIN ÖZÜ

Mustafa Mirza DEMİR |

Kadim soru: Hakikat nedir? Âdemoğlu, dünyaya gözlerini açtığından beri bütün insanlığın ortak meselesidir hakikat. Kaf Dağı'nın ardına sırlanmış bir suret sanki, herkes onun peşinde. Ben kimim, nereden geldim, neden buradayım, nereye gidiyorum, varlık yokluk nedir, varlığın özü dediğiniz nasıl bir şey, etrafımda olup bitenlerin hikmeti ne ola? Bu sorular böylece uzayıp gider. Bütün bunlar, bir tek ana yola çıkan tali yollar misali... İşin aslı, işte o kadim soru.

Yunus Peygamber'in balığın karnındaki seyrüseferi, Hz. Musa'nın Hızır ile hikmet dolu yolculuğu, Eyüp Peygamber'in yaralarındaki sır, Hz. İsa'nın avuçlarındaki ölü kuşun canlanması ve en mukaddes yolculuk olan Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) Hira'daki inzivasiyla başlayıp bütün bir cihanı kuşatan risalet yolculuğu... Hüdhüd'ün kı-

lavuzluğunda yola çıkan otuz kuş, Taptuk Emre ocağında doğru odunlarla pişen Derviş Yunus ve niceleri... Hepsi, hep hakikatın izinde! İnsanlık tarihi ise tam da şunun tarihi: Hakikatin, âdemoğluna peygamberler tarafından haber verilmesinin tarihi.

Ve hakikat, şiir dilinde bir başka güzel:

Allah'a hakikatten yola çıkmak, meşakkat;

Allah'tan yola çıkıp varılan şey, hakikat... (N. Fazıl Kısakürek)

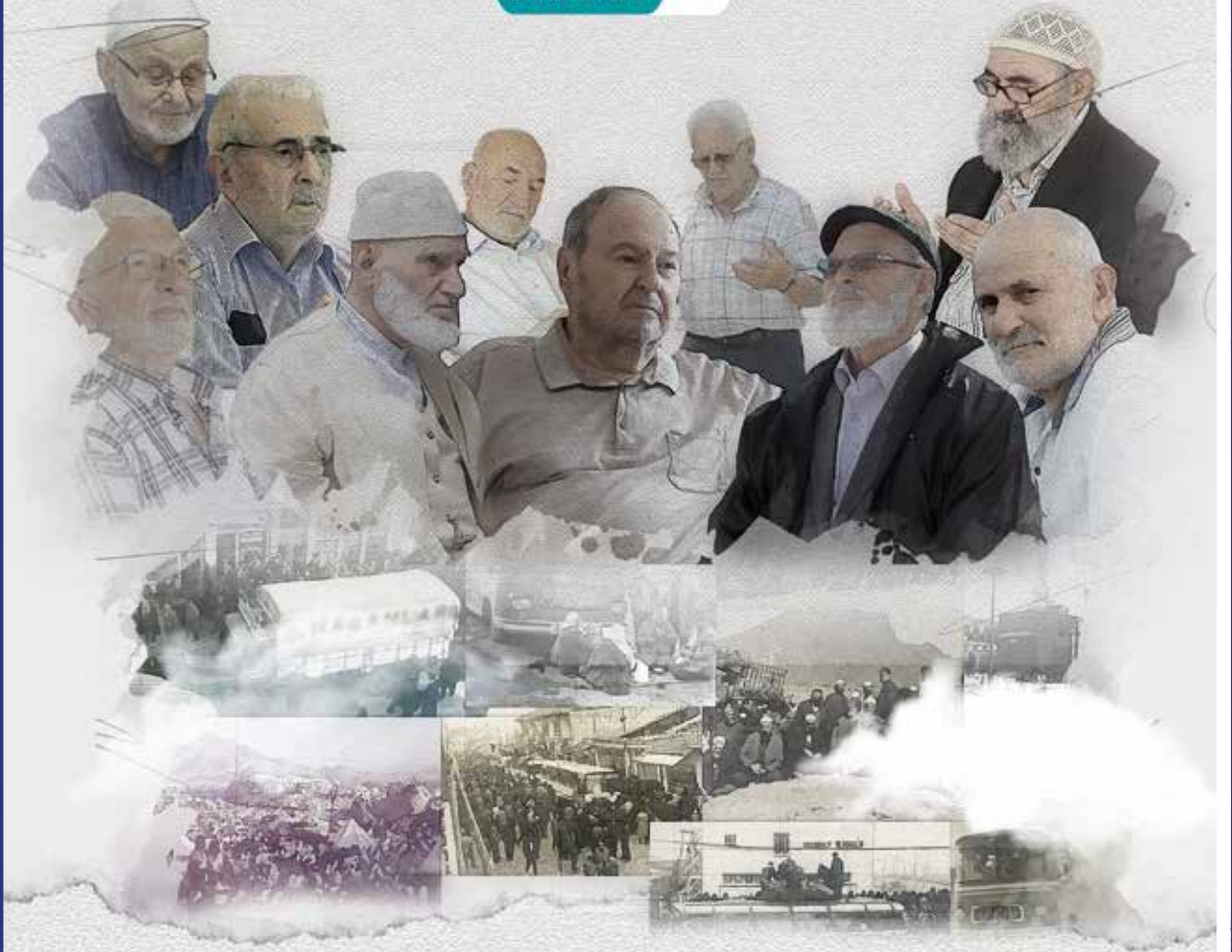
Sözünü ettiğimiz kadim sorunun cevabını arayan nice eserler kaleme alındı bugüne kadar. Diyanet İşleri Başkanlığı da hakikat bilgisini bize verdiğine inandığımız Kur'an ve sünnetin izinde ve geleneksel klasik pek çok eserin rehberliğinde hakikatin izini süren, varlığın özünü izaha gayret eden kıymetli bir çalışmayı bünyesine dâhil etti: **Hakikat: Varlığın Özü**. Kitabı incelediğimizde eşyanın, insanın, varlığın, yokluğun, hayat ve ölümün bilgisi olması bakımından hakikatin ele alındığını görüyoruz. *Din ve Hayat* dergisinin "Hakikat" meselesine temas eden dosyasından büyük bir titizlikle seçilen makalelerden müteşekkil kolektif eserimiz, konuyu derinlemesine ele alıyor. Ölümün ve ahiret hayatının hak olduğu, bu meyanda imanın hakikati, insan fiillerinde Hakk'ın tezahürü olarak hukukun gözetilmesi; insanın kendini bilmesinin, hakikate karşı du-

yulan iştiağın nihai noktası oluşu; hikmet ve hakikat ilişkisi, İslam tarihi özelinde tarihin hakikati; bilgi meselesi bağlamında hakikati bilme meselesi; Müslümanların post-truth'la imtihanı; mitolojilerdeki hakikat; sanatın hakikati temsili; Osmanlı şiirinde hakikat arayışı, insanoğlunun kendi hakikatiyle yüzleşmesi; sosyal medyanın ve dijital dünyanın hakikati karartma ve perdelemesi; tarih ve hakikat, iman ve hakikat gibi birçok başlık refakatinde meseleyi irdeleyen başarılı bir çalışma ortaya çıkmış.

Prof. Dr. M. Emin Maşalı, Prof. Dr. Halil Aldemir, Prof. Dr. İlyas Çelebi, Prof. Dr. M. Ali Büyükkara, Prof. Dr. Tahsin Görgün ve Prof. Dr. Hülya Alper, "... Kendi hakkımızdaki gerçekleri görebilmek bize neler katar; iman ve hakikat, tarih ve hakikat üzerine neler söylenebilir ve hakikati bilmek neyi bilmektir?" gibi soruların cevabını arayan bu esere katkıda bulunan etkin kalemlerden bazıları.

Hakikat: Varlığın Özü adlı eseri, hız ve haz çağının cazibesine kapılan modern insan başta olmak üzere bütün zihinlerin hakikat arayışına fayda ve hayır katması temennisiyle okuyucularımızın istifadelerine sunar, herkese iyi okumalar dileriz.■

DIYANET TV

Cuma

14.00

HAC Hatıraları

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 208. kanal

tv8 - 49. kanal

X f @ diyanettv

"Evet, bu böyledir. Kim Allah’a ait nişânelere (şeâirullahâ)
saygılı davranırsa bu kalplerin takvalı olmasındandır."

(Hac, 22/32.)

